Дмитриєвський

Тригліфіти

Етнографічний нарис

491.99-5
Д-13

1913

491.99-5
Պ-13

100-5-10

ՀԱՅԵՐԷՆ
ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆՈՐ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄԸ, ՁԵՒԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ, ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ ՏՐՈՀՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՏՐԱՍՏԵՑ
Ն. Ս. ՊԱԼԵՕՁԵԱՆ

(Ամեն իրաւունք վերապահուած է)

1918
Քէշիշեան Տպարան
Կ. ՊՈԼԻՍ

4 MAR 2014

7215

51590-65

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Այս դասագիրքը ուսումնասիրութիւն մըն է Հայերէն Նախադասութեան վրայ՝ բոլորովին նոր ուղղութեամբ մը պատրաստուած:

Առաջին մասը — Նախադասութեան Վերլուծումը — պատրաստուած է հետեւողութեամբ Reed & Kellogg ի Մեթոտին՝ որուն գիծերու դրութիւնը որդեգրուած է նոյնութեամբ:

Գործին մնացած մասը անկախ ուսումնասիրութիւն մըն է թէեւ՝ բայց ինչ ինչ կէտերու մէջ թելադրութիւն եւ առաջնորդութիւն գտած ենք Գարագաշեանի եւ Այտընեանի գործերէն:

Նախադասութիւնը նկատած ենք միութիւնը խօսուած ու գրուած լեզուին: Անոր կազմութեան, ձեւափոխութեան, շարադասութեան եւ տրոհութեան ուսումնասիրութիւնը — միանալով բաւականաչափ ընթերցումի եւ գործնական վարժութեան հետ — պիտի կարողացնէ հաւատարիմ ուսանողը ճարտարօրէն գործածելու զայն իբր գործիքը գաղափարի արտայայտութեան:

Քերականութեան բառագիտական մասը, թէպէտ կրնայ օգտակար ըլլալ, բայց երբէք անհրաժեշտ չէ ու-

սանողին՝ նախադասութիւնը ներկայ ուղղութեամբ ուսումնասիրելու ձեռնարկին մէջ. հետեւաբար այս մեթոդը կրնայ գործածուիլ Քերականութեան Բառագիտական մասը գիտցողներու եւ չգիտցողներու համար անխտիր:

Կը տարակուսինք թէ մայրենի լեզուի Քերականութեան ուսումը բառագիտութենէ սկսելը լաւագոյն մեթոդն ըլլայ երբէք: Աւելի բնական եւ հետեւաբար աւելի մանկավարժական չէ՞ արդեօք առաջ *Նախադասութիւնը* ծանօթացնել ուսանողին՝ իբր գործիքը գաղափարի արտայայտութեան, եւ անկէ վերջ ձեռնարկել անոր տարրերուն կանոնաւոր ուսումնասիրութեանը — բառագիտութեան:

Որն ալ որ ըլլայ, սակայն ուսուցչին նախասիրութիւնը այս մասին, արգելք մը չի կրնար ըլլալ ներկայ դասագրքի գործածութեան՝ քանի որ երկու ուղղութիւններուն ալ կրնայ յարմարիլ ան: Փորձը միայն կրնայ վերջնականապէս համոզել ուսուցիչը թէ ո՛րն է լաւագոյնը:

Այս դասագրքին մեթոդը մակածական է: Ուսանողը պարտի ուսումնասիրել իւրաքանչիւր դասի սկիզբը դրուած օրինակները, եւ, եթէ կարելի է անկախօրէն, հասնիլ այն եզրակացութիւններուն կամ կանոններուն որոնք օրինակներէն վերջ դրուած են միշտ: Պէտք է որ ան վարժուի օրինակէն առաջնորդուելու կանոնին եւ ոչ թէ կանոնէն օրինակին: Դիւրութիւն տալու համար՝ օրինակները ամենապարզ տեսակէ ընտրուած են եւ կանոններն ալ խնդրուած չեն մանրամասնութիւններով:

Անթերի, կամ նոյն իսկ վրիպումներէ բոլորովին զերծ գործ մը արտադրած ըլլալու յաւակնութիւնը չունինք երբէք: Ընդհակառակն կը սիրենք յուսալ թէ անհաշառ եւ բարեմիտ քննադատութիւնը պիտի օգնէ մեզի՝ ապագային մէջ աւելի կատարելագործելու եւ նոխացընելու այս դոյզն երկը, որ նպատակ ունի կարեւոր պակաս մը լեցնել Հայ լեզուի ուսուցման օժանդակող դասագրքերու շարքին մէջ:

1913, *ԱՅՆԹԱՊ*

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄԸ

Ա. ԴԱՍ

ԽՕՍՔ, ԲԱՌ, ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԻԼ.— Երբ գլխուս մէջ ցաւ մը զգամ և ուզեմ իմացնել զայն բժիշկին, կ'ըսեմ անոր. «Գլուխս կը ցաւի»։ Ասով խօսած կամ խօսք մը ըսած կ'ըլլամ՝ որով բժիշկը տեղեկացած կ'ըլլայ վիճակիս։ Խօսիլը ուրեմն մտածում կամ զգացում յայտնել է ուրիշին՝ լեզուի միջոցով։

ԲԱՌ.— Վերի օրինակին մէջ կը տեսնենք թէ խօսելու համար կը գործածենք այլեւայլ ձայներ, պարզ կամ յօդուածոյ, որոնց իւրաքանչիւրը որոշ բան մը կը նշանակէ. օր. հ. Գլուխ ձայնը կը նշանակէ մարմինին մէկ անդամը, իսկ կը ցաւի՝ անոր մէկ վիճակը։ Այս

ձայները կը կոչուին բառեր: Բառերը, ուրեմն, ձայներ են պարզ կամ յօդուածոյ որոնց իւրաքանչիւրը մասնաւոր բան մը նշանակելու յատկացուած է:

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ.— Դարձեալ վերի օրինակէն դիւրին է տեսնել թէ խօսքի մը բառերը կը գործածուին խումբերով որոնց իւրաքանչիւրը որոշ ու ամբողջական իմաստ մը կ'արտայայտէ: Այսպիսի խումբ մըն է գլուխ կը ցաւի, ուրիշ խումբ մըն է գլուխդ պաղ ջուրով լուա՛. Բառերու այսպիսի խմբակցութիւններ կը կոչուին Նախադասութիւն. Նախադասութիւնը, ուրեմն բառերու խմբակցութիւն մըն է որ որոշ ու ամբողջական իմաստ մը կ'արտայայտէ:

Ծանօր. Յետոյ պիտի տեսնենք թէ բառերու խումբի մը տուած ամբողջ իմաստը կրնայ երբեմն խտացուիլ մէկ բառի մէջ:

ԽՕՍՔԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ.— Խօսելու ատեն որչափ ալ շատ ըլլան մեր հաղորդելիք գաղափարները, անոնց իւրաքանչիւրին համար կը գործածենք զատ զատ նախադասութիւններ, այնպէս որ ամենէն երկայն խօսքերն անդամ կազմուած կ'ըլլան նախադասութիւններէ: Նոյնպէս ալ ամենէն խոշոր գիրքերն իսկ կազմուած են շատ մը նախադասութիւններէ: Ուրեմն, նախադասութիւնը խօսքի միաւորն է, և ուղիղ խօսելու կամ ուղիղ գրելու համար պէտք է ուղիղ նախադասութիւններ չինել գիտնալ:

ԳԼԽԱԳԻՐ ԵՒ ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ամէն նոր նախադասութիւն կ'սկսի գլխագրով և ամէն ամբողջացած նախադասութիւն կը փակուի վերջակէտով (:)

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Յետագայ հատուածին մէջ որոշեցէք խօսք, բառ և նախադասութիւն, նաև ցուցուցէք գլխագրի և վերջակէտի գործածութեան յարմարութիւնները:

ՃՇՄԱՐՏԱԽՕՍ ՏՂԱՆ

Հայրիկը կացին մը նուիրեր էր Գէորգին: Գէորգի ուրախութիւնն անսահման էր: Իր նոր կացինին սրութիւնը փորձելու համար պարտէզը մտաւ և ուժգին հարուած մը տուաւ գեղեցիկ կեռասենիի մը զոր հայրը շատ կը սիրէր: Կեռասենին չարաչար վնասուեցաւ: Յաջորդ օրը, երբ հայրը պարտէզ իջաւ, տեսաւ վնասը որ եղած էր իր սիրական ծառին, և խիստ կանչելով Գէորգը հարցուց անոր. «Ո՞վ ըրաւ ասիկայ, Գէորգ»: Գէորգ ամօթահար խոստովանեցաւ ճշմարտութիւնը ըսելով. «Ես ըրի, հայրիկ, բայց շատ կը ցաւիմ»: Հայրը տեսնելով իր Գէորգին ճշմարտախօսութիւնը՝ զոհ մնաց ու ներեց անոր:

Այս Գէորգն էր որ յետոյ եղաւ Ամերիկայի առաջին նախագահը — Գէորգ Ուաշինկթըն:

Բ. ԴԱՍ

ԷԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐ.— ԵՆԹԱԿԱՅ, ՎՃԻՌ

Զննեցէք յետագայ նախադասութիւններուն կազմութիւնը.—

Զին կը վրնջէ: Գէորգ կը խաղայ: Բանալիս կորսուեցաւ: Սէրը չի նախանձիր: Հայրիկը եկա՞ւ: Լեւոն թող երթայ:

Օրինակներէն կը տեսնենք թէ իւրաքանչիւր նախադասութիւն կը բաղկանայ երկու մասերէ որոնցմէ

մին անունն է անձի մը, կենդանիի մը կամ իրի մը — զգալի կամ իմանալի — ինչպէս են՝ Գէորգ, ձի, բանալի, սեր. իսկ միւսը բան մըն է որ կ'ըսուի այդ անձին, կենդանիին կամ իրեն վրայ, ինչպէս՝ կը խաղայ, կը վրնջէ, կորսուեցաւ, եկա՞ւ եւն.։

ԵՆԹԱԿԱՑ.— Նախադասութեան մը այն մասը որ անունն է անձի մը, կենդանիի մը կամ իրի մը, և որուն վրայ բան մը կ'ըսուի, կը կոչուի Ենթակայ։ Այսպէս վերի օրինակներուն մէջ՝ ին, Գէորգ, բանալին, սերը, հայրիկը, Լեւոն Ենթականեր են. վասնզի անձի, կենդանիի կամ իրի անուններ են որոնցմէ իւրաքանչիւրին վրայ մէյմէկ բան ըսուած է, ինչպէս ձիին համար ըսուած է կը վրնջէ. Գէորգին համար՝ կը խաղայ եւայլն։

ՎՃԻՌ.— Նախադասութեան մը այն մասը որ Ենթակային վրայ ըսուած բան մըն է — հաստատելով, ժխտելով, հարցնելով կամ հրամայելով — կը կոչուի վճիռ։ Վերի օրինակներուն մէջ կը խաղայ, չի նախանձիր. եկա՞ւ, թող երթայ եւն. վճիռներ են։

Ամեն նախադասութիւն անխտիր կ'ունենայ այս երկու մասերը — Ենթակայ և Վճիռ — որոնցմէ ո և է մին եթէ պակսի՝ նախադասութիւնը կը դադրի նախադասութիւն ըլլալէ։ (Ասիկայ փորձեցէք վերի օրինակներուն վրայ)։

ԶԵՂՉՈՒԱԾ ԿԱՄ ԼՌԵԼԵԱՑՆ ԵՆԹԱԿԱՑ.— Ենթական, սակայն, զանց կ'առնուի յաճախ երբ ես, դու, նա կամ ան, մենք, դուք, անոնք, բառերէն մէկը ըլլայ. վասնզի այս ենթակաները արդէն կը հասկցուին վճռին վերջաւորութենէն։ Այսպէս կ'ըսուի խօսեցայ, փոխանակ ըսելու ես խօսեցայ, խօսեցար՝ փոխանակ ըսելու դու խօսեցար, եւն.։ Ենթական, երբ այսպէս զանց առնուած ըլլայ, կը կոչուի Զեղչուած կամ Լռելեայն Ենթակայ։

ԷԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐ.— Ենթական ու վճիռը, ըստ որում անհրաժեշտ են ամէն նախադասութեան, կը կոչուին նախադասութեան մը էական մասերը։

Նախադասութեան մը էական մասերը որոշելու ատեն դիւրութեան համար պիտի առնենք հորիզոնական գիծ մը զոր երկու մասի բաժնելով ուղղահայեացով մը՝ ձախակողմեան մասին վրայ պիտի գրենք Ենթական և աջակողմեանին վրայ՝ վճիռը. սապէս —

Զին	կը վրնջէ

Եթէ Ենթական զեղչուած ըլլայ, պէտք է յայտնի դնել զայն՝ փակագծելով.— սապէս —

(Ես)	կը խաղամ

Նախադասութիւնը իր մասերովը ներկայացնող այս գիծը պիտի կոչենք Վերլուծիչ, և նախադասութիւնը այս տեսակ գծի վրայ գրելու գործողութիւնը՝ Վերլուծել։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Վերլուծեցէք յետագայ նախադասութիւնները—

Եղբայրս կը քնանայ։ Զին խրտչեցաւ։ Մեղուն կը ըզզայ։ Լեւոն կը խաղայ։ Արշակ թող սպասէ։ Գրիչս կոտրեցաւ։ Աղաւնին թռաւ։ Տունը պիտի այրէր։ Սերը թող աւելնայ։ Ատելութիւնը թող վերնայ։ Աշխատանք

չենայուեցաւ։ Ելանք։ Թող երթան։ Մեռաւ։ Կը վազէիք։ Պիտի սպասեմ։ Փախաւ։ Փախիր։

2. Յետագայ ենթականերուն յարմար վճիռներ գտէք ու վերլուծեցէք։

Օղը։ Ջուրը։ Թուղթը։ Հայրս։ Բարեկամք։ Աղաղաղը։ Մահը։ Վարձքը։ Գլուխս։ Մելանը։ Սրմէն։ Հրանտ։ Արեւը։

3. Յետագայ վճիռներուն յարմար ենթականեր գտէք ու վերլուծեցէք։

Կը լողայ։ Կ'երգէ։ Կը մնչէ։ Կը զոռայ։ Կ'ալեկոծէր։ Թող զոռայ։ Փչեց։ Կործանեցաւ։ Կը խողխոջէր։

4. Որոշեցէք յետագայ նախադասութիւններուն էական մասերը և վերլուծեցէք զանոնք։

Աղաւնին կը սիրէ իր բոյնը։ Մեղուն կը պատրաստէ մեղի անուշահամ մեղը։ Ժրաջան տղան սիրելի կ'ըլլայ իր ծնողքներուն։ Ձին գեղեցիկ և օգտակար կենդանի մըն է։ Առաքինի տղան իր հայրը կ'ուրախացնէ։ Սէրը ամեն առաքինութիւններու մայրն է։ Ագահութիւնը կռապաշտութիւն է։ Լեւոն այսօր դըպրոցէն ուշ վերադարձաւ։

5. Ձեր ընթերցանութեան գրքէն առէք հատուած մը և որոշեցէք անոր նախադասութիւններուն էական մասերը։

Գ. ԴԱՍ

ԹԵՐԻ ԵՒ ԱՆԹԵՐԻ ՎՃԻՌՆԵՐ, ԼՐԱՑՆՈՂՆԵՐ

Բաղդատեցէք սա չորս վճիռները.— Կը խաղ, է, կը գրէ, կը կարծէ։

Եթէ այս չորս վճիռներուն իբրեւ ենթական գործածենք Յովհաննէս անունը և ըսենք, Յովհաննէս կը խաղ, Յովհաննէս է, Յովհաննէս կը գրէ, Յովհաննէս կը կարծէ, կը տեսնենք թէ վերջին երեքը բնականաբար ի՞նչ հարցումը կը թելադրեն մտքին. այսպէս.— Յովհաննէս (ի՞նչ) է։ Յովհաննէս (ի՞նչ) կը գրէ։ Յովհաննէս (ի՞նչ) կը կարծէ։ Եւ եթէ ի՞նչ հարցումին տեղ յարմար պատասխան մը չգտնենք վճիռին իմաստը թերի կը մնայ, մինչդեռ այդ բառը դնելով այդ իմաստը կ'ամբողջանայ. այսպէս, Յովհաննէս հիւանդ է։ Յովհաննէս նաւակ կը գրէ։ Յովհաննէս հիւանդ կը կարծէ։

Բայց կը տեսնենք թէ վերջին նախադասութեան իմաստը դեռ լիովին չամբողջացաւ. ան իր մէջ ուրիշ բնական թերի մըն ալ ունի որ տեղի կուտայ զո՞վ հարցումին. այսպէս, Յովհաննէս հիւանդ կը կարծէ (զո՞վ)։ Նախադասութիւնը լիովին կ'ամբողջանայ երբ ըսեմ. Յովհաննէս հիւանդ կը կարծէ զիս։

Տրուած չորս վճիռներուն առաջինը, սակայն, իր իմաստին մէջ բնական թերի մը չունի և երբէք տեղի չի տար ի՞նչ կամ զո՞վ հարցումին. պէտք չենք զգար հարցնելու Յովհաննէս ի՞նչ կը քալէ, Յովհաննէս զո՞վ կը քալէ։

ԹԵՐԻ ԵՒ ԱՆԹԵՐԻ ՎՃԻՌՆԵՐ.— Վերի բացատրութիւններէն ակներեւ է թէ վճիռները, իրենց բնութեան նայելով, երկու տեսակ են.—

Ա. Անոնք որ իրենց իմաստին մէջ բնական թերի մը չունին. օր. հ. կը խաղամ, ճնացաւ, մի վազեր։

Բ. Անոնք որ իրենց իմաստին մէջ բնական թերի մը ունին. օր. հ. է, եղայ, ղսեց, կը սեպի։

Առաջին տեսակը պիտի կոչենք Անթերի, իսկ երկրորդը Թերի վճիռներ։

ԱՌԱՋԻՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԹԵՐԻ ՎՃԻՌՆԵՐ.— Վերի օրինակներէն տեսանք թէ վճիռներէն ոմանք մէկ տեսակ թերի միայն ունի և տեղի կուտան միայն մեկ հարցումի — ի՞նչ կամ զո՞վ։ Մինչդեռ կան վճիռներ ալ որոնք երկու տեսակ թերի ունին իրենց իմաստին մէջ և տեղի կուտան երկու հարցումներու միանգամայն — ի՞նչ և զո՞վ։ Առաջին տեսակէ եղողները պիտի կոչենք առաջին աստիճանի թերի վճիռներ, իսկ երկրորդ տեսակէն եղողները՝ երկրորդ աստիճանի թերի վճիռներ։ Այսպէս, է, կը գրէ՝ առաջին աստիճանի, և կը կարծէ՝ երկրորդ աստիճանի թերի վճիռներ են։

ԼՐԱՑՆՈՂՆԵՐ.— Թերի վճիռներուն իմաստը ամբողջացնող բառերը կը կոչուին անոնց լրացնողները։ Վերի օրինակներուն մէջ հիւանդ, նաւակ և գիս բառերը լրացնողներ են։

Թերի վճիռ մը իր լրացնողներովը մէկտեղ առնուելով համազօր կ'ըլլայ անթերի վճիռի մը։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Յետագայ օրինակներուն մէջ որոշեցէք վճիռներուն տեսակները և աստիճանները.—

Կ'ուտեմ։ Լուացի։ Բարկացար։ Պիտի տեսնէ։ Եղաւ։ Պիտի ըլլայ։ Վաղեցէք։ Բնացաւ։ Եմ։ Կը կարծեմ։ Սեպեցինք։ Այրեցէք։ Կը դներ։ Կը ջանար։ Ձեմ ճանչնար։ Բռնեցի՞ր։ Կը թուի։

2. Իւրաքանչիւր աչակերտ տասը վճիռ թող գտնէ որոնց հինգը թերի ըլլան և հինգը անթերի։

3. Յետագայ օրինակներուն մէջ որոշեցէք լրացնողները.—

Գէորգ կը սորվի իր դասերը։ Փարաւոն՝ իշխան կարգեց Յովսէփը։ Մարդիկ մահկանացու են։ Եղբայրս բժիշկ պիտի ըլլայ։ Ասիկայ արդարութիւն չէ։ Արեւը կը լուսաւորէ երկիրը։ Դուք զձեզ անսխալ մի՛ համարիք։ Ո՞վ քեզ վերակացու կարգեց։

4. Յետագայ օրինակներուն մէջ թերի վճիռները լրացնելով անթերի վճիռներու վերածեցէք.—

Յակոբ կերաւ։ Ես չտեսայ։ Մարդիկ կը սիրեն։ Մի՛ գովէք։ Եղի՛ր. կենդանիներն են։ Ես անուանեցի։ Կոչեցինք։ Գուրգէն կարծեց։

5. Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն առէք հատուած մը և որոշեցէք անոր վճիռներուն տեսակներն ու լրացնողները։

Դ. ԴԱՍ

ԼՐԱՑՆՈՂՆԵՐ.— ՍՏՈՐՈԳԵԼԻ, ԱՌԱՐԿԱՑ

Յետագայ երկու նախադասութիւններուն մէջ բաղդատեցէք լրացնողները.—

Մարդիկ մահկանացու են։ Մարդիկ երջանկութիւն կը փնտռեն։

Կը տեսնենք թէ առաջին օրինակին մէջ մահկացու լրացնողը մարդիկ ենթակային մէկ յատկութիւնը կը ցուցնէ. իսկ երկրորդ օրինակին մէջ երջանկութիւն լրացնողը ենթակային մէկ յատկութիւնը չի ցուցներ, այլ անոր փնտռած բանն է։

ՍՏՈՐՈԳԵԼԻ ԵՒ ԱՌԱՐԿԱՑ.— Վերի բացատրութենէն կը հետեւի թէ երկու տեսակ լրացնող կայ.—

ՊԵՏԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ-Արմ ССР

Ա. Այն որ ենթակային մէկ յատկութիւնը, անոր ինչ ըլլալը կը ցուցնէ, կամ անոր եղած բանն է։

Բ. Այն որ ենթակային ի՛նչ ընելը կը ցուցնէ, անոր ըրած (փնտռած, տեսած, խօսած) բանն է։

Առաջին տեսակը կը կոչուի Ստորոգեալ (այսինքն՝ յատկութիւն), իսկ երկրորդը՝ Առարկայ։ Վերի օրինակներուն մէջ մահկանացու լրացնողը Ստորոգեալ է, իսկ երջանկութիւն՝ Առարկայ։

Ծան. Վերի բացատրութիւններէն ակներեւ է թէ կան վճիռներ որոնք Առարկայով կը լրանան եւ կան վճիռներ ալ որոնք Ստորոգեալով կը լրանան։ Այս վերջին տեսակը կը կազմեն գլխաւորաբար եմ, կ'երեւիմ, կը թուիմ, կը կոչուիմ, կ'անուանուիմ, կը կարծուիմ, կը սեպուիմ, կը համարուիմ, կը ճանչցուիմ, եւ ասոնց նման ուրիշ քանի մը հատ։

Լրացնողները, ըստ որում վճիռին բնական թերին կ'ամբողջացնեն, էական մասերու կարգէն են և կը վերլուծուին սապէս.—

Մարդիկ | են \ մահկանացու

Մարդիկ | կը փնտռեն | երջանկութիւն

Այսինքն լրացնողը պէտք է գրել վճիռին աջ կողմը և անկէ բաժնել շեղ գծով մը՝ եթէ Ստորոգեալ է, իսկ ուղղահայեաց գծով մը՝ եթէ Առարկայ է։ Առաջին տեսակին մէջ շեղ գծին հակումը դէպի ենթական է, ցուցնելով թէ ստորոգեալին ենթակային մէկ յատկութիւնը կը ցուցնէ։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Վերլուծեցէք յետագայ օրինակները.—

Ծովը ընդարձակ է։ Օդը ցուրտ է։ Անձրեւը կ'սառոգէ երկիրը։ Հովը կը շարժէ տերեւները։ Գէորգ չլսեց ձայնս։ Այն չէնքը գեղեցիկ չէ։ Եղբայրս տխուր կ'երեւէր։ Ատիկայ անկարելի կը թուի։ Արսէն յառաջադէմ կը ճանչցուի։ Տղան հեթում անուանուեցաւ։ Գործը դիւրին թող չկարծուի։ Ցուզա՝ Իսկարիովտացի կը կոչուէր։ Տղան Լուսինեան կը մականուանուէր։

Դարձեալ զննեցէք յետագայ օրինակներուն լրացնողները.—

Լեւոն հիւանդ կարծեց զիս։ Մենք ձեզ բարեկամ կը ճանչնանք։

Օրինակներէն կը տեսնենք.

1. Թէ վճիռները երկրորդ աստիճանի թերի վճիռներ ըլլալով երկերկու լրացնող առած են։

2. Թէ երկու լրացողներէն մին առարկայ է, իսկ միւսը՝ ստորոգեալ։

3. Թէ ստորոգեալին առարկային մէկ յատկութիւնը կը ցուցնէ և ոչ թէ ենթակային։

Այս տեսակ նախադասութիւններ կը վերլուծուին սապէս.—

Լեւոն | կարծեց / հիւանդ | զիս

Մենք | կը ճանչնանք / բարեկամ | ձեզ

կը տեսնենք թէ երկրորդ աստիճանի թերի վճիռի մը լրացնողները պէտք է գրել անոր աջ կողմը, առաջ

ստորոգելին ու վերջը առարկան. միայն թէ ստորոգելին վճիռէն բաժնող չեղ գծին հակումը պէտք է ըլլայ դէպ ի առարկան՝ ցուցնելու համար թէ անոր մէկ յատկութիւնը կը ցուցնէ և ոչ թէ ենթակային։

Ծան. Երկրորդ աստիճանի թերի վճիռներն են գլխաւորապէս՝ կը կարծեմ, կը սեպեմ, կը համարեմ, կ'ենթադրեմ, կ'ընդունիմ, կը ճանչնամ, կը դնեմ, կը կեցնեմ, կը կարգեմ, կ'ընեմ, կը կոչեմ, կ'անուանեմ, եւ ուրիշ քանի մը հատ։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Վերլուծեցէք յետագայ նախադասութիւնները. —

Ես ձեզ բարեկամ չեմ ճանչնար։ Դուք զիս անխելք մի՛ կարծէք։ Վարժապետը վերակացու կարգեց Լեւոնը։ Թաղաւորը զանի կուսակալ դրաւ։ Դուք զիս եղբայր կոչեցէք։ Դուք զիս Արսէնը կարծեցիք։ Տանձը գանձ մի՛ հասկնաք։ Դրամը մարդ մի՛ սեպէք։

ԱՄՓՈՓՈՒՄ. —

Վճիռ { Անթերի { Առաջին աստիճանի { Ստորոգելիով լրանալի / Առարկայով լրանալի
Թերի { Երկրորդ աստիճանի- Ստորոգելիով եւ առարկայով լրանալի

Լրացնող { Ստորոգելի { Ենթակային յատուկ / Առարկային յատուկ
Առարկայ

Ամէն նախադասութիւն յետագայ չորս տարաձեւերէն մէկը կ'ունենայ —

Ա. Ե | Վ. (անթերի) Գ. Ե | Վ. | Ա

Բ. Ե | Վ. \ Ս Դ. Ե | Վ. / Ս | Ա

Ե = Ենթակայ
Վ. = Վճիռ
Ս = Ստորոգելի
Ա = Առարկայ

Ե. ԴԱՍ

ԱՌԱՋԻՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ ՄԱՍԵՐ

Ճանաչեցէք և բաղդատեցէք յետագայ բառերուն վերջաւորութիւնը. —

Լոյս, լոյսի, լոյսով, լոյսէ, լոյսերու, լոյսերէ, լոյսերով, լոյսեր։

Զօրութիւն, զօրութեան, զօրութենէ, զօրութիւնով, զօրութեանէ, զօրութիւններու, զօրութիւններ։

Ձի, ձիու, ձիով, ձիէ, ձիեր, ձիերու, ձիերէ, ձիերով։

Սէր, սիրոյ, սիրով. հոգի, հոգւոյ, հոգւով։

Տէր, տիրոջ, տիրոջմէ, տիրոջմով. կին, կնոջ, կնոջմէ, կնոջմով։

Մէջ, տակ, իվեր, իզատ, առաջ, վերջ, քով։

Ճերմակ, գեղեցիկ, արագ, դանդաղօրէն, մեծապէս, այս, հինգ, ուրիշ, շատ, յաճախ։

Օրինակներէն կը տեսնենք թէ բառերէն ոմանք սա յաւելուածական վերջաւորութիւնները ունին — ի, է, ով, ան, անէ, ու, ոյ, ւոյ, ոջ։ Կան ուրիշներ ալ որոնք այդ վերջաւորութիւնները չունին, ինչպէս՝ լոյս, լոյսեր, զօրութիւն, սէր, մեծապէս եւն։

Հիմայ ջանանք գտնել կարգ մը հարցումներ որոնց կարենան պատասխանել վերի բառերը կամ անոնց նմանները։ Այդ հարցումները գրենք երկու կարգի վրայ. —

Ա. Կարգ. — Ի՞նչ — լոյս, սէր, ձի, զօրութիւն, ձիեր, լոյսեր, եւն։

Ո՞վ — Ես, դու, նա, Գէորգ, հայրս, մենք, անոնք, եղբայրներս, եւն։

Ո՞ՐԸ — Ասիկայ, ատիկայ, անիկայ, ասի, ատի, անի։

Ո՞Ր — Այս, այդ։ այն, ուրիշ։

Ի՞նչպիսի — Ճերմակ, գեղեցիկ, բարի, չար, եւն։

Քանի՞ — Հինգ, տասը, հարիւր, հազար, եւն։

Ո՞ՐՉԱՓ — Շատ, քիչ, բաւական, առատ, աւելի, պակաս։

Ի՞նչպէս — Արագ, ծանր, դանդաղօրէն, քաջաբար, այսպէս, այնպէս, եւն։

Ե՞ՐԲ — Հիմայ, վաղը, այսօր, երբեմն, առաջ, վերջը, եւն։

Ո՞ՒՐ — Հոս, հոտ, հոն, մէջ, վրայ, քով, քովը, ներս, ներսը, դէպի։

Քանի՞ անգամ — Ցաճախ, չատ անգամ, քիչ անգամ։

Բ. Կարգ. — Ինչի՞, ի՞նչ բանի, որո՞ւ — Լոյսի, լոյսերու, ձիու, ձիերու. մարդու, տղուն եւն։

Ինչէ՞, ի՞նչ բանէ, որմէ՞ — Լոյսէ, տունէ, տուներէ, մարդէ, տղայէն եւն։

Ինչո՞վ, ի՞նչ բանով, որո՞ւ ձեռքով կամ միջոցով — Լոյսով, ձիերով, մարդով, տէրոջմով եւն։

Օրինակներէն կը տեսնենք թէ վերոյիշեալ յաւելուածական մասնիկները ունեցող բառեր՝ նման յաւելուածական մասնիկներ ունեցող հարցումներու կը պատասխանեն. մինչդեռ այդ յաւելուածական մասնիկները չունեցող բառեր կը պատասխանեն անանկ հարցումներու որոնք յաւելուածական վերջաւորութիւններ չունին։

ԱՌԱՋԻՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ ՄԱՍԵՐ.— Արդ-

յիշուած յաւելուածական վերջաւորութիւնները չունեցող և Ա. կարգի հարցումներուն պատասխանող բառերը պիտի կոչենք Առաջին կարգի մասեր, ինչպէս, լոյս, հոգի, սեր, առաս, յաձախ եւն. Իսկ յիշուած յաւելուածական վերջաւորութիւնները ունեցող և Բ. կարգի հարցումներուն պատասխանող բառերը պիտի կոչենք Երկրորդ կարգի մասեր. ինչպէս, լոյսի, սիրով, տիրոջմէ, զորութեան եւն։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Յետագայ օրինակներուն մէջ որոշեցէք Առաջին և Երկրորդ կարգի մասերը։

Աստղերու։ Ջայնով։ Բրոջ։ Հայր։ Արիւնով։ Բաջութեամբ։ Ուժգին։ Հղօր։ Տկար։ Լեռներէ։ Բարձրագոչ։ Հաղար։ պարզասէր։ Մեծութեան։ Հօրեղբօր։ Մօրաքրոջ։ Տանտիկնոջմէ։ Անկարեւոր։ Լեզու։ Այցելու։ Սիրելի։ Հաւատքի։ Յարգոյ։ Լեզուագէտ։ Հըպարտ։ Հպարտութիւն։ Տխրութեան։ Գորովով։ Գորով։ Մեծ։ Պզտիկ։ Այլեւայլ։ Միւս։ Քիչ։ Քիչով։ Միւսէն։ Միւսներուն։ Ես։ Մեր։ Մեզմէ։ Անոնց։ Անոնցմով։ Քու։ Իր։ Իրենց։ Այս։ Ասոնք։ Գիրքեր, Տուներ։ Անիկայ։ Անոր։ Ասկէ։ Անկէ։ Լուութեամբ։

Դիտ. 1. Վերի օրինակներուն կարգը որոշելու՝ ատեն եթէ վերջաւորութիւնները բաւական լոյս չտան, պէտք է հարցումներուն դիմել։ Կան բառեր որոնք թէեւ գրուած յաւելուածական վերջաւորութիւնները չունին բայց կը պատասխանեն Բ. կարգի հարցումներուն, ինչպէս՝ մոր, հոր եւն։ Ասոնք երկրորդ կարգի մասեր են։

Դաս. 2. Եթէ աշակերտը քիչ շատ քերականութիւն գիտէ, այս դասին պարունակութիւնը դիւրաւ կրնայ բացատրուիլ իրեն ըսելով թէ բոլոր հոլովուած բառերը երկրորդ կարգի են, իսկ հոլովական մասնիկ չունեցողները՝ առաջին կարգի։ Այս վերջին տեսակէն են բառերու Ուղղական եւ Հայցական ձեւերը։

Զ. ԴԱՍ

ԹԵՐԻ ԵՒ ԱՆԹԵՐԻ ԲԱՌԵՐ, ԼՐԱՑՆՈՂՆԵՐ

Զննեցէք յետագայ բառերուն իմաստները.—

Մէջ, քով, տակ, վրայ, ներքեւ, մօտ, առջեւ, ետեւ, հետ, առջեւէն, ետեւէն, ատեն։

Առաջ, վերջ, զատ, շատ, ի վեր։

Մէկտեղ.

Դէպի, մինչեւ, իվար, իվեր, իբուն, իբր, իբրև, քան։ Առաջ, վերջ։

Դարձեալ զննեցէք յետագայ օրինակները.—

Տան մէջ, եղբօրս քով, վրանին տակ, սեղանին ներքեւ, բարեկամիս հետ, գրելու ատեն։

Ակէ առաջ, տեսնելէ վերջ, ձեզմէ զատ, երկու ժամէ իվեր։

Բարեկամներով մէկտեղ, ընտանիքով մէկտեղ, տունովը մէկտեղ։

Դէպի դաշտը, մինչեւ քաղաքը, լեռն իվար, բլուրն իվեր, իբր մարդ, երկու ժամ վերջ։

Օրինակներէն կը տեսնենք, —

1. Թէ կան բաներ որոնք իրենց իմաստին մէջ բնական թերի մը ունին որ հարցումի մը տեղի կուտայ միշտ.— (ինչի՞) մէջ. (ինչէ՞) զատ, առաջ. (ինչո՞վ) մէկտեղ. դէպի (ի՞նչ), (ի՞նչն) իվեր։

2. Թէ այս բառերուն իմաստը կ'ամբողջանայ Առաջին կամ Երկրորդ կարգի բառեր դնելով անոնց քով։

3. Թելադրուած հարցումը ի՞նչ կարգի որ է, պատասխանն ալ նոյն կարգի ըլլալու է։

4. Թելադրուած Երկրորդ կարգի հարցումը ի՛նչ վերջաւորութիւն որ ունի, պատասխանն ալ նոյն կամ համազօր վերջաւորութիւն մը ունենալու է։

Դաս. Այս կարգի թերի բառերու լրացնողները միշտ նախադաս կ'ըլլան, բայց կան ոմանք ալ, ինչպէս՝ դէպի, մինչեւ, իբր, իբրեւ եւ քան բառերը, որոնց լրացնողները միշտ յետադաս կ'ըլլան։ Ոտանաւորի մէջ սակայն, կրնայ ըսուիլ՝ իվը մանկան, վրայ լերան եւն.։

ԹԵՐԻ ԲԱՌԵՐ.— Այս տեսակ բառերը կը կոչուին թերի բառեր (*)։

ԱՆԹԵՐԻ ԲԱՌԵՐ.— Իրենց իմաստին մէջ այս տեսակ բնական պակաս մը չունեցողները կը կոչուին անթերի բառեր։

ԼՐԱՑՆՈՂ ԿԱՄ ԽՆԴԻՐ.— Թերի բառի մը իմաստը ամբողջացնող բառը կը կոչուի լրացնող կամ խնդիր։

Առաջին կարգի մասերէն երբեմն բառեր այնպէս կրնան գործածուիլ որ թերի բառի մը և անոր խնդիրին տուած իմաստը տան. ինչպէս, տուն գացի = դէպի

(*) Առնիմ հերականօրեն կը կոչուին նախադրութիւն կամ ցեստադրութիւն։ Աւելի շատ պիտի ըլլար սակայն, կոչել զանոնք թերի Մակբայ։

տուն գացի։ Դպրոցը(*) մնացի = Դպրոցին մէջ մնացի։ Քաղաքն էինք = Քաղաքին մէջ էինք։

Այս տեսակ բառերը պէտք է նկատել Երկրորդ կարգի, թէեւ ձեւով Առաջին կարգի մասերու կը նմանին։ Միայն տեղական անունները այս կերպով կրնան գործածուիլ։

Ծան. Թերի վճիռները թերի բառեր են, որոնք, սակայն, մեշտ Առաջին կարգի բառ մը կ'ուզեն իբր լրացնող կամ խնդիր։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Ցետագայ օրինակներուն մէջ որոշեցէք Թերի և Անթերի բառերը, և Թերիները լրացուցէք խնդիրներով. —

Օգ։ Նկատմամբ։ Համեմատ։ Բարձր։ Հինգ։ Ձայն։ Մօր։ Վրայ։ Գործունեայ։ Աչակերտ։ Իմ։ Մինչեւ։ Առանց։ Այսպէս։ Մէջէն։ Հետ։ Քովը։ Դէպի։ Մենք։ Կեանք։ Բոլորտիքը։ Պատճառաւ։ Հակառակ։ Դիմացը։ Թշուառութիւն։ Փափաք։ Ներքեւ։ Ներս։ Վեր։ Ի վեր։ Նոյն։ Անոնք։ Պէս։ Նման։ Ծով։ Ցայտնապէս։ Դէմ։ Համար։ Վար։ Փայլուն։ Առաջ։ Ասոնք։ Դու։ Ձատ։ Ի զատ։ Դուրս։ Ձափ։ Համաձայն։ Աւաղ։ Ո՜հ։ Փոխանակ։ Իբրեւ։ Իբր։ Եաեւ։ Վերեւ։ Տակ։ Գործ։ Իմ։ Սմեն։ Շուրջը։ Ձեռքով։ Միջոցով։ Ե՞րբ։ Քանի՞։ Առթիւ։ Իւրաքանչիւր։

(*) Ասոնք Բերականերեն կրնան կոչուիլ Հայցականաձեւ Տրական եւ Հայցականաձեւ Ներգոյական հոլովներ։ Այս հոլովները տեղական անուններու միայն յատուկ են, անձի համար չեն գործածուիր. լրջուիր Հայրս գացի, պէտք է ըսել՝ Հօրս գացի։

2. Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն առէք հատուած մը և անոր մէջէն որոշեցէք Առաջին և Երկրորդ կարգի մասերը, նաեւ թերի բառերն ու անոնց լրացնողները։

Է. ԴԱՍ

ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐ.— ԵՆԹԱԿԱՅԻՆ ԵՒ ԱՌԱՐԿԱՅԻՆ ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐԸ

Զննեցէք յետագայ օրինակները, մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնելով նօտրագիր բառերուն.—

Բարի տղան սիրելի է։ Այս պտուղները հասուն են։ Երեք տղայք կը խաղային։ Շատ մարդ կար։ Մեր տունը հին է։ Եղբօրս գիրքը կորսուեցաւ։ Արաւիին շունը կը հաչէ։

Աշխէն բոլոր դասերը սորվեցաւ։ Արսէն գեղեցիկ խաղալիկներ ունի։ Տես սա տունը։ Երկու գիրք ունիմ։ Հայրը կը սիրէ իր զաւակները։ Լեւոնին եղբայրը կը ճանչնա՞ս։

Օրինակներէ կը տեսնենք —

1. Թէ իւրաքանչիւր նախադասութեան մէջ էական մասերէն զատ կայ բառ մը որ սերտ առնչութիւն ունի Ենթակային կամ Առարկային հետ և նոր ծանօթութիւն մը կուտայ անոր վրայ. — ինչպէս, բարի, եղբօրս, եւն։

2. Թէ այս բառերէն ոմանք Առաջին կարգի են և ոմանք Երկրորդ կարգի։

3. Թէ Առաջին կարգէն եղողները կը ցուցնեն

ենթակային կամ Առարկային որպիսութիւնը, բանակութիւնը կամ դիրքը. իսկ Երկրորդ կարգէն եղողները կը ցուցնեն անոնց որո՛ւ սեպհականելը։

ՎԵՐԱԴԻՐ.— Այս տեսակ բառեր որոնք էական մասերէն մէկուն վրայ ծանօթութիւն կուտան՝ պիտի կոչենք վերադիրներ:

ԵՆԹԱԿԱՅԻՆ ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐԸ.— Ենթակային վրայ ծանօթութիւն տուող բառերը պիտի կոչենք ենթակային վերադիրները :

ԱՌԱՐԿԱՅԻՆ ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐԸ.— Առարկային վրայ ծանօթութիւն տուող բառերը պիտի կոչուին առարկային վերադիրներ :

Ենթակային կամ Առարկային Առաջին կարգի վերադիրները կը ցուցնեն անոնց որպիսութիւնը, բանակութիւնը կամ դիրքը, և կրնան կոչուիլ նաև ածական։

Ենթակային կամ Առարկային Երկրորդ կարգի վերադիրները կը ցուցնեն անոնց որո՛ւ վերաբերիլը կամ սեպհականելը, և կրնան կոչուիլ նաև ածականակերպ կամ յատկացուցիչ։

Ենթակային և Առարկային վերադիրները կը վերլուծուին սապէս.—

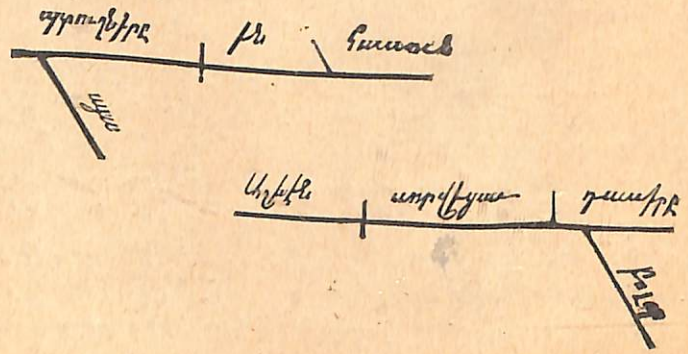

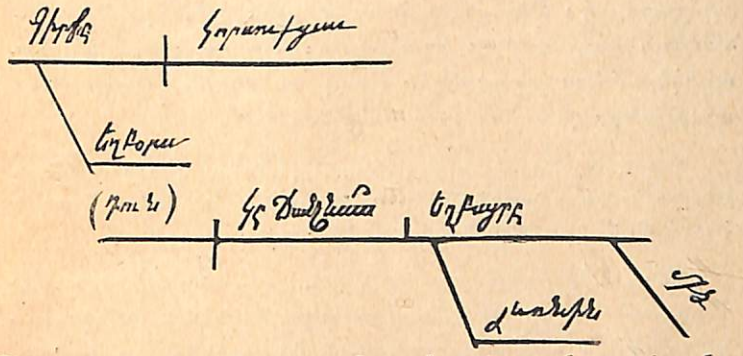

Այսինքն, վերադիրները պէտք է գրել, այն բառերուն տակ որոնց կը պատկանին, շեղ գծի վրայ՝ եթէ առաջին կարգի են, և չեղ գծին կից հորիզոնական գծի վրայ՝ եթէ երկրորդ կարգի են։ Մէկէ աւելի վերադիրներու համար ալ կերպը միևնոյն է։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Վերլուծեցէք յետագայ նախադասութիւնները—

Բազմութեան աղաղակը կը լսուի։ Լերան գագաթը ձիւնապատ։ Մեր երկիրը մոլորակ մըն է։ Արշակին եղբայրը երեք մրցանակ շահեցաւ։ Ներսէս Շնորհալի բազմաթիւ հոգեւոր երգեր շարադրեց։ Աղաւնին կը սիրէ իր բոյնը։ Թաց օդը վնասակար է։ Աղքատ տղան կը մուրար։ Արեւին բարերար ճառագայթները կը լուսաւորեն մեր այս խաւարամած երկիրը։ Սուրբ Գրիգոր՝ Լուսաւորիչ կը կոչուի։ Մարդկային կեանքը կարճատեւ է։ Գարնան զովարար զեփիւռները ծաղիկներու անոյշ բուրումները կը բերեն։ Լեւոնին պզտիկ եղբայրը խելացի է. Եղբօրս հին տունը պիտի նորոգուի։ Այս չէն-

քը բարձր է։ Ձեր լոյսը թող փայլի։ Լեռներուն ձիւնապատ կատարները կը փայլին։ Յիսուսի տաներկու աշակերտները քարոզեցին Անոր երկնային վարդապետութիւնը։

Ծան. Իմ, քու, անոր, իր, մեր, ձեր, անոնց, իրենց բառերը թէպէտ երկրորդ կարգի մասեր են, բայց կրնան նաեւ Առաջին կարգի մասերու պէս դրուիլ շեղ գծի վրայ։

2. Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն առէք հատուած մը և անոր նախադասութիւնները վերլուծեցէք, միայն էական մասերու և ենթակային ու առարկային վերադիրները առնելով։

Ը. ԴԱՍ

ՍՏՈՐՈԳԵԼԻԻՆ ԵՒ ՎՃԻՌԻՆ ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐԸ

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

Լեւոն հնազանդ աշակերտ մըն է։ Ես ձեզ երջանիկ մարդ մը կը կարծէի։

Պղատոն Արիստոտելի վարժապետն էր։ Ես Վահրամին եղբայրը կը կարծէի զձեզ։

Արսէն շատ բարի է։ Անոնք երեք եղբայր են։ Զանի շատ հաւատարիմ գտած ենք։

Գէորգ Յակոբեան գրիչ մը ուզեց խաղամաղարութեամբ։ Զինուորները արագ կ'արշաւէին դէպի դաշտը։

Ամառը գիւղը կը բնակինք։ Կարապետ այգի պիտի երթայ ինծի հետ։

Օրինակներէն կը տեսնենք.

1. Թէ Ստորոգելին և Վճիռն ալ, Ենթակային ու Առարկային նման, կրնան վերադիրներ ունենալ։

2. Թէ այդ վերադիրներէն ոմանք Առաջին կարգի և ոմանք Երկրորդ կարգի մասեր են։

Ստորոգելին և Վճիռին վերադիրները կը վերլուծուին ճիշդ ենթակային և առարկային վերադիրներուն պէս. —

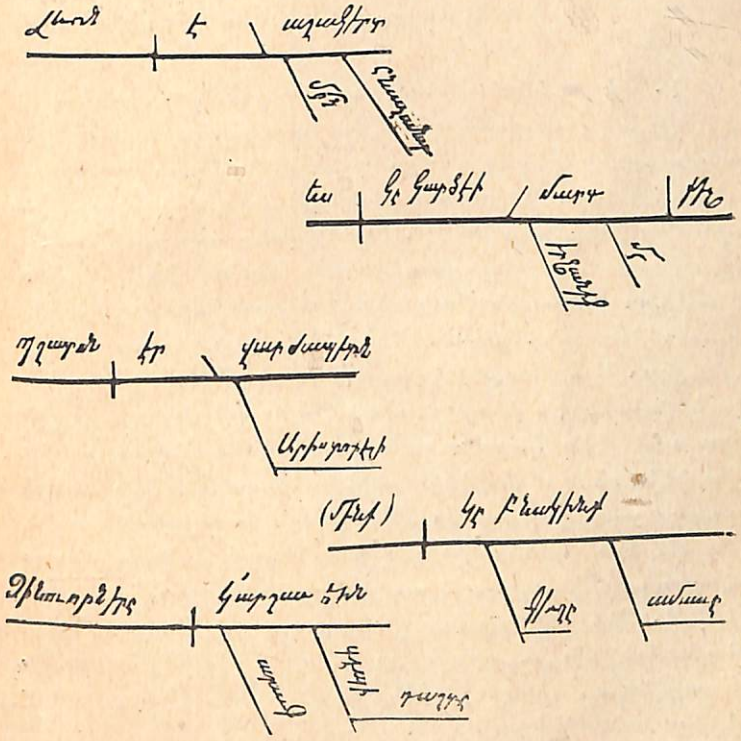

Ուշադրութիւն ըրէք թէ դէպ ի դաշտը, գիւղը և ամառը բառերը ինչպէս վերլուծուած են։ Ինչո՞ւ։

Վճիռին վերադիրները, եթէ Առաջին կարգի են, կը կոչուին Մակբայ։ Իսկ եթէ Երկրորդ կարգի են՝ կը կոչուին Մակբայակերպ։ Անձ կամ իր ցուցնող ստորոգելիին վերադիրները ածական կամ ածականակերպ կ'ըլլան, իսկ յատկութիւն կամ քանակութիւն ցուցնողինը՝ մակբայ կամ մակբայակերպ։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Վերլուծեցէք յետագայ օրինակները. —

Վրէն զգուշութեամբ վեր ելաւ սանդուղէն։ Եղբայրս այսօր դպրոց գնաց։ Կամուրջին վրայ շատ սպասեցինք ձեզի։ Սոկրատ առաքինի մարդ մըն էր։ Գէորգ Զաւէնի եղբայրը չէ։ Արսէն շատ հպարտ կ'երևի։ Այս պատմութիւնը բարեկամէս լսեցի երէկ։ Հոս նստինք։ Փարաւոն Յովսեփը Եգիպտոսի վրայ իշխան դրաւ։ Շատ գոհ չեղան մենէ։ Այս գիշեր շատ անոյշ քնացայ։ Այս խոսքերը յաճախ լսած ենք ձեզմէ։ Սիրով վարուեցէք իրարու հետ։ Սեղանին վրայ գիրքեր շարուած էին կարգաւ։ Ես Վահրամին եղբայրը կը կարծէի ձեզ։ Ասիկայ բարեկամիս տունն է։ Ձեզի համար շատ վախցանք։ Եղբայրս դրասեղանին առջև նստած էր։ Սենեակին մէջ ինձմէ զատ մարդ չկար։ Հայրս տունէն դուրս ելաւ ճամպարանքով։

2. Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն ընտրեցէք հատուած մը և որոշեցէք անոր մէջ Ենթական, Առարկային, Ստորոգելիին և Վճիռին վերադիրները իրենց տեսակներովը։

3. Իւրաքանչիւր աշակերտ թող գտնէ հինգ նախադասութիւն որոնց մէջ ստորոգելին և վճիռը վերադիրներ ունենան։

Դաս. Վճիռին վերադիրները կրնան ցուցնել անոր տեղը, ժամանակը, եղանակը, կամ կերպը, քանակը կամ չափը, պատճառը, նպատակը, պայմանը, միջոցը, ընկերակցութիւնը (որո՞ւ հետ), ուղղութիւնը (դէպ ի ո՛ւր կամ ուրկէ՛)։ Ստորոգելիին վերադիրները այս բաները ցուցնելէ զատ, կրնան ցուցնել նաեւ անոր որո՛ւ սեփականիկը։ Վերադիրները որոշելու ատեն օգտակար է նաեւ յիշել թէ այս համրուած պարագաներէն ո՛րը կը ցուցուներն անոնք։

Թ. ԴԱՍ

ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐԸ

Զննեցէք յետագայ օրինակները.—

Փորրիկ Վահէին քոյրը շատ հնազանդ աղջիկ մըն է։

Արտաշիսի եղբօրը անունը Տիրան է։

Լեռներուն ձիւնը շատ ուշ կը հալի։

Օրինակներէն կը տեսնենք,—

1. Թէ նստարգիր բառերը ուղղակի առնչութիւն մը չունին էական մասերէն ոեւէ մէկուն հետ։

2. Թէ այդ բառերը սերտ առնչութիւն ունին էական մասերու վերադիրներուն հետ և անոնց իմաստին վրայ նոր ծանօթութիւն մը կ'աւելցնեն։

3. Թէ այս տեսակ բառերը կրնան ըլլալ Առաջին կամ Երկրորդ կարգի մասեր։

ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐԸ.— Այս տեսակ բառերը վերադիրներուն վերադիրներն են, որոնք կրնան՝ իրենց կարգին՝ վերադիրներ ալ ունենալ, այս վերջիններն ալ իրենց կարգին ուրիշ վերադիրներ. ևն. ևն.։

Հիմայ վերլուծենք վերի օրինակները։—

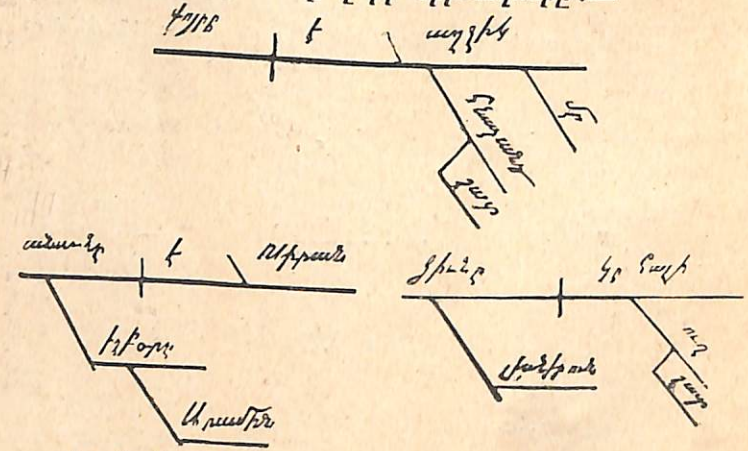

Ծան. Աշակաս կամ Մակբայ վերադիրներու վերադիրները պէտք է կոչել մակբայ. իսկ Աշականակերպ կամ Մակբայակերպ վերադիրներունը՝ աշական կամ աշականակերպ: Վերի օրինակներուն մէջ մակբայ է շատ եւ աշականակերպ է Արամին:

Վ. ԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Եղբօրս բարեկամին անունը Զարմայր է։ Գուրգէն անտանելի հիւանդութեամբ մը կը տառապի։ Թռչունը ը վանդակին մէջ քաղցրաձայն կ'երգէ։ Այս ծառին

պտուղները շատ հասուն են։ Ի՞նչ հիանալի ներդաշնակութիւն կայ սա երգին եղանակին մէջ։ Ձեր դպրոցի բոլոր աշակերտներուն թիւը ի՞նչ է։ Մեր քաղաքին բոլոր բնակիչներուն թիւը վաթսուն հազարի կը հասնի։ Արեգակին մակերեսին վրայ սեւ բիծեր կը նշմարուին։ Հրդեհը մեր քաղաքի տուներուն մեծ մասը մոխիր դարձուց մէկ գիշերուան մէջ։

2. Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն ընտրեցէք հատուած մը և որոշեցէք անոր մէջ գտնուած բոլոր վերադիրները։

3. Իւրաքանչիւր աշակերտ թող չինէ հինգական նախադասութիւն որոնց մէջ գտնուին վերադիրներու վերադիրներ։

Ժ. ԴԱՍ

ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ԷԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐ

Զննեցէք յետագայ օրինակները.—

Գէորգ և Յովհաննէս բարի տղաք են։ Դուք, Արսեն և ես դասընկեր ենք։ Մենք ամէն բան շնորհիւ ուսանիմ։ Գէորգ եկաւ, ճաշեց և գնաց։ Բարեկամս ծեր և խելացի է։ Բարի, հնազանդ և խաղաղասէր երեխայ։ Մեր զգացումներն ու գաղափարները բառերով կ'արտայայտենք։

Օրինակներէն կը տեսնենք թէ էական մասերէն իւրաքանչիւրը կրնայ, փոխանակ մէկ բառի, երկու կամ աւելի բառերէ բաղադրուած ըլլալ, ինչպէս ժիր և խեղճացի, Յովհաննէս և Գէորգ։

ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ԷԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐ.— Նախադրութեան մը այս տեսակ մասերը կը կոչուին բաղադրեալ էական մասեր, և կամ առանձին առանձին, բաղադրեալ ենթակայ, բաղադրեալ վնիռ, բաղադրեալ ստորոգելի, բաղադրեալ առարկայ։

Բաղադրեալ մասերը ընդհանրապէս կապուած կ'ըլլան յետագայ բառերէն մէկով եւ, ու, կամ, թէ, թէ՛... թէ, ո՛չ... ոչ, կա՛մ... կամ։ Այս և առանց նման կապող բառերը կը կոչուին Շաղկապ։

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. Բաղադրեալ մասերուն մէջտեղ, ուր որ եւ, ու, կամ շաղկապները զանց առնուած են, կը դրուի սա (,) կէտը որ կը կոչուի ստոր կամ ստորակէտ։ Ինչպէս, Թուղթ, (և) գրիչ և մելան բերէք։ Ո՛չ թուղթ, (և) ո՛չ գրիչ և ոչ մելան կ'ուզեմ։

Ո՛չ... ոչ, թէ՛... թէ, կա՛մ... կամ, կրկնուած շաղկապներուն վերջինէն զատ մնացեալներուն վրայ պէտք է դնել (՛) շեշտ մը որ զօրաւոր առոգանութեան նշանն է։

Բաղադրեալ էական մասերը կը վերլուծուին սապէս.—

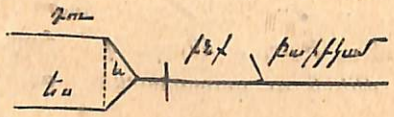

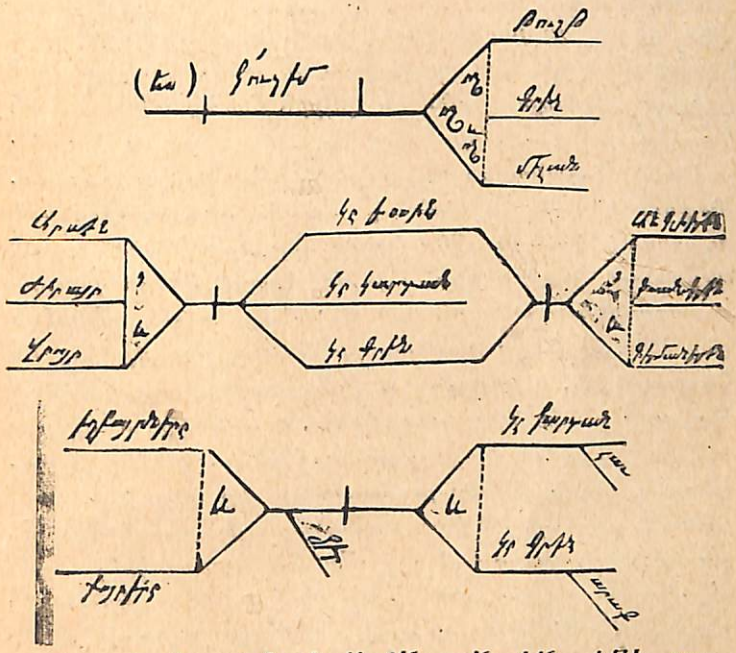
Թուղթ
(Էս) գրիչ
Գրիչ
Մելան
Արծաթը
Ժիր
Հրոյր
Կը թողնէ
Կը կարդան
Կը գրէն
Ամբիոնին
Գրատախտակին
Խիստ
Դիտիր
Կը խարդան
Կը գրէն
Գրիչ
Գրիչ
Գրիչ

կը սիրէ ու կը յարգէ իր ծնողքը, վարժապետներն ու բարեկամները։ Մեր տունը հին ու տաքեւ է։ Լոյս կամ խաւար միեւնոյն բանն են կոյրին համար։ Լեւո՞ն թէ Լուտեր չահեցաւ մրցանակը։ Ո՛չ Լեւոն և ոչ Լուտեր չահեցաւ մրցանակը։ Մեր քաղաքին ջուրը առատ, մաքուր և պաղ է։ Մանուկ շատ կը սիրէ պտուղներն ու անուշեղէնները։ Ձեր եղբօր գիրքերն ու տետրակները շատ մաքուր են։ Այս մեծ քաղաքին շուկաներն ու փողոցները այնչափ լայն ու մաքուր չեն։ Երկիրը գնդաձեւ է և կը դառնայ իր առանցքին վրայ։ Ես հաւատարիմ, ուղղամիտ և ճշմարտախօս կը ճանչնամ Պարոյրն ու Վրէնը։ Քաղաքներ, աւաններ և գիւղեր աւերակ դարձաւ երկրաշարժէն։ Արեւը, լուսինը, աստղերը և մոլորակները լուսաւորներ կը կոչուին։ Քահանա՞ն քարոզեց թէ վարդապետը։ Ոչ քահանան քարոզեց և ոչ վարդապետը։ Արծաթ կամ ոսկի՛ չունիմ։ Այս տղան ո՛չ կը տեսնէ, ո՛չ կը լսէ և ոչ կը խօսի։ Փոքրիկ Արմէն թէ՛ կը խօսի, թէ՛ կը կարդայ և թէ կը գրէ։ Լեւոն կա՛մ կը կարդայ, կա՛մ կը խաղայ եւ կամ կը քնանայ։ Արեւը կը փայլի վերէն, կը փարատէ մեր խաւարը և կը տաքցնէ մեր երկրագունդը։

ԺԱ. ԴԱՍ

ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐ

Զննեցէք յետագայ օրինակները։—

1. Մեր դպրոցը ունի ընդարձակ, օդաւէտ և զարդարուն սրահ մը։

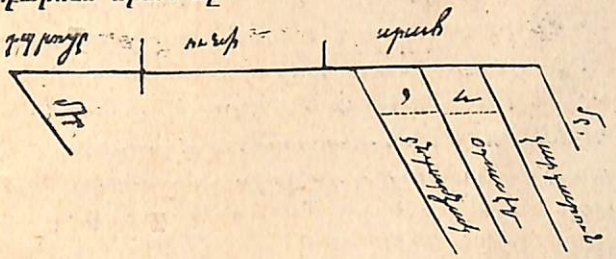

2. Այս գրիչները հաւասարապէս բաժնէ Յակոբին, Վահանին և անոր եղբօրը։

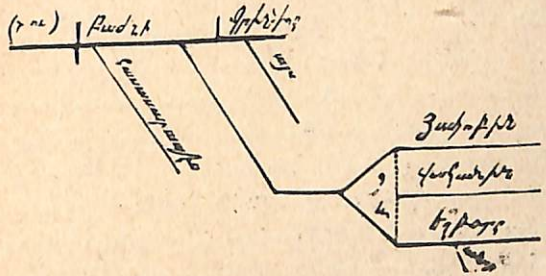

3. Այս մրցանակները հնազանդ ու աշխատասէր աղջիկներուն ու տղաքներուն համար են։

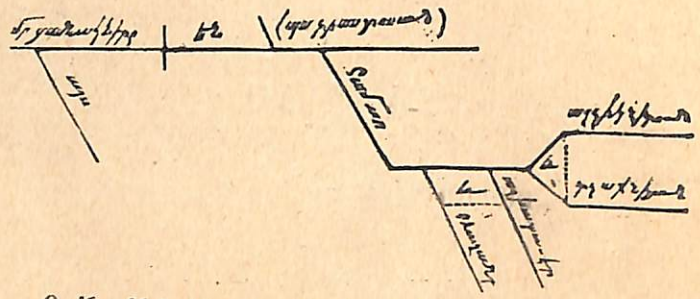

Օրինակներէն դիւրին է տեսնել.—

1. Թէ վերադիրներն ալ կրնան Բաղադրեալ ըլլալ։

2. Թէ բաղադրեալ վերադիրները կրնան առաջին կամ երկրորդ կարգի ըլլալ։

3. Թէ ինչպէս պէտք է վերլուծել զանոնք։

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. Բաղադրեալ վերադիրները ճիշտ այնպէս կը կէտադրուին, ինչպէս բաղադրեալ էական մասերը։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Ամէն մարդ կը փափաքի գիտութեան, հարստութեան և երջանկութեան։ Ուսանող մը դպրոց երթալու չէ առանց գրքի, թուղթի, գրիչի և ասոնց նման ուրիշ դպրոցական առարկաներու։ Գրի համար գործածեցէք մաքուր, սպիտակ և փայլուն թուղթ։ Վաղարշին, Թորգոմին և Զաւէնին բոլոր բարեկամները ճաշի հրաւիրուեցան անոնց հօր կողմանէ։ Այս թերթը կը հրատարակուի ամէն ամսու մէկին, տասնին և քսանին։ Հաւատարմութեամբ, հաստատամտութեամբ, ուղղութեամբ և եռանդով կատարէ քու բոլոր պար-

տականութիւններդ Աստուծոյ և մարդոց հանդէպ։ Բարի տղաք ոչ չար բան մը կը խօսին իրենց ընկերին և ոչ չարիք մը կը խորհին անոր վրայով։ Լեցուն գըլուխով և լեցուն քսակով մարդիկ կրնան շատ օգտակար ըլլալ աշխարհին։

ԺԲ. ԴԱՍ

ԲԱՑԱՅԱՅՏՈՂ ԵՒ ՄԵԿՆՈՂ

Յետագայ օրինակներուն մէջ զննեցէք յարակից բառերուն առնչութիւնը.—

Լոնտոն քաղաքը։ Ամազոն գետը։ Սիրտ ղեղը։ Ճիպիսի գիւղը։

Կը տեսնենք թէ իւրաքանչիւր օրինակի երկու բառերէն մին անհատի անուն է. ինչպէս Լոնտոն (անհատ քաղաք մը). Ամազոն (անհատ գետ մը) ևն. իսկ միւսը՝ անոր տեսակին անունը. ինչպէս, քաղաք բառը կը ցուցնէ թէ Լոնտոն ըսուածը ի՛նչ տեսակ բան մըն է, նմանապէս գետ բառը կը ցուցնէ թէ Ամազոն ըսուածը ի՛նչ տեսակ բան մըն է։

Այս տեսակ բացատրութիւններու մէջ անհատի անունը կը ծառայէ մասնաւոր հատ մը որոշելու տեսակի մը մէջէն զոր յարակից բառը կը ցուցնէ։

ԲԱՑԱՅԱՅՏՈՂ կամ ԲԱՑԱՅԱՅՏԻՉ։ Այս տեսակ

բացատրութիւններու մէջ անհատի անունը կը կոչուի բացայայտող. ինչպէս վերի օրինակներուն մէջ բացայայտող են Լոնտոն, Ամազոն, Ախր, Ճիպին բառերը։

Բացայայտողը ընդհանրապէս առաջին կարգի բառ մը կ'ըլլայ, բայց երբեմն ալ երկրորդ կարգի վերադիրի մը ձեւով կը դրուի. այս կը պատահի մանաւանդ երբ տեսակի անունը երկիր բառն է. ինչպէս Եգիպտոսի երկիրը։

ԲԱՑԱՅԱՅՏՈՒԱԾ կամ, ԲԱՑԱՅԱՅՏԵԱԼ։ Վերի օրինակներուն մէջ տեսակի անունը կը կոչուի բացայայտուած կամ բացայայտեալ։

Ահա թէ ի՞նչպէս կը վերլուծուին այս երկու տեսակ բացայայտողները. —

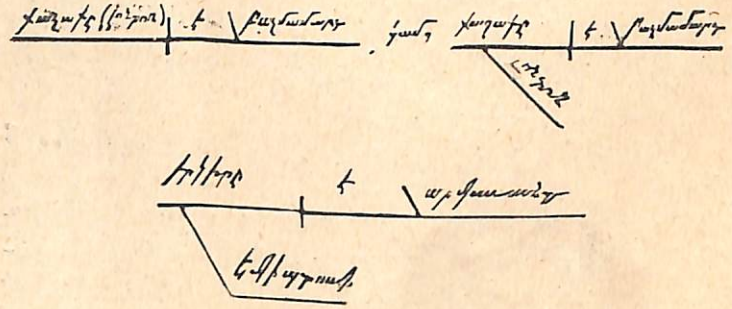

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Վերլուծեցէք յետագայ օրինակները. —

Էվերէսթ լեռը Հիմալայայի բարձրագոյն գագաթն է։ Քանանու երկիրը Իսրայէլի ժառանգութիւն տրուեցաւ։ Ուրալ լեռներու շղթան կը բաժնէ Եւրոպան Ասիայէն Եգիպտոսի երկիրը Նեղոսի հովիտն է։ Ամազոն գետը

կ'ողողէ Պրազիլի երկիրը։ Ատլանտեան և Խաղաղական ովկիանոսները կը տարածուին հին ու նոր աշխարհներու միջեւ։

Դարձեալ զննեցէք յետագայ օրինակը. —

Պետրոս, Յիսուսի տասներկու աշակերտներուն մէկը, շատ եռանդուն էր բնաւորութեամբ։

Այս օրինակին մէջ Պետրոս բառը մեկնուած է Յիսուսի տասներկու աշակերտներուն մէկը բացատրութեամբ, առանց որուն չպիտի կրնայինք հասկնալ թէ ո՞ր առանց որուն չպիտի կրնայինք հասկնալ թէ ո՞ր Պետրոսին վրայ է խօսքը։ Այս բացատրութիւնը կը կոչուի մեկնող։

Ծան. Մեկնողն ու մեկնուածը ճիշդ միեւնոյն անձը կամ բանը կը նշանակեն. մինչդեռ բացայայտողը բացայայտուածին տեսակէն անհատ մը կ'որոշէ միայն։

Վերի նախադասութիւնները կը վերլուծուին սապէս. —

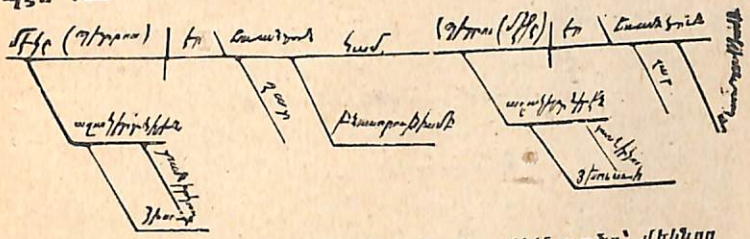

Ծան. Կրնայ մեկնողը՝ մեկնուած, եւ մեկնուածը՝ մեկնող նկատուիլ։

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Մեկնողը պէտք է երկու կողմէ ստորակէտով տրոհել նախադասութեան մնացած մասերէն. ինչպէս, Պետրոս, Յիսուսի տասներկու աշակերտներուն մէկը, շատ եռանդուն էր բնաւորութեամբ։

Մեկնողը՝ եթէ միակ բառ է կամ շատ կարճ,

կրնայ երկու կողմէն զատուիլ բութով (՝). այսպէս, Յիսուսի տասներկու աշակերտներէն մէկը՝ Պետրոս՝ շատ եռանդուն էր բնաւորութեամբ։ Լաւագոյն է սակայն ստորակէտ գործածել։

Մեկնողը երկու կողմէն զատելու համար ստորակէտի տեղ կրնայ գործածուիլ նաեւ գիծ (—). այսպէս, Պետրոս — Յիսուսի տասներկու աշակերտներէն մէկը—շատ եռանդուն էր բնաւորութեամբ։

Գիծի տեղ կրնայ նաեւ փակագիծ ( ) գործածուիլ, եթէ մեկնողը երկայն է և շատ սերտ առնչութիւն մը չունի նախադասութեան մնացած մասերուն հետ։ Ասիկայ, սակայն, շատ սովորական չէ։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Վերլուծեցէք յետագայ նախադասութիւնները. —

Քոլոմպոս, Ամերիկայի գտիչը, վեհանձն ու ազնիւ բնաւորութեան տէր մարդ մըն էր։ Սամուէլ, Իսրայէլի վերջին դատաւորը, հեզահամբոյր ու խոհեմ ծերունի մըն էր։ Եղնիկ — հինգերորդ դարու մեր մատենագիրներէն մին — գրեց «Եղծ Աղանդոյ» գիրքը։ Բիւզանդիոն — այսօրուան Պոլիսը — գրական մեծ կեդրոն մըն էր այն ատեն։ Բարիզ, աշխարհի գեղեցկագոյն քաղաքը, կը հանդչի Սէնի ափերուն վրայ։ Աշխարհի մեծագոյն քաղաքը՝ Լոնտոն՝ հինգ միլիոնէն աւելի բնակիչ ունի։ Աշխարհի բարձրագոյն լեռը — Էվերէսթ — կեդրոնական Ասիոյ մէջ կը գտնուի։

ԺԳ. ԴԱՍ

ԵՐՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ ՄԱՍԵՐ

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

Գործ մը սկսիլը դայն կէս ընել է։ Գէորգ ձեզ տեսնելու համար եկեր է։ Ձեզ փնտրող մարդը հոս չէ։ Ընկերին ներողը ներում կը գտնէ։ Երկու օրէ ի վեր փնտռած գրիչս գտայ։ Շատ անգամ տեսնուած բան մ'է ասիկա։ Ձեր առաջին պատեհութեամբ կատարելիք գործը այս չէ։ Տեսնելու բան էր։

Օրինակներուն մէջ նոտրագիր բառերը թէպէտ գործածուած են իբր ենթակայ, ստորոգելի, առարկայ կամ վերադիր, բայց միեւնոյն ժամանակ վճիռի բնութիւն ալ կը ցուցնեն՝ անոր լրացնողներն ու վերադիրները առնելով։ Զորօրինակ վերի առաջին նախադասութեան մէջ սկսիլը բառը գործածուած է իբրեւ ենթակայ, բայց միեւնոյն ժամանակ լրացած է քան մը բառով որ առարկան է անոր։

ԵՐՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ ՄԱՍԵՐ.— Այն բառերը որոնք նախասութեան մէջ կը գործածուին իբր ենթակայ, ստորոգելի, առարկայ կամ վերադիր, բայց միեւնոյն ժամանակ վճիռի բնութիւն ալ ցոյց կու տան՝ կը կոչուին Երրորդ կարգի մասեր։

Այս կարգի բառերը դիւրին է ճանչնալ նաեւ իրենց վերջաւորութիւններէն, որք կ'ըլլան ել, ալ, իլ,

լու, ող, աձ, ղիմ, լու, ինչպէս, տեսնել, խաղալ, բուսնիլ, թողուլ, սիրող, գտնուած, բերելիք, լսելու։

Ասոնց վրայ հարկաւ կրնան աւելցուիլ Երկրորդ կարգի մասերուն յատուկ յաւելուածական մասնիկները, նաեւ ը գիրը. ինչպէս, տեսնելը, խաղալու, բուսնելէ, թողելով, սիրողէն, սիրողներու, գտնուածէն, գտնուածով, բերելիքին, եւն.։

Երրորդ կարգի մասերը կը վերլուծուին նեցուկի վրայ եթէ էական մասերու պաշտօն վարեն, այսպէս.—

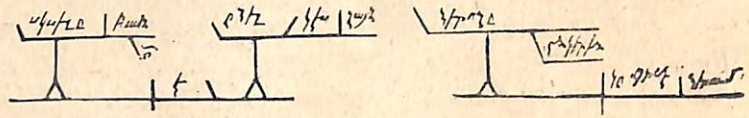

Իսկ եթէ իրրեւ վերադիր գործածուած ըլլան, կը վերլուծուին սապէս.—

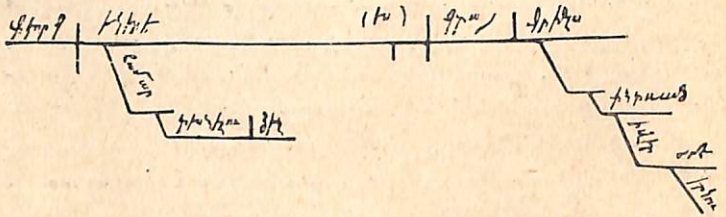

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Վճիռին պատկանող Երրորդ կարգի վերադիր մը, եթէ իրեն յարակից մասեր ունի բաւական թուով, վճիռէն կը բաժնուի բուֆով մը. զորօրինակ. Այն ժողովուրդին բոլոր թշուառութիւններուն ականատես ըլլալով՝ չէինք կրնար չկարեկցիլ անոր։ Մեր լսածին համեմատ՝ ձեր երթալը անօգուտ չէ եղած։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Վերլուծեցէք յետագայ օրինակները.—

Զպատժելը սիրել չէ միշտ։ Այդչափ համբերելը անտարբեր ըլլալու արդիւնք է։ Անյարմար ժամանակին ու անյարմար կերպով խօսուած խրատները պէտք եղած օգուտը յառաջ չեն բերեր։ Նամակը գրուածին պէս կարդացէք առանց բան մը փոխելու։ Այս դասարանին մէջ Հայերէնէ զատ ուրիշ լեզու գործածելու արտօնութիւն չկայ։ Մնացած ժամանակին մէջ դասերը սորվելէ զատ երկու հատ ալ նամակ գրեցի։ Ստամոքսդ մի՝ լեցներ անհանգիստ ըլլալու աստիճան։ Ամեն լսածդ մի՛ խօսիր։ Ամեն լսածիդ մի՛ հաւատար։ Սորվածդ լաւ սորվէ։ Այսօր սորվածդ վաղը մի՛ մոռնար։ Ասկէ զատ գրելիք չունիմ առ այժմ։ Լաւ գործողը լաւ ալ կ'ուսէ։ Աստուած ողորմութիւն ընողին կ'ողորմի։ Ես չեմ սիրեր ծուլութիւն ընողները։ Պէտք է ներել թշնամիին։ Կ'ուզեմ ընկերանալ ձեզի մինչեւ տուն։ Հարկ չէ այս կերպով ժամավաճառ ըլլալ։

Գաս. պէտք է ներել, կ'ուզեմ ընկերանալ, հարկ է ըլլալ եւ ասոնց նման ձեւերը կրնան նկատուիլ նաեւ պարզ վճիռներ, ու գրուիլ առանց նեցուկի։

Երրորդ կարգի մասերը, եթէ բաղադրեալ ըլլան, պէտք է վերլուծել սապէս.—

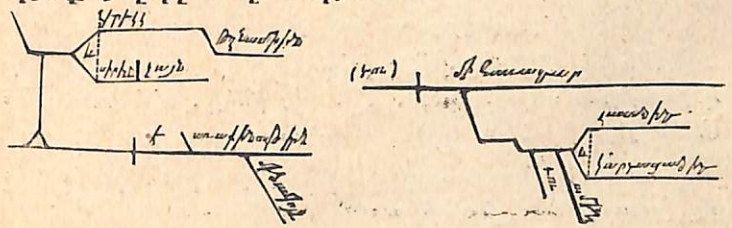

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Տեսնողները և լսողները թող վկայեն։ Ես ո՛չ տեսնող եմ և ոչ լսող։ Տեսածդ և լսածդ պատմէ։ Խօսելով, խնդալով կը ճամբորդէինք։ Փոքրիկ Արսէն ցատքելով վազելով իր հայրը կը դիմաւորէ։ Զէի յուսար բարեկամս հոն գտնել և տեսակցիլ անոր հետ։

Գան. Քերականութիւն գիտցող աշակերտները կրնան դիւրաւ տեսնել թէ բայերու անդէմ մասերն են որ կը կոչուին երրորդ կարգի մասեր։ Ասոնք են Անորեւոյթը, Ներկայ, Անցեալ եւ Ապառնի ընդունելութիւնները, եւ անոնց հոլովուած ձեւերը։

ԺԴ. ԴԱՍ

ԱՆԿԱԽ ՄԱՍԵՐ

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

Ո՛հ ներէ՛ ինծի, տէ՞ր իմ։ Աւա՛ղ, պատեհութիւնը կորսուեցաւ։ Լսէ՛ ինծի, ո՛հ, լսէ ինծի, ո՛վ Աստուած։ Ամեն յոյս ի դերեւ ելաւ, աւա՛ղ։

Հաճեցէք նստիլ, պարոն։ Եկո՛ւր, բա՛ռեկամ, քիչ մը խօսակցինք քեզի հետ։

Ո՛վ ծոյլ, մրջիւնին գնա՛։

Այս օրինակներէն կը տեսնենք.

1. Թէ կան կարգ մը բառեր որոնք խօսքին մը-նացած մասերուն հետ ոեւէ կապակցութիւն չունին և խօսքին մէջ պաշտօն մը չեն վարեր, ո՛չ էական մասեր են և ոչ ալ վերադիրներ. ինչպէս, ո՛հ, տէր իմ, աւա՛ղ, ո՛վ Աստուած եւն.։ Առանց ասոնց նախադասութեան ամբողջութիւնը չաւրուիր։

2. Թէ այս կարգի բառերէն ոմանք հոգիին մէկ յուզուած վիճակը կը յայտնեն, ինչպէս ո՛հ, աւա՛ղ. ասոնք կը կոչուին ձայնարկութիւն։ Իսկ ոմանք ալ անձ մը կամ իր մը կը կանչեն իր անունովը. ինչպէս, տէ՛ր իմ, բա՛ռեկամ, ո՛վ Աստուած եւն.։ Ասոնք կ'անուանուին կոչական։

ԱՆԿԱԽ ՄԱՍԵՐ. Այս տեսակ բառերը պիտի կոչենք անկախ մասեր, քանի որ նախադասութեան ոեւէ մէկ մասէն կախում մը չունին։ Անկախ մասերէն ասոնք որ հոգիին մէկ յուզուած վիճակը կ'արտայայտեն՝ կը կոչուին ձայնարկութիւն. իսկ անոնք որ անձ մը կամ իր մը իր անունովը կը կանչեն, կը կոչուին կոչական։

Անկախ մասերը կը վերլուծուին սապէս.—

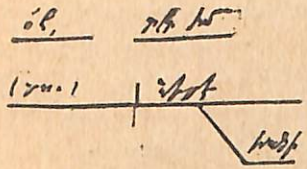

Այսինքն՝ վերը առանձին գիծերու վրայ կը դրուին առանց ոեւէ կապակցութեան

ԿԻՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. Անկախ մասերը, եթէ նախադասութեան սկիզբն են՝ աջ կողմէն, եթէ վերջն են

ձախ կողմէն, իսկ եթէ մէջտեղն են, երկու կողմէն ստորակէտով կը զատուին խօսքին մնացած մասերէն. ինչպէս վերի օրինակներուն մէջ կը տեսնուի։

Ձայնարկութիւններուն վերջին վանկին ձայնաւոր գրին վրայ պէտք է դնել երկար (՛) մը որ կը ծառայէ նոյն վանկին ձայնը երկարելու։

Դաս. Բացառութիւն է բա՛ռք ձայնարկութիւնը որուն առաջին վանկը կ'երկարի։

Կոչականներու առաջին վանկին վրայ պէտք է դնել շեշտ մը որ կը ծառայէ նոյն վանկին հնչումը զօրացնելու։

Երբ կոչականը նախադաս վերադիր մը ունի, շեշտը կը դրուի վերադիրին վերջին վանկին վրայ և կոչականը կը մնայ անշեշտ, ինչպէս, սիրելի՛ բարեկամ։

Դաս. Շեշտը (՛) երբեմն զանց կ'առնուի գրութեան մէջ, բայց առոգանութեան մէջ միշտ կը պահուի.

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Վերլուծեցէք յետագայ օրինակները. —

Քրի՛ստոնեաներ, հետեւեցէք ձեր տէրոջ օրինակին։ Ներեցէք համարձակութեանս, տէ՛ր իմ։ Վա՛խ, խե՛ղճ տղայ, որչափ կը ցաւիմ քու վրայ։ Աւա՛ղ, ո՞րչափ յիմարութիւն ըրի քեզի չանսալով։ Դէ՛որգ, այդ տեսակ պարապ խօսքերով ժամավաճառ մի՛ ըլլար։ Գողգոթայի՛ նահատակը, կը պաշտեմ զքեզ։ Երջանիկ մանկութիւն, ինչու այդչափ արագ սահեցար անցար։

ԺԵ. ԴԱՍ

ՉՈՐՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ ՄԱՍԵՐ

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

Ցայտնի է թէ դուք անմեղ եք։ Գիտեմ որ Գէորգ ճշմարտութիւնը խօսեցաւ։

Իմ կարծիքս է թէ այս գործին բան չպիտի շահիք։

Իմ յոյսս այն է թէ այս ձեռնարկին մէջ ցիրտին պիտի յաջողիք։

Այն զրոյցը թէ երկրաշարժի նոր ցնցումներ զգացուեր են՝ անհիմն կը թուի։

Պէտք է որ ներեք ձեր թշնամիին։ Մարդու մը չը վայելէր որ ուտէ։

Օրինակներէն կը տեսնենք. —

1. Թէ իւրաքանչիւր խօսք կը պարունակէ մաս մը որ կը սկսի թէ կամ որ բառով։

2. Թէ այս մասը ինքնին կատարեալ նախադասութիւն մըն է։

3. Թէ անիկայ կը պատասխանէ անանկ հարցումի մը զոր կարելի է ընել միայն ենթակայի, առարկայի, ստորոգելիի կամ անոնց մեկնողներուն համար, ինչպէս,

Ցայտնի է (ի՞նչ) — թէ դուք անմեղ եք։

Գիտեմ (ի՞նչ) — թէ Գէորգ ճշմարտութիւնը խօսեցաւ։

Իմ կարծիքս է (ի՞նչ) — թէ այս գործէն բան մը չպիտի շահիք։

Իմ յոյսս այն է (այսինքն ի՞նչ) — թէ դուք այս ձեռնարկին մէջ պիտի յաջողիք։

Ըսել է թէ վերի օրինակներուն մէջ թէ կամ որ բառով սկսող իւրաքանչիւր նախադասութիւն գործածուած է իբրեւ միակ բառ՝ ենթակայի, ստորոգելիի, առարկայի կամ մեկնողի պաշտօն վարելով։

ՉՈՐՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ ՄԱՍԵՐ. — Այն նախադասութիւնները որոնք իբր միակ բառ գործածուելով՝ ենթակայի, առարկայի, ստորոգելիի կամ մեկնողի պաշտօն կը վարեն, կը կոչուին չորրորդ կարգի մասեր։

Այս տեսակ նախադասութիւններուն սկիզբը կը դրուի թէ կամ որ բառերէն մէկը որ միակ բառի բնութիւն կուտայ ամբողջ նախադասութեան։

Այս տեսակ նախադասութիւնները կը վերլուծուին սապէս. —

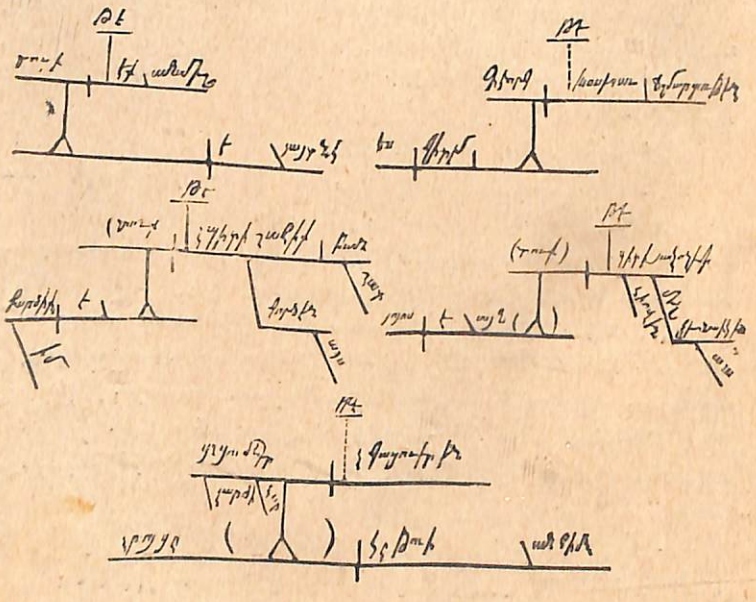

Ծան. Օրինակներուն մէջ թէ բառը կրնայ նկատուիլ թերի բառ մը որ կը լրանայ իրեն յաջորդող ամբողջ նախադասութիւնով մը, եւ կը կոչուի՝ Դոյականացնող շաղկապ։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Վերլուծեցէք յետագայ նախադասութիւնները. —

Կը կարծէ՞ք թէ Լեւոն իրաւունք ունի։ Մի խորհիք թէ ձեր ըրածը չիտակ էր։ Կ'ըսուի թէ նոր արշաւախումբ մը մեկնած է դէպի հարաւային բեւեռ։ Աւելորդ է ըսել թէ ամէն մարդ իր թերութիւնը կ'ունենայ։ Հա՞րկ է ըսել որ կանոնապահ աշակերտը սիրելի կ'ըլլայ։ Իմ համոզումս այն է թէ ձեր այս ընթացքը պատուաբեր չպիտի ըլլայ։ Այն զրոյցը թէ Գերմանիոյ կայսրը Անգլիա պիտի այցելէ՝ չհաստատուեցաւ։ Յիսուս ըսաւ անոր. «Եկուր իմ ետեւէս»։ Ցայտնի է թէ մեր բոլոր ջանքերը ապարդիւն չեղան։ Աղէկ է որ հոս մնանք։ Աղէկ չը՞լլար որ ամէն գործ ժամանակին կատարուի։ Օրաթերթերու հրատարակած այն հեռագրալուրը թէ երկրաշարժի նոր ցնցումներ զգացուեր են կղզիին մէջ՝ մեծ յուզում յառաջ բերաւ հոս։ Թէ ի՛նչպէս կարելի է աղատիլ այս դժուարութենէն՝ չեմ գիտեր։

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. Եթէ չորրորդ կարգի ենթական, կամ ենթակային չորրորդ կարգի մեկնողը վճիռն առաջ գրուած ըլլայ, անկէ կը զատուի բութով մը. ինչպէս, այն զրոյցը թէ Գերմանիոյ կայսրը Անգլիա պիտի այցելէ՝ չհաստատուեցաւ։

Եթէ չորրորդ կարգի առարկային թէ կամ որ բառը ձգուած, և առարկան ալ իր ամբողջութեամբը վը-

ճիռէն վերջ դրուած ըլլայ, պէտք է միջակետով (.) զատել զայն խօսքին նախորդ մասերէն. ինչպէս, Ցիսուս ըսաւ անոր. «Եկուր իմ ետեւէս»։

Եթէ չորրորդ կարգի մաս մը ուրիշի մը խօսքն է՝ առանց ո և է փոփոխութեան մէջ բերուած, պէտք է չակերտներու (« ») մէջ առնել, կամ, չակերտեղ զայն, ինչպէս նախորդ օրինակին մէջ կը տեսնուի։

Չակերտուած խօսք մը կոչում կամ մէջբերում կը կոչուի և միշտ գլխագրով կ'սկսի։

ԺԶ. ԴԱՍ

ՉՈՐՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ ՄԱՍԵՐ

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

Ան որ չի գործեր թող չուտէ։ Աբսէն կը կարդայ այն գիրքը զոր հայրը իրեն նուիրած էր։ Քոլոմպոս, որուն նշանաւոր գիւտը ծանօթ է, սուրբերու կարգը դասուեցաւ։ Տունը, որ (որուն մէջ) կը բնակիմ մերը չէ։ Կառքը, որով կը ճամբորդեմ նոր չէր։ Վաճառականը՝ որմէ գնեցիմ այս ապրանքը, մնանկացեր է։ Հիւանդը, որուն հարար այնչափ աշխատեցան բժիշկները, չապաքինեցաւ վերջապէս։

Օրինակներէն կը տեսնենք. —

1. Թէ իւրաքանչիւր խօսք կը պարունակէ մաս

մը որ սկսած է որ բառով կամ անոր մէկ ձեւովը։ Ինչպէս՝ զոր, որուն, որմէ, որով, որուն հարար, որ եւն։

2. Թէ այդ մասը յատկութիւն ցուցնող մաս մ'է և կը պատասխանէ ո՞ր հարցումին. ինչպէս (ո՞ր) Քոլոմպոս — որուն նշանաւոր գիւտը ծանօթ է։ (ո՞ր) Կառքը — որով ճամբորդեցինք։

3. Թէ այս մասերը միակ բառի զօրութեամբ, իբրեւ վերադիր գործածուած են ենթակային կամ առարկային, այսինքն անանկ բառերու, որոնք անձի, կենդանիի կամ իրի անուններ են։ Հետեւաբար այս տեսակ վերադիրները ածականի զօրութիւն ունին։

4. Թէ այս մասերը երբէք չեն կրնար վերադիր ըլլալ վճիռներու։

Դիտ. Վերի օրինակներուն որ բառը կրնայ նկատուիլ թէ՝ ի բառ մը որ կը լրանայ իրեն յաջորդող ամբողջ նախադասութիւնով մը։

ՉՈՐՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ ԱԾԱԿԱՆԱԿԵՐՊ ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐ. — Այս տեսակ մասեր, որոնք ինքնին ամբողջ նախադասութիւններ ըլլալով՝ իբրեւ ածական վերադիր կը գործածուին միակ բառի զօրութեամբ, կը կոչուին Չորրորդ կարգի ածականակերպ վերադիրներ կամ Ստորակարգ նախադասութիւններ։

Որ թերի բառը կը կոչուի Ածականացնող Շաղկապ։

Վերլուծենք վերի օրինակներէն մէկ քանին. —

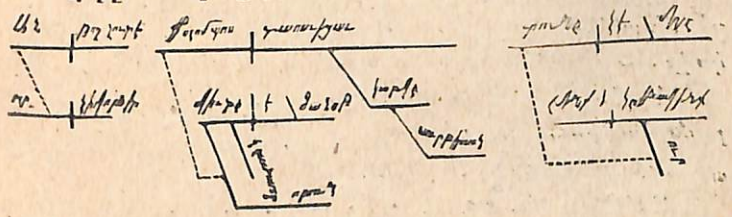

«ՈՐ» ԲԱՌԻՆ ԴԵՐԸ.— Օրինակներէն կը տեսնենք թէ որ բառը կամ անոր ձեւը երկու տարբեր պաշտօն միանգամայն կը վարէ խօսքին մէջ.—

1. Ենթակայ, առարկայ, կամ վերադիր է իրմով սկսող նախադասութեան մէջ։

2. Կապ մրն է որ կը միացնէ ստորակարգ նախադասութիւնը բուն կամ գլխաւոր նախադասութեան ենթակային կամ առարկային հետ՝ իբրեւ անոնց վերադիրը։ Կէտաւոր գիծը որ բառին այս պաշտօնը ցուցնելու կը ծառայէ։

ՍՏՈՐԱԿԱՐԳ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ.— Դարձեալ օրինակներէն կը տեսնենք թէ որ բառով կամ անոր մէկ ձեւովը սկսող ստորակարգ նախադասութիւնները սա երկու տարբեր դիրքերէն մէկը կրնան գրաւել խօսքին մէջ.—

1. Գլխաւոր նախադասութենէն վերջ կրնան գրուիլ. ինչպէս, Արսէն կը կարդայ այն գիրքը զոր հայրը իրեն նուիրած էր։

2. Գլխաւոր նախադասութեան երկու մասերուն միջտեղ, ինչպէս, տունը ուր կը բնակինք՝ մերը չէ։ Այս վերջին դիրքը կը կոչուի միջանկեալ։

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Որ բառով կամ անոր մէկ ձեւովը սկսող ստորակարգ նախադասութիւնները, եթէ միջանկեալ են, կը տրոհուին յետադայ կերպերէն մէկովը.—

1. Երկու կողմէն ստորակէտով.— Հիւանդը, որուն համար այնչափ աշխատեցան բժիշկները, չապաքինեցաւ վերջապէս։

2. Զախ կողմէն բութով և աջ կողմէն ստորա-

կէտով.— Վաճառականը՝ որմէ գնեցինք այս ապրանքը, մնանկացեր է,

3. Երկու կողմէն բութով.— Տունը ուր կը բնակինք՝ մերը չէ։

Դաս. Այս ձեւը կը գործածուի մանաւանդ երբ գլխաւոր նախադասութեան վերջը ստորակէտ դնել հարկ ըլլայ։

4. Միայն աջ կողմէն ստորակէտով.— Վաճառականը որմէ գնեցինք այս ապրանքը, մնանկացեր է։

5. Միայն աջ կողմէն բութով.— Վաճառականը որմէ գնեցինք այս ապրանքը՝ մնանկացեր է։

Դաս. 4րդ. եւ 5րդ. ձեւերէն մէկը գործածել անհրաժեշտ է երբ որ բառէն անմիջապէս առաջ ես, դու, նա, ան, մենք, դուք, անոնք բառերէն մէկը գտնուի.— Ան որ չի գործեր՝ թող չուտէ։

6. Եւ ոչ մէկ կէտով.— Ան որ չի գործեր թող չուտէ։ Անոնք որ կերան հինգ հազարէ աւելի էին։

Դաս. Այս վերջին ձեւը կրնայ գործածուիլ միայն այն ատեն երբ ստորակարգ նախադասութիւնը շատ կարճ է եւ անկէ անմիջապէս առաջ ալ ես, դու, նա, ան, մենք, դուք, անոնք, ինչ բառերէն մէկը կայ։

Որ բառով կամ անոր մէկ ձեւովը սկսող ստորակարգ նախադասութիւնները, եթէ միջանկեալ չեն, կը տրոհուին յետադայ կերպերէն մէկովը.—

1. Ստորակէտով.— Արսէն կը կարդայ այն գիրքը, զոր հայրը իրեն նուիրած էր։

2. Բութով.— Արսէն կը կարդայ այն գիրքը՝ զոր հայրը իրեն նուիրած էր։

3. Եւ ոչ մէկ կէտով.— Արսէն կը կարդայ այն գիրքը զոր հայրը իրեն նուիրած էր։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Վերլուծեցէք յետագայ նախադասութիւնները եւ ըսէք թէ ի՞նչ կէտեր դրուած են և ինչո՞ւ։

Այն վաճառականը, որուն համար կ'ըսէին թէ կծծի է, մեծ գումար մը նուիրեր է քաղաքիս դպրոցներուն։ Երբէք մի՛ խոստանաք ինչ որ չէք կրնար կամ չէք ուզեր կատարել։ Հասկցա՞ք այն դժուար խնդիրը զոր վարժապետը բացատրեց ձեզի երէկ։ Ասիկա անանկ գիրք մըն է որուն մէջ կրնաք գտնել ձեր ուզած բաները։ Գէորգ մէկն է այն տղաքներէն որուն հետ դիւրին է բարեկամանալ։ Իջեւանը՝ ուրկէ մեկնեցանք այս առաւօտ, բաւական հանգստաւէտ էր։ Շեշտը որով քարոզիչը խօսեցաւ այսօր, սովորական չէր իրեն։ Ընտանիքը այն միջավայրն է ուր կը բացուի մանկութեան ծաղիկը։

ԺԷ. ԴԱՍ

ՉՈՐՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ ՄԱՍԵՐ

Զննեցէք յետագայ օրինակները.—

1. Մի խօսիր երբ պէտք է լռել։ Օդը խաղաղ էր

երբոր ճարճայ եղաւ։ Մինչ կը խօսակցէիք՝ մէկը ներս մտաւ։ Քանի որ ժամանակ ունիք՝ աշխատեցէք։ Մինչդեռ անոնք կը խօսէին ամպ մը հովանի եղաւ անոնց վրայ։

2. Գնա՛ ուր որ կ'ուզես։ Նստէ՛ ուր որ հանգիստ կ'ըլլաս։

3. Այսօր դպրոց չգացի, վասնզի հիւանդ էի։ (կամ՝ ինչու որ)։ Որովհետեւ հնազանդեցար՝ պիտի վարձատրուիս։

4. Այս բաները այժմէն խօսեցայ ձեզի որպէսզի (կամ՝ որ) ապագային մեջ յուսախաբ չըլլաք։

5. Գիշերը գող եկած ըլլալու է՝ որովհետեւ պատը ծակուած է։

6. Եթէ (կամ՝ թէ որ) բժիշկը ժամանակին հասած ըլլար, եղբայրս չէր մեռնէր։

7. Ինչպէս որ կ'ուզես այնպէս ըրէ։ Շատ կամաց խօսեցաւ, այնպէս որ չլսեցի։ Այնպէս խօսեցաւ որ ամենքս հիացանք։

8. Որչափ որ կ'ուզես այնչափ կեր։ Որչափ շատ աշխատիս այնչափ լաւ կը սորվիս։ Գործը այնչափ ծանր էր որ առողջութիւնը վնասուեցաւ։

9. Աւելի լաւ է մեռնիլ՝ քան թէ անօգուտ կեանք մը անցընել։ Աւելի առողջ եմ հիմայ՝ քան երբ գիւղն էի։

10. Կենդանին կը նայէր իր տիրոջ իբր թէ կը հասկընար անոր ըսածները, (կամ՝ որպէս թէ, իբր այն թէ)։

Օրինակներէն կը տեսնենք.—

(ա) Թէ իւրաքանչիւր խօսք կազմուած է երկու նախադասութիւններէ, որոնցմէ մէկը կ'սկսի յետագայ բառերէն մէկով.

1. Երբ, երբոր, մինչ, մինչդեռ, քանի որ, մինչեւ որ	Ժամանակական
2. Ուր որ	Տեղական
3. Վասնզի, քանզի, ինչու որ, որովհետեւ	Պատճառական
4. Որպէսզի, որ	Նպատակական
5. Որովհետեւ	Ապացուցական
6. Եթէ, թէ որ	Պայմանական
7. Ինչպէս, ինչպէս որ, այնպէս, այնպէս...որ	Եղանակական
8. Որչափ, որչափ որ, որչափ...որ	Քանակական
9. Քան թէ, քան երբ, քան որչափ	Բաղդատական
10. Իբր թէ, իբր այն թէ, որպէս թէ	Ենթադրական

(բ) Թէ այս բառերը թերի են և կը լրանան իրենց յաջորդող ամբողջ նախադասութիւններով։

(գ) Թէ այս նախադասութիւնները կը պատասխանեն անանկ հարցումներու, որոնք վճիռին վերադիրներուն յատուկ են, ինչպէս, ե՞րբ, ո՞ւր, ինչո՞ւ համար, ի՞նչպէս, ո՞րչափ, ի՞նչ պայմանով, եւն.։

Ուրեմն, վերոյիշեալ թերի բառերէն մէկովը սկսող նախադասութիւն մը վճիռին վերադիրը կ'ըլլայ՝ իբր միակ բառ գործածուած։

Ասոնք այլ չորրորդ կարգի մասեր են որ կը կոչուին Ստորակարգ նախադասութիւններ և կը գործածուին իբր չորրորդ կարգի մակբայական վերադիրներ։

Վերոյիշեալ թերի բառերը կը կոչուին Ստորակարգ Շաղկապներ, կամ Ստորակարգ Մակբայացնող Շաղկապներ։

Ծան. Որ ածականացնող շաղկապն ալ Ստորակարգ Շաղկապներու կարգէն է եւ կրնայ կոչուիլ Ստորակարգ Ածականացնող Շաղկապ։

Այս տեսակ նախադասութիւնները կը վերլուծուին սապէս.—

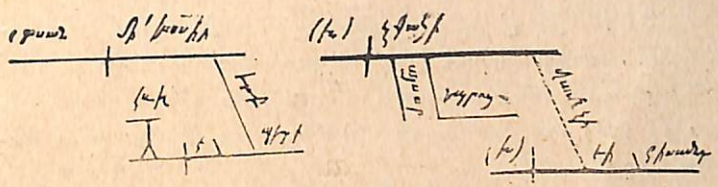

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Վճիռին չորրորդ կարգի վերադիրները, եթէ միջանկեալ են, կը տրոհուին յետադայ կերպերէն մէկով.—

1. Երկու կողմէն ստորակէտով.—

Լեւոն, վասնզի հիւանդ էր, դպրոց չգնաց։

2. Երկու կողմէն բութով.—

Լեւոն՝ վասնզի հիւանդ էր՝ դպրոց չգնաց։

2. Երկու կողմէն գիծով.—

Լեւոն — վասնզի հիւանդ էր — դպրոց չգնաց։

Իսկ եթէ միջանկեալ չեն կը տրոհուին յետադայ կերպերէն մէկով.—

1. Ստորակէտով՝ երբ կապող բառը ժամանակական, պատճառական, նպատակական, ապացուցական կամ պայմանական է։

2. Միջակէտով՝ եթէ շաղկապը պատճառական կամ ապացուցական է, և, ստորակարգ կամ գլխաւոր նախադասութիւնը կամ երկուքն ալ ստորակէտով բաժանելի մասեր ունին.—Արմէն շատ կ'արտօրար դպրոց երթալու. վասնզի եթէ ուշ մնար, բարենիշ մը պիտի կորսնցնէր։

Ծան. Այս պարագային միջակէտի տեղ ստորակէտ կրնայ դրուիլ՝ եթէ յաջորդ կամ նախորդ ստորակէտերուն տեղ բութ դրուի։

3. Բուքով՝ եթէ շաղկապը եղանակական, բանական, բաղդատական կամ ենթադրական է։ Նաեւ (1)ի մէջ յիշուած ստորակէտին տեղ կրնայ բուք գործածուիլ, եթէ ստորակարգ նախադասութիւնը շատ երկար չէ։

4. Եւ ոչ մէկ կերպով՝ եթէ շաղկապը տեղական է։

5. (1) և (3) պարագաներուն մէջ կէտը կրնայ բոլորովին զանց առնուիլ եթէ ստորակարգ նախադասութիւնը շատ կարճ է և անկէ անմիջապէս առաջ եկած է կարճ գլխաւոր նախադասութեան մը վճիռը. ինչպէս, մի՛ խօսիր երբ պէտք է լռել։

Ծան. Կէտերը կը պահուին եթէ շաղկապները լուսաբանայն ալ իմացուին։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Վերլուծեցէք յետագայ նախադասութիւնները. —

Երբ գարուն գայ՝ բնութիւնը կը վերանորոգուի։ Քանի որ պատեհութիւն կայ, ջանա՛ օգտուիլ անկէ։ Գիշերը անձրեւ եկած ըլլալու է, որովհետեւ գետինը թաց է։ Լեռը ելանք որպէս զի մաքուր օդ ծծենք։ Պատուհանը բացէք, վասն զի սենեակին օդը ապականած է։ Որչափ սիրես այնչափ կը սիրուիս։ Այնպէս պարզ խօսէ որ հասկնամ։ Գիշերին լռութեանը մէջ, մինչ ամէն ոք կը քնանար, յանկարծ սոսկալի պայթիւն մը լսուեցաւ։ Աւելի կը լափէին քան թէ կուտէին։ Ինչպէս որ ծառը դէպի վեր կ'ելլէ, նոյնպէս ալ հոգին իղձերը դէպ Աստուած կը բարձրանան։

ԺԸ. ԴԱՍ

ԲԱՆԻ ՄԸ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Ա. Բառեր որոնք ամեն տեսակ վերադիր չեն կրնար առնել. —

1. Եմ բառը, իբրեւ թերի վճիռ, իր բոլոր ձեւերուն մէջ ո և է վերադիր չի կրնար առնել առանձինն. բայց եթէ գործածուի իբրեւ անթերի վճիռ, տեղ մը գտնուիլ նշանակութեամբ, կրնայ ամէն կարգի վերադիր առնել. ինչպէս, ես հոն չէի։ Մենք դպրոցն էինք։ Ես հոն չէի, վասն զի հիւանդ էի։

Ծան. Կրնանք այնպէս նկատել թէ իբրեւ անթերի վճիռ գործածուած եմ բառը լուսաբանայն ստորոգելիով մը լրացած է. այսպէս. ես հոն (ներկայ) չէի։

2. Ես, դու, նա, ան, այն, անի, անիկայ, մենք, դուք, անոնք, ասոնք, ատոնք և ինչ բառերը միայն չորրորդ կարգի վերադիր կրնան առնել, ինչպէս. Դուք որ երգանիկ էք մխիթարեցէք թշուառները։

Ծան. Ինչ եւ անոնք բառերը իբրեւ վերադիր կրնան առնել նաեւ ամեն բառը. կ'ըսուի ամեն ինչ որ... ամեն անոնք որ...։

Բ. Որ բառին զանազան գործածութիւնները. —

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

1. Ան որ չի գործեր թող չուտէ։ Գիրքը զոր գընեցիք՝ նոր հրատարակուած է։

2. Լաւ քնացէք որ լաւ գործէք։

Այնչափ յոգնած էինք որ չէինք կրնար ոտքի վերայ կենալ։ Այնպէս պարզ խօսէ որ հասկնամ։

Կը զարմանամ որ չէք հաւատար։ Կը հաւատամ որ ճշմարտութիւնը խօսեցաւ։

3. Աստուծոյ փափաքն է որ մենք բարի ըլլանք։ Ցայսմիկ է որ դուք անմեղ էք։ Գիտեմ որ ծուլութիւն չէք ըներ։

Օրինակներէն կը տեսնենք թէ որ բառը երեք տարբեր գործածութիւններ ունեցած է.—

1. Կազմած է չորրորդ կարգի վերադիր մը որ յատկութիւն կը ցուցնէ և կը պատասխանէ ի՞նչպիսի կամ ո՞ր հարցումին։

2. Կազմած է չորրորդ կարգի վերադիրներ որոնք յատկութիւն չեն ցուցներ, վճիռին կը պատկանին և կը պատասխանեն սա հարցումներուն — ի՞նչ նպատակով, ի՞նչ պատճառով, ինչի՞ կամ ի՞նչ բանի, ո՞ւրչափ, ի՞նչպէս։

3. Կազմած է չորրորդ կարգի էական մաս մը — ենթակայ մը, առարկայ մը կամ ստորոգելի մը — որ կը պատասխանէ ի՞նչ կամ ի՞նչ բան հարցումին։

Դրան. Առաջին պարագային որ բառը ածականացնող շաղկապ է, երկրորդ պարագային՝ մակբայացնող, իսկ երրորդ պարագային՝ գոյականացնող շաղկապ։ Որ շաղկապին այս տարբեր ընութիւնները կարելի է որոշել վերի հարցումներուն օժանդակութեամբ։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Յետագայ օրինակներուն մէջ որոշեցէք որ շաղկապով կազմուած չորրորդ կարգի մասերուն տեսակները.—

Կը զարմանամ որ այսչափ պարզ բան մը չէ՞ հասկցուած։ Լսեցինք որ հիւրեր ունեցեր էք երէկ։ Ամեն ինչ որ հաւատքով չէ՝ մեղք է։ Կը վստահեցնեմ ձեզ որ իմ նպատակներուս մէջ բոլորովին անկեղծ եղած եմ։ Մի՛ դատէք որ չդատուիք։ Ողորմեցէք որ ողորմութիւն գտնէք։ Ջուր բերէք որ ձեռքերնիս լուանք։ Լսեր էք որ ըսուեցաւ, գողութիւն մի ըներ։ Յիսուս կը նայէր թշուառներուն կարեկցութեամբ մը որ Աստուածային էր։ Հաւատացէք որ չէք խաբուած։ Տեղը այնչափ հաճելի էր որ չէինք ուզեր մեկնիլ անկէ։ Պէտք է որ հաւատարիմ ըլլանք մեր պարտականութիւններուն մէջ։ Մեր բոլոր փափաքն այն է որ տգիտութիւնը փարատի մարդոց մէջէն։ Մի՛ կարդաք այն գիրքերը որոնք կը վնասեն ձեր նկարագրին։

ԺԹ. ԴԱՍ

ՀԱՄԱԿԱՐԳ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ջննեցէք յետագայ նախադասութիւնները.—

1. Ամեն լեռ պիտի բարձրանայ եւ ամեն ձոր պիտի ցածնայ։ Խաղացէք ու խնդացէք։

2. Պէտք է յարգես պայմանները կամ հրաժարիս պաշտօնէդ։

3. Սէրը կը չինէ, իսկ ատելութիւնը կը կործանէ։ Հնազանդէ՛ ապա թէ ոչ՝ պիտի պատժուիս։

Գէորգ դասերը լաւ պատրաստելու է, հակառակ պարագային իր դիրքը պիտի կորսնցնէ կարգին մէջ։

4. Աղէկ է շատ կարդալ, բայց երբէք օգտակար չէ ամէն դիրք կարդալ։

5. Մինաս չպատասխանեց իրեն եղած անարգանքին, այլ վեհանձն լռութեամբ մը բաւականացաւ։

6. Կեանքը անստոյգ է, ուրեմն միշտ պատրաստ եղիր մահուան։

7. Սիրենք մեր թշնամիները թեւ անոնք ատեն մեզ։

8. Լճակը կը նիրհէ, այսինքն անոր ջուրերը խաղաղ են։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ իւրաքանչիւր խօսք կը բաղկանայ երկու նախադասութիւններէ որոնք իրարու կապուած են սա բառերով. —

Եւ, ու	Զօդիչ
Կամ	Անջատիչ
Իսկ, ապա թէ ոչ, հակառակ պարագային	Հակադրական
Բայց	Բացառական
Այլ	Ժխտական
Ուրեմն, հետեւաբար, ուստի	Մակաբերական
Թէեւ, թէպէտ, թէպէտեւ	Թէական
Այսինքն	Մեկնական

2. Թէ այս կապող բառերով կամ շաղկապներով սկսող նախադասութիւնները չեն պատասխաներ վերադիրներու յատուկ հարցումներուն — ե՞րբ, ո՞ւր,

ինչո՞ւ, ի՞նչպէս, ո՞րչափ, քանի՞ անգամ, ի՞նչ միջոցով, ինչի՞, որո՞ւ են. — հետեւաբար չորրորդ կարգի վերադիրներ կամ ստորակարգ նախադասութիւններ չեն։

Վերոյիշեալ շաղկապներով կապուած նախադասութիւնները պիտի կոչենք Հաւասարագ նախադասութիւններ և շաղկապներն ալ՝ Հաւասարագ շաղկապներ։

Այս տեսակ նախադասութիւնները կը վերլուծուին սապէս. —

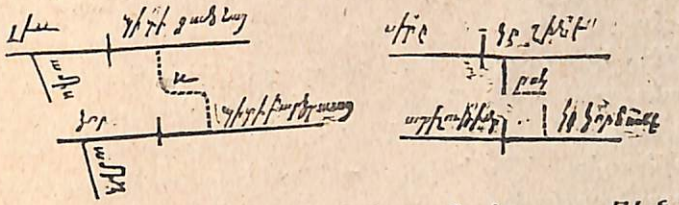

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. Համակարգ նախադասութիւնները կը տրոհուին.

1. Ստորակէտով՝ եթէ շատ կարճ չեն։ Եւ, ու շաղկապներով կապուածները կրնան բնաւ չտրոհուիլ։

2. Միջակէտով՝ եթէ իրենք իրենց մէջ ստորակէտով բաժնուած մասեր ունին։ Այս կը պատահի մանաւանդ երբ շաղկապներն են իսկ, բայց, այլ, ուրեմն, այսինքն.

3. Եւ ոչ մէկ կէտով՝ եթէ երկու նախադասութիւններն ալ, և կամ գէթ մէկը, շատ կարճ են։ Անարկելի չէ սակայն եթէ կարճ նախադասութիւններն ալ տրոհուին ստորակէտով, բացառութիւն ըլլալով զօդիչ շաղկապով կապուածները։

Ծան. Եթէ շաղկապը լռելեայն ալ իմացուի, կէտը կը պահուի։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Վերլուծեցէք յետագայ նախադասութիւնները. —

Աստղերու լոյսը կը նուազի և արշալոյսը կը ժպտի երկինքէն։ Շատ փնտռեցինք զանի բայց չգտանք։ Մի՛ ստեր, ապա թէ ոչ մարդոց վստահութիւնը կը կորսնցնես։ Ես աչքովս չտեսայ, այլ միայն լսեցի։ Հաւատացի, անոր համար խօսեցայ։ Հպարտութիւնը դիւրաբեկ է, իսկ խոնարհութիւնը դիւրաթեք։ Թէպէտ չէի ճանչնար զինքը, բայց խօսուածքէն հասկցայ թէ ձեր եղբայրն է։ Քաղաքին մէջ հնտախտ կար, հետեւաբար ամէն մարդ զգուշութիւն կ'ընէր իր ուտելիքին և խմելիքին։ Կ'ըսէք թէ հիւանդ էք, ուրեմն մի՛ աշխատիք։ Երկար ժամանակէ ի վեր նամակ չէինք ստանար իրմէ, ուստի ստիպուեցանք հեռագիր մը ապ։ Լեւոն աշխատիլը չէր սիրեր, այսինքն ծոյլ էր։ Մեռած չէ, այլ կը քնանայ։ Աշխատութիւն մը որ հաճելի է, չի յոգնեցներ մարդը, բայց գործ մը որ իբր բեռ կը տարուի, անտանելի յոգնութիւն կը պատճառէ։

Ի· ԴԱՍ

ԲԱՂՈՒԱԾ

Վերլուծեցէք յետագայ հատուածին նախադասութիւնները.

ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Միհրանիկ դեռ չէր գիտեր թէ ի՛նչ է արձագանգը։ Օր մը դաշտը պտըտած ժամանակ պոռաց. «Հո՛, հո՛», և իսկոյն նոյն բառերը լսեց քովի անտառէն։ Կարծելով թէ մէկը հոն պահուըտած է՝ հարցուց զարմանքով. «Ո՞վ ես դուն։» Անտառին ձայնը իսկոյն կրկնեց միեւնոյն հարցումը, «Ո՞վ ես դուն։» Այն ատեն նեղանալով՝ «խենդ» կանչեց Միհրանիկ. բայց երբ տեսաւ որ արձագանգը նոյն բառն ալ կրկնեց, աւելի բարկացաւ և սկսաւ կարգ մը նախատական խօսքեր ուղղել այն անծանօթին զոր անտառին մէջ պահուըտած կը կարծէր։ Արձագանքը, սակայն, ամենայն հաւատարմութեամբ ետ բերաւ իրեն բոլոր այն նախատալից խօսքերը զորս ինք ուղղած էր անծանօթին։ Ցայնժամ բարկութեամբ անտառը գնաց, որպէս զի պահուըտած տղան գտնէ ու վրէժ լուծէ անկէ. բայց ոչ տղայ գտաւ, ոչ մարդ։ Ասոր վրայ իսկոյն տուն վազեց և մօրը դանդատեցաւ թէ անպիտան տղայ մը անտառին մէջ պահուըտած՝ նախատական խօսքեր ուղ-

ղեր էր իրեն։ Իմաստուն մայրը խելոյն խնդիրը հասկընալով՝ պատասխանեց. «Տղաս, դու ինքզինքդ կ'ամբաստանես. վասն զի լսածներդ քու խօսքերուդ արձագանգն են պարզապէս։ Եթէ քաղցր ու սիրալիր խօսքեր խօսած ըլլայիր, նոյնպիսի խօսքեր լսած պիտի ըլլայիր անտառին խորերէն։»

2. Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն քանի մը գլուխ վերլուծեցէ՛ք, չորս կամ հինգ շաբաթ զբաղելով անոնց վրայ։

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

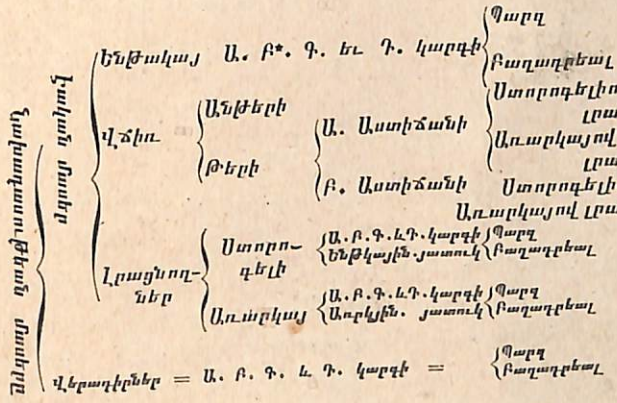

---

* Երկրորդ կարգի բառերը և կամ ը գիրը առնելով կրնան ենթակայի, ստորոգելիի կամ առարկայի պաշտօն վարել. ինչպէս. Այս գիրքը Արմենինն է։ Այս տունը թժիշկինը կարծեցի։ Արեւին լոյսը պայծառ է, բայց լուսինը՝ աղօտ։ Բայց վերլուծելու ատեն կրնայ նաեւ լուելեայն անունը յայտնի տրուիլ որով Բ. կարգի բառին վերադիրի հանգամանք երեւան կ'ելլէ, օր. կրնանք ըսել, այս գիրքը Արմէնին գիրքն է։

ԲԱՌԵՐՈՒ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԱՍՈՒՆԴ ԲԱՆԻ)

Նախադասութեան կազմութիւնը, որուն ուսումնասիրութեամբը զբաղեցանք ցարդ, մեզ կ'առաջնորդէ բառերու հետեւեալ դասակարգութեան որ քիչ մը տարբեր է սովորաբար ընդունուածէն։

Բառեր =
- Տարրական բառեր [Էական մասեր]
  - Էական =
    - Անուն կամ Դոյական [Ե.Ա.Ս.]
    - Բայ [Վ.]
    - Ածական կամ մականուն [Ս.]
  - Վերադրական =
    - Ածական կամ մականուն
    - Մակբայ
  - Կապող = Շաղկապ
  - Անկախ = Զայնարկութիւն

Այսինքն՝ բառերը կը բաժնենք չորս դասի որոնց առաջինը կը կոչենք ԷԱԿԱՆ = տարբեր որոնք կը կազմեն նախադասութեան էական մասերը, այսինքն՝ ենթական, վճիռը և լրացնողները։ Երկրորդը՝ ՎԵՐԱԴՐԱԿԱՆ — տարբեր որոնք կը կազմեն նախադասութեան վերադիրները։ Երրորդը՝ ԿԱՊՈՂ — տարբեր որոնք՝ մարմնոյ յօդուածներուն նման՝ նախադասութեան զանազան մասերը կը կապեն իրարու հետ եւ անոնց յարաբերութիւնները կ'որոշեն։ Չորրորդը՝ ԱՆԿԱԽ — տարբեր որոնք նախադասութեան չէնքէն դուրս կը մնան և անոր մասերէ ոչ է կախում չունին։

Էական և Վերադրական տարբերուն բաժանումները տրուած են վերը. յետագայ էջերուն մէջ պիտի փորձենք տալ իւրաքանչիւրին ստորաբաժանումները։

ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Անուն
- Անհատանուն = Գուրգէն, Արարատ, Եփրատ
- Տեսականուն կամ Սեռանուն = Մարդ, լեռ, գետ
- Դերանուն
  - Անձնական
    - Ա. դէմք=ես,ես ինքս
    - Բ. դէմք=Դու, դուն, դու ինքդ, դուն ինքդ,
    - Գ. դէմք=Նա, ան, անի, անիկայ, ինք, ինքը, նա ինքը, (ոչ) ոք, (ամէն) ոք, ո՞վ (հարցական), ոմանք
  - Ցուցական
    - Անանձնական = (ամէն) ինչ, (ոչ) ինչ, ի՞նչ (հարցական), ոմանք։
    - Փոխադարձ = իրար, զիրար, մէկզմէկ,
    - Անդրադարձ = ինքզինք, ինքզինքը, ինքզինքս, ինքզինքդ։
    - Ցուցական
      - Մօտաւոր = Այս, աս, ասի, ասիկայ, սա սուի, սուիկայ
      - Հեռաւոր = Այդ, ատ, ատի, ատիկայ, տուի, տուիկայ
      - Հեռաւորագոյն = Այն, ան, անի, անիկայ, նուի, նուիկայ

ԳԻՏԵԼԻՔ. Անունները երեք աստիճան ունին իմաստի ընդարձակութեան տեսակէտէ.

1. Անհատ ցուցնողներ, 2. Տեսակ ցուցնողներ, 3. Ամէն բան ցուցնողներ. այսինքն՝ հանրացած անուններ։ Վերի անունները գործածուած են հանրացումի այս աստիճանաւորումը ցուցնելու համար։

Տեսականունները անհատանունի կրնան վերածուիլ յօդով. ինչպէս՝ մարդը, լեռը, գետը։ Յօդը, սակայն, միշտ այս ներգործութիւնը չունի տեսականուններուն վրայ. շատ անգամ տեսականունը յօդով ալ կը մնայ տեսականուն. ինչպէս, մարդը մահկանացու է։

Հանրանուններուն (դերանուն) մէջ ամէնէն աւելի հանրացածները անոնք են որոնք թէ անձ և թէ իր միանգամայն կրնան նշանակել։

Հանրացումի բարձրագոյն աստիճանին հասած է յարաբերականը որ ինքնին նշանակութիւն մը չունենալով հանդերձ՝ գործածութեան մէջ ամէն բան կըրնայ նշանակել։ Ճիշտ այս պատճառով անհրաժեշտ է որ յարաբերականը անմիջապէս յաջորդէ այն բառին որուն նշանակութիւնը պիտի ստանայ, կամ դէթ յարաբերականին և յարաբերեալին մէջտեղ որևէ տեսակ անուն չմտնէ։

Հանրանունները ուրիշ անուններէ կը տարբերին նաև անով որ չորրորդ կարգի ածական միայն կրնան առնել, մինչդեռ անհատ անուններն ու տեսակներն ամէն կարգի վերադիր կ'առնեն։ Յարաբերական Հանրանունը, սակայն որևէ վերադիր չ'առներ։

Հանրանուններէն կան նաև Ստացական և Անորոշ կոչուածները որոնք, սակայն, իսկական հանրանուններ չեն այլ ածականներէ կազմուած են յօդառութեամբ։

ԲԱՅԵՐՈՒ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

- Գործադրելիով
  - Ստորոգելիով լրանալի = Կապակցական
    - Իական = Եմ
    - Կրաւորական = Կը համաբուիմ, կը ճանչցուիմ
- Դիրքավոր
  - Առարկայով լրանալի = Ներգործական
    - Պարզ = Կը լսեմ
    - Անցողակերպ = Կը փայլեցնեմ
    - Անցողական = Կը լացնեմ, լսել կուտամ, փայլեցնել կուտամ

Բայ
- Թերի
  - Երկրորդ Աստիճանի = Ստորոգելիով և Առարկայով լր. = Կապակցական Ներգործական = Կը համարիմ, կը ճանչնամ
- Զեղոք
  - Պարզ = Կը քալեմ
  - Կրաւորական = Կը լսուիմ
  - Փոխադարձ = Տեսակցիլ, տեսնուիլ, ծեծկուիլ
  - Անդրադարձ = Հագուիլ, սանտրուիլ, լուացուիլ, պահուըտիլ։
- Անթերի

ԳԻՏԵԼԻՔ.— Ներգործական թերի բայ մը անթերի բնութիւն կը ստանայ կրաւորականի վերածուելով։

Պարզ չեզոք բայ մը ներգործական կ'ըլլայ անցողակերպի վերածուելով։ Այս տեսակ բայերը իրենց կանոնաւոր կազմութենէն զատ (ցնեալ մասնիկով) ուրիշ տարբերութիւն մը չունին պարզ ներգործականներէն։

Անցողականը կը կազմուի պարզ ներգործական և անցողակերպ բայերէն՝ տալ բային օժանդակութեամբ։

Քանի մը պարզ ներգործական բայեր ցնեալ մասնիկով անցողական նշանակութիւն կ'ստանան, ինչպէս ցնցնեալ, սիրցնեալ, խօսեցնեալ։

Անդրադարձ բայերէն ոմանք իբր ներգործական ալ կրնան գործածուիլ. ինչպէս, գլխարկդ դրուէ։

Կրաւորականը, ուրիշ տեսակէտով մը, կրնայ թերի բայերուն հետ դասակարգուիլ. բայց վերի դասակարգութիւնը լաւագոյն կը համարինք։

ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

- Ածական
  - Որակական կամ Նկարագրական
    - Թերի = Նման, կարօտ, աւելի, պակաս
    - Անթերի = Ինչպիսի, մեծ, գեղեցիկ, բարի
  - Քանակական
    - Որոշ = Թուական =
      - Բացարձակ = Քանի՞, մէկ, երկու, հինգ
      - Դասական = Քանի՞ երորդ, առաջին երկրորդ
      - Բաշխական = Քանիական, մէյմէկ, երկերկու, երեքական
      - Կրկնական = Եռապատիկ, աստ- նապատիկ
      - Կոտորակային = Կէս, քառորդ, երկու երորդ
    - Անորոշ = Ո՞րչափ, շատ, քիչ, բոլոր, ամէն, քանի մը, իւրաքանչիւր
  - Ստացական = Որո՞ւ, իմ, քու, իր, անոր, մեր, ձեր, իրենց, անոնց (Այս կարգէն կրնան նկատուիլ նաեւ բոլոր անուն- ներու սեռական հոլովները)
  - Ցուցական = Այս, այդ, այն, նոյն, սա, միւս, մէկալ, հեռաւոր, յետագայ, առաջիկայ, նախորդ, վերի, վարի, առ- ջեւի, դուրսի, ո՞ր, ասդիի, անդիի, մէջի, դիմացի
  - Անորոշ = Ո՞ր, ուրիշ, որեւէ
  - Ժխտական = Ոչ (ոչ, ինչ)
  - Սաստկացուցիչ = Իսկ, անգամ, ալ, եւս,
  - Ցօդ
    - Անորոշ = մը
    - Որուիչ = Ը, Ն
    - Դիմորոշ = Ս, Դ, Ն, Ը
    - Ցուցական = Ս, Դ, Ն, Ը
    - Սաստկացուցիչ = Ս, Դ, Ն, Ը

ԳԻՏԵԼԻՔ. Ածականը որոշիչ կամ ստացական յօդ առնելով իր վերադրական հանգամանքը կը կորսնցնէ և կ'ըլլայ անուն կամ հանրանուն, ինչպէս՝ բարին, ճշմարիտը, իմս, քուկդ, իմինս, քուկինդ։

ՄԱԿԲԱՅՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

- Մակբայ
  - Թերի
    - Նախադրութիւն
      - Ժամանակական = Մինչեւ
      - Տեղական = Դէպի, մինչեւ
      - Բաղդատական = Իբր, իբրեւ, զերդ, քան
      - Բացառական = Բացի
      - Ընդդիմական = Հակառակ
    - Յետադրութիւն
      - Ժամանակական = Առաջ, վերջ, ետք, յետոյ
      - Տեղական = Տակ, վրայ, քով, մօտ, ներս, իվեր, իվար
      - Պատճառական = Համար, պատճառաւ
      - Նպատակական = Համար, նպատակաւ
      - Բաղդատական = Պէս, համեմատ
      - Քանակական = Չափ
      - Ընկերակցական = Հետ, հանդերձ, մէկտեղ, միասին
      - Բացառական = Զատ
      - Ընդդիմական = Դէմ, հակառակ
  - Անթերի
    - Եղանակական = Այսպէս, այնպէս, աբրագ, ծանր, ինչպէս
    - Ժամանակական = Մինչ, հիմայ, այսօր, ե՞րբ, ո՞ր ատեն.
    - Տեղական = Հոս, հոդ, հոն, հեռու, մօտ, ո՞ւր
    - Քանակական = Շատ, քիչ, բաւական, ո՞րչափ, այսչափ
    - Ցուցական = Ահա՛, ահաւասիկ, ահաւադիկ
    - Ժխտական = Չ,
    - Արգելական = մի՛
    - Տարակուսական = Թերեւս, դուցէ
    - Հարցական = Արդեօք, մի՞թէ, ո՞չ ապաքէն
    - Բաղդատական = Աւելի, նուազ, պակաս
    - Գերադրական = Շատ, խիստ, կարի, յոյժ, չափազանց
    - Սաստկացուցիչ = Իրաւ, արդարեւ, երբեք, բնաւ, ամենեքին, ա՛լ, այլեւս, անգամ, իսկ

ԳԻՏԵԼԻՔ.— Մակբայ կրնայ նկատուիլ նաեւ բոլոր անուն- ներու Տրական, Բացառական, Գործիական, Հայցական, նաեւ Տրա- կան եւ Հայցականաձեւ ներգոյական հոլովները։

ՇԱՂԿԱՊՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

- Շաղկապ
  - Համակարգ
    - Զոդէչ =եւ, ու, թէ ... թէ
    - Անջատիչ =կամ, ո՛չ... ոչ
    - Հակադրական =իսկ, ապա թէ ոչ, հակառակ պարագային
    - Ժխտական =Այլ, հապա
    - Մակաբերական =Ուստի, ուրեմն, հետեւաբար
    - Թէական =Թէեւ, թէպէտ, թէպէտեւ
    - Մեկնական =Այսինքն, զոր օրինակ
    - Գոյականացնող (Թարմատար) =Թէ, որ
  - Սաստակարգ
    - Ստորադասական
      - Ժամանակական =Երբ, երբոր, մինչ, մինչդեռ, քանի՝ որ
      - Տեղական =Ուր որ
      - Պատճառական =Վասնզի, քանզի, ինչու որ, որովհետեւ
      - Նպատակական =Որպէսզի, որ
      - Ապացուցական =Որովհետեւ
      - Պայմանական =Եթէ, թէ որ, պայմանաւ որ
      - Եղանակական =Ինչպէս, ինչպէս որ, այնպէս որ, այնպէս...որ
      - Քանակական =Որչափ, որչափ որ, որչափ... որ
      - Բաղդատական =Քան թէ, քան երբ,
      - Ենթադրական =Իբր թէ, իբր այն թէ, որպէս թէ
    - Աստիճանացնող (յարաբերական) =որ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ

ՁԵՒԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՁԵՒԱՁԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԻԱ. ԴԱՍ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՁԵՒԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

1. *Արմէն վազեց եւ եկաւ։* = *Արմէն վազելով եկաւ։*

2. *Նստէ՛ բայց մի՛ խօսիր։* = *Նստէ՛ առանց խօսելու։*

3. *Երբէք վրէժխնդիր մի՛ ըլլար, այլ վերհանձնօրէն ներէ թշնամիներուդ* = *Վերհանձնօրէն ներէ թշնամիներուդ՝ առանց երբէք վրէժխնդիր ըլլալու։*

4. Աստուած կը ներէ մեզի թեր. մեզի խստասիրտ ենք = Հակառակ մեր խստասիրտ ըլլալուն՝ Աստուած կը ներէ մեզի։

5. Յակոբ յանցանք գործեց, ուրեմն (ուստի, հետեւաբար) պիտի պատժուի = Յակոբ յանցանք գործելուն համար պիտի պատժուի։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ եւ, բայց, այլ, թեր, ուրեմն շաղկապներով կապուած երկու համակարգ նախադասութիւններէն մէկը կրնայ վերածուիլ Երրորդ կարգի ձեւի մը, միւսը անփոփոխ պահուելով։

2. Թէ այս փոփոխութիւնը կրողը առաջին նախադասութիւնը կ'ըլլայ, եթէ շաղկապն է եւ, այլ, ուրեմն։ Իսկ եթէ շաղկապն է բայց կամ թեր, այն ատեն շաղկապին յաջորդող նախադասութիւնն է որ կը կրէ յիշեալ փոփոխութիւնը։

3. Թէ յիշեալ փոփոխութիւնը կատարելու ատեն եւ շաղկապը զանց կ'առնուի, բայց և այլ կը փոխուին առանց թերի բառի, թեր՝ հակառակ թերի բառին, և ուրեմն՝ համար թերի բառին։

4. Թէ փոխուելիք նախադասութեան վճիռը Գ. կարգի բառի մը վերածուելով՝ վերոյիշեալ թերի բառերուն խնդիր կամ լրացնող կ'ըլլայ։

Դարձեալ զննեցէք յետագայ օրինակները. —

1. Դպրոց չգացի, վասն զի հիւանդ էի = Հիւանդ ըլլալուս համար դպրոց չգացի։

2. Լռեցի, որպէս զի կասկած չտայ = Կասկած չտալու համար լռեցի։

3. Երբոր լսես ինծի իմաց տուր = Լսած ատենդ ինծի իմաց տուր=Լսածիդ պէս ինծի իմաց տուր։

4. Գնա՛ ուր որ կ'ուզես=Ուզած տեղդ գնա՛։

5. Մինչեւ որ զամ սպասէ=Մինչեւ զալս սպասէ։ Մինչեւ որ ես չգամ մի՛ երթար=Ես չեկած մի՛ երթար =Իմ գալէս առաջ մի՛ երթար։

6. Այնպէս ըրի, ինչպէս որ դուն կ'ուզէիր = Քու ուզածիդ պէս ըրի։

7. Այնչափ կերաւ որ հիւանդացաւ=Հիւանդանալու չափ կերաւ=Հիւանդանալու աստիճան կերաւ։ Այնչափ կեր որչափ կրնաս=Կրցածիդ չափ կեր։

8. Երբ յարատեւես կը յաջողիս = Յարատեւելով կը յաջողիս=Յարատեւելու պայմանով կը յաջողիս։

9. Աւելի կը խօսինք, քան թէ կը գործենք = Գործելէ աւելի կը խօսինք։

10. Անչարժ կը մնար, իբր թէ մեռած էր=Մեռածի պէս անշարժ կը մնար։ Այնպէս կը խօսէր, իբր թէ աչքով տեսած էր=Աչքով տեսնողի (կամ տեսածի) պէս կը խօսէր։

11. Գիշերը անձրեւ եկած ըլլալու է, որովհետեւ գետինը թաց է=Գետնին թաց ըլլալեն յայտնի է որ գիշերը անձրեւ եկած է։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ ստորակարգ շաղկապով սկսող Չորրորդ կարգի մաս մը այսինքն Չորրորդ կարգի մակբայակերպ վերադիր մը, կրնայ վերածուիլ Երրորդ կարգի ձեւի մը։

2. Թէ այս փոփոխութիւնը կատարելու ատեն շաղկապը ընդհանրապէս կը փոխուի թերի բառի մը. այսպէս. վասնզի = համար, որպէսզի = համար։ Երբոր = ատեն, պէս։ Մինչեւ որ = մինչեւ։ Այնպէս... ինչպէս որ = պէս։ Այնչափ... որ = չափ,

աստիճան։ Աւելի... քան թէ = աւելի։ Իբր թէ = պէս։

3. Թէ երբեմն ալ շաղկապը բոլորովին կը ձգուի, այսպէս են՝ ուր որ, եթէ, որովհետեւ։

4. Թէ ստորակարգ նախադասութեան վճիռը կը փոխուի երրորդ կարգի ձեւի մը և խնդիր կամ լրացնող կ'ըլլայ թերի բառին։

Ծան. 1. Եւ 2 օրինակներուն մէջ դիտեցէք երրորդ կարգի ձեւերուն տարբերութիւնը ըղալուս, յեալու։ Երբ շաղկապը վասն զի, քանզի Ի՞ փոխուելու ատեն Գ. կարգի մասը կ'առնէ ս, դ, ն դիրերէն մէկը։

Նախադասութիւններու այս տեսակ փոփոխութիւնները պիտի կոչենք անոնց ձեւափոխութիւնը։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Ձեւափոխեցէք յետագայ նախադասութիւնները։—

Աւելի կը սիրեմ մեռնիլ քան թէ անպարկեշտ ապրիլ։ Ճիշտ այնպէս պատմեցէք ինչպէս որ տեսած էք։ Մինչեւ Ձեր գալը չենք կրնար սպասել։ Պէտք է լաւ աշխատիք որպէսզի լաւ քննանք։ Յակոբ աշխատասէր ըլլալուն համար շահեցաւ մրցանակը։ Անցորդը ինծի մօտեցաւ և ճամբան հարցուց։ Նորեկ աշակերտ մը դպրոց չընդունուիր մինչեւ որ չքննուի։ Անգործ մնալովդ ի՞նչ պիտի շահիս։ Ուզած տեղդ կրնաս նստիլ։ Շատ աշխատեցանք, բայց չկրցանք բան մը շահիլ։ Շատ յոգնած էինք հետեւաբար ուզեցինք շուտ պառկիլ։ Յակոբ չդժկամակեցաւ այլ սիրով կատարեց վարժապետին պատուէրը։ Այդ եղանակը այդչափ լաւ սեցինք որ ձանձրացանք։ Խնդիրը ձեր կարծածին պէս

չէր։ Մինչ մենք կը խօսակցէինք օտարական մը ներս մտաւ։ Թէեւ շատ թախանձեցինք բայց չհամոզուեցաւ։ Հակառակ շատ աշխատելուն Գէորգ չկրցաւ շահիլ մրցանակը։ Պէտք եղածին չափ ժամանակ և աշխատութիւն տրուած չէ այս գործին։

Ծան. Ինչպէս որ Զորրորդ կարգի մասերը կրնան ձեւափոխուիլ երրորդ կարգի մասերու, նոյնպէս ալ երրորդ կարգի մասերը կրնան ձեւափոխուիլ Զորրորդ կարգի մասերու, հակառակ փոփոխութիւնները կատարելով հարկաւ։

ԻԲ. ԴԱՍ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՁԵՒԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Զննեցէք յետագայ օրինակները։—

1. Յայտնի է թէ իրաւունք ունիմ=Ձեր իրաւունք ունենալը յայտնի է։ Գիտեմ որ կը սիրէ ձեզ = Ձեզ սիրելը գիտեմ։

2. Իմ նպատակս այն է որ դպրոցը աւարտեմ = Իմ նպատակս է դպրոցը աւարտել։

3. Պէտք է որ երթամ=Պէտք է ինծի երթալ=Երթալս պէտք է=Երթալու եմ=Պարտիմ երթալ։

Ծան. Երբեմն կ'ըսուի նաեւ պէտք եմ երթալ։

Չի վայլեր որ մարդ մը սէր=Մարդու մը չի վայլեր սէրը = Մարդու մը չի վայլեր որ սէր = Սէրը չի վայլեր մարդու մը։

4. Կարծեց թէ ես հիւանդ եմ = Հիւանդ կարծեց զիս = Հիւանդ ըլլալ կարծեց զիս։

5. Մարդը որ եկաւ=Եկող մարդը։ Ան որ կը խօսի =Խօսողը։ Ան որ չսեց=Լսողը։

Գիրքը որ կարդացուեցաւ = Կարդացուած գիրքը։ Մարդը որ սպանուեցաւ = Սպանուած մարդը կամ սպանուող մարդը։

Մարդը զոր տեսայ=Տեսած մարդս։ Ան զոր տեսայ— Տեսածս։

Ծան. Ումանք կը գործածեն տեսածս մարդը։

Մարդը որուն տղան մեռաւ=Տղան մեռած մարդը։

Մարդ մը որուն անունը Թովմաս է = Թովմաս անուն մարդ մը։

Դատաւորը՝ որուն կը դիմեմ՝ խղճամիտ է=Դիմած դատաւորդ խղճամիտ է։

Ծան. Ումանք կը գործածեն դիմածդ դատաւորը։

Դանակը որով գրիչ կտրեցիր=Գրիչ կտրած դանակդ։ (ըստ ումանց՝ կտրածդ դանակը։)

Աթոռը որուն վրայ կը նստիմ=Վրան նստած աթոռս։ (ըստ ումանց՝ նստածս աթոռը։)

Ընկերը որուն հետ կը պտըտիս=Հետը պտըտած ընկերդ։ (ըստ ումանց՝ պտըտածդ ընկերը։)

Տունը որուն մէջ (ուր) կը բնակիմ=Մէջը բնակած տունը։

Ծառը որուն տով կը կեցաս = Տովը կեցած ծառդ։ (ըստ ումանց տովը կեցածդ ծառը։)

Մարդը զոր պիտի տեսնեմ=Տեսնելիք մարդդ։

Գիրք մը որ պիտի կարդացուի = Կարդալու գիրք մը։ Կարդալիք գիրք մը։

Տեղ մը ուր պիտի հանգչիմ=Հանգչելու տեղ մը։

Օրինակներէն կը տեսնենք։—

1. Թէ Չորրորդ կարգի էական մասերը կրնան ձեւափոխուիլ Երրորդ կարգի ձեւերու։ Տես 1. 2. 3. օրինակները։

Ծան. Երբ բուն նախադասութեան վճիռը Երկրորդ աստիճանի թերի վճիռ է, ձեւափոխուած նախադասութեան Երկրորդ կարգի մասը կրնայ զանց առնուիլ։ Տես 3րդ օրինակը։

2. Թէ յատկութիւն ցուցնող Չորրորդ կարգի մասերը, այսինքն Չորրորդ կարգի ածականակերպ վերբադիրները, կրնան ձեւափոխուիլ Երրորդ կարգի մասերու։ Տես 4րդ օրինակը իր բոլոր մասերովը։

3. Թէ ձեւափոխութեան ժամանակ թէ և որ չաղկապները կը ձգուին։

Ծան. 1. Օրինակներուն վրայ պէտք է դիտել եւ սորվիլ թէ ձեւափոխութիւնները ինչպէս կը կատարուին։

Ծան. 2. Հակառակ ուղղութեամբ ձեւափոխութիւն ալ կարելի է միշտ։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Ո՞վ չընդունիր թէ կրթութիւնը օգտակար է։ Մարդ պէտք է որ կատարէ իր խոստումը։ Ձեր եղբայրը շատ առողջ չ'երեւիր։ Ամօթ է որ մարդ ստէ։ Նամակը զոր անցեալ սուրհանդակով ղրկեցինք՝ կորսուեր է։ Կորսուած նամակը գտնուեցաւ։ Գէորգ անուն ոճրագործը ձերբակալուեր է։ Վեց ժամ ճամբորդելէ վերջ հասանք այն տեղը ուր պիտի իջեւանէինք։ Ես միշտ այնպէս ճանչցած եմ թէ դուք իրարու բարեկամ էք։ Ասիկա խմուելու ջուր չէ։ Ահաւասիկ ինչ որ պիտի

գրէի։ Վրան նստած գորգդ ո՞ւր չինուած է։ Լեւոնին ընկերացող պարոնը կը ճանչնա՞ք։ Եղբօրս բնակած տունը վարձու է։ Ան որ կը ներէ ներում կը գտնէ։ Ցարատեւութեամբ աշխատողը կը շահի մրցանակը։ Փնտռողը կը գտնէ։ Ձեր երթալը հարկ չէ։ Ցարմար չէ որ ուրիշները բամբասենք։ Փափաքելի է որ դուք ալ ներկայ ըլլայիք հոն։ Կը հաւատամ որ դուք չար նպատակ մը ունեցած չէք։ Անկարելի է որ մարդ չը խորհի ասանկ բանի մը վրայ։

ԻԳ. ԴԱՍ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՁԵՒԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

ՇՐՋՈՒՄ ԵՒ ԿՈՉՈՒՄ

Ջննեցէք յետագայ օրինակները.—

1. Հայրս կը սիրէ զիս = Ես կը սիրուիմ հօրմէս։

2. Աղը կը պահէ կերակուրները = Կերակուրները կը պահուին աղով։

3. Ջուրը լեցուցած է անդունդները = Անդունդները լեցուած են ջրով։

4. Եղբայրս գրեց այս նամակը = Այս նամակը գրուեցաւ եղբօրս ձեռքով։

5. Ջերմութիւնը կը չոգիացնէ ջուրը = Ջուրը կը չոգիանայ ջերմութեամբ։

6. Դպրոց չգնաց, վասնզի հիւանդ էր = Հիւանդ էր, ուստի դպրոց չգնաց։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ նախադասութիւնները ձեւափոխուած են ուրիշ նախադասութիւններու և ոչ թէ Երրորդ կարգի մասերու։

2. Թէ իւրաքանչիւր նախադասութեան առարկան ձեւափոխուած նախադասութեան ենթական եղած է (1-5)։

3. Թէ իւրաքանչիւր նախադասութեան ենթական ձեւափոխուած նախադասութեան մէջ Երկրորդ կարգի բառի մը փոխուած է (1—5)։

4. Թէ իւրաքանչիւր նախադասութեան թերի վերջիրը ձեւափոխուած նախադասութեան մէջ անթերի վերջիրի փոխուած է, (1—5)։ Ուրիշ խօսքով նախադասութեան տարազը Գ էն Ա.ի փոխուած է։

5. Թէ այս տեսակ ձեւափոխութիւն կարելի է միայն այն նախադասութիւններուն մէջ որոնք առարկայ ունին, (1—5), այսինքն Գ տարազին վրայ չինուած են։

6. Թէ պատճառական շաղկապը մակաբերականի փոխուելով կարելի է չրջել երկու նախադասութիւններու կարգը։

ՇՐՋՈՒՄ. Այս տեսակ ձեւափոխութիւնը պիտի կոչենք շրջում։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Յետագայ նախադասութիւնները ձեւափոխեցէք շրջումով.—

Վարժապետը պատժեց Գէորգը։ Մինաս վարձատրուեցաւ հօրմէն։ Երկրաչարժը կործանեց ամբողջ քաղաքը։ Շոգիին զօրութիւնը կը շարժէ մեքենաները։

Աստուած պէտք է պաշտուի բոլոր մարդոցմէ։ Աչքը կը խաղի զորաւոր լոյսէ։ Գարնան ջերմութիւնը կը հալեցնէ ձմրան սառնամանիքը։ Աղը և համեմունքը կրնան պահել միսը երկար ժամանակ։ Ո՞ր ճարտարապետին ձեռքով կառուցուեցաւ այս չէնքը։ Քանի մը տկար ձկնորսներ տարածեցին Քրիստոնէութիւնը աշխարհի բոլոր ծանօթ կողմերը։

Ծան. Յայտնի է թէ շրջումը հակառակ ուղղութեամբ ալ կրնայ ըլլալ։

Դարձեալ զննեցէք յետագայ օրինակները. —

1. Գէորգ ըսաւ Մինասին. «Ես դպրոց երթալու եմ։»=Գ. ըսաւ Մ.ին թէ ինքդ դպրոց երթալու է։

2. Գ. ըսաւ Մ.ին. «Ցակոբ դպրոց երթալու է։» =Գ. ըսաւ Մ.ին թէ Ցակոբ դպրոց երթալու է։

3. Գ. ըսաւ Մ.ին, «Դուն դպրոց երթալու ես։» =Գ. ըսաւ Մ.ին թէ ան դպրոց երթալու է։

4. Գ. ըսաւ ինծի. «Դուն դպրոց երթալու ես։» =Գ. ըսաւ ինծի թէ ես դպրոց երթալու եմ։

5. Դ. (քու մասիդ) ըսաւ ինծի. «Ցակոբ դպրոց երթալու է։»=Գ. ըսաւ ինծի թէ դուն դպրոց երթալու ես։

6. Գ. ըսաւ ինծի. «Ես դպրոց երթալու եմ։»= Գ. ըսաւ ինծի թէ ինքդ դպրոց երթալու է։

7. Ես ըսի քեզի. «Դու դպրոց երթալու ես։»= Ես ըսի քեզի թէ Ցակոբ դպրոց երթալու ես։

8. Ես ըսի քեզի. «Ցակոբ դպրոց երթալու է։»= Ես ըսի քեզի թէ Ցակոբ դպրոց երթալու է։

9. Ես ըսի քեզի. «Ես դպրոց երթալու եմ։»= Ես ըսի քեզի թէ ես դպրոց երթալու եմ։

10. Ես ըսի Մ.ին. «Դու դպրոց երթալու ես։»= Ես ըսի Մ.ին թէ ինքդ դպրոց երթալու է։

11. Ես (քու մասիդ) ըսի Մ.ին. «Ցակոբ դպրոց երթալու է։» = Ես ըսի Մ.ին թէ դու դպրոց երթալու ես։

12. Ես ըսի Մ.ին. «Ես դպրոց երթալու եմ։»= Ես ըսի Մ.ին թէ ես դպրոց երթալու եմ։

13. Դու ըսիր ինծի. «Դու դպրոց երթալու ես։» =Դու ըսիր ինծի թէ ես դպրոց երթալու եմ։

14. Դու ըսիր ինծի. «Ցակոբ դպրոց երթալու է։» =Դու ըսիր ինծի թէ Ցակոբ դպրոց երթալու է։

15. Դու ըսիր ինծի. «Ես դպրոց երթալու եմ։» Դու ըսիր ինծի թէ դու դպրոց երթալու ես։

16. «Ես դպրոց երթալու եմ», ըսաւ Ցակոբ։

17. Գ. ըսաւ Մ.ին. «Դու դպրոց գնա։» = Գ. ըսաւ Մ.ին որ դպրոց երթայ։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ նախադասութիւնները թեթեւ ձեւափոխութիւններ կրած են առանց երրորդ կարգի վերածուելու։

2. Թէ իւրաքանչիւր խօսք կը պարունակէ երկու նախադասութիւն որոնցմէ երկրորդը ուրիշի մը խօսքն է։

Այս մասին կ'ըսուի կոչում կամ մեջբերում։

3. Թէ կոչումը կարելի է ընել երկու կերպով. (Ա.) Ուրիշի բառերը գործածելով անփոփոխ։ (Բ) Ենթակային ու վճիռին ձեւերը քիչ մը փոխելով։ Առաջին կերպը պիտի կոչենք ուղղակի կոչում, իսկ երկրորդը՝ անուղղակի կոչում։

4. Թէ ուղղակի կոչումը չակերտուած կ'ըլլայ, գլխագրով կ'սկսի և իրմէ առաջ միջակէտ մը կ'ունենայ, կամ իրմէ վերջ ստորակէտ մը՝ եթէ կոչումը առաջ դրուած է։ (Տես 16րդ օրինակը)

5. Թէ Անուղղակի կոչումը, որ առաջինին ձեւափոխուածն է, ո՛չ չակերտուած կ'ըլլայ, ո՛չ գլխագրով կ'սկսի և ոչ ալ միջակէտ կ'ունենայ իրմէ առաջ. միայն թէ միջակէտի տեղ միշտ կ'ունենայ թէ չաղկապը։

6. Թէ այս թէ չաղկապին տեղ որ չաղկապը կը գործածուի, եթէ ուղղակի կոչումը հրաման մըն է։ (Տես 17րդ օրինակը)։

Կոչումի այլ և այլ տեսակներուն ձեւափոխման եղանակը պէտք է դիտել և սորվիլ օրինակներէն։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Ձեւափոխեցէք յետագայ նախադասութիւնները.—

Յիսուս ըսաւ անոր. «Եկուր իմ ետեւէս։» Առաքեալը կ'ըսէ. «Ան որ չի գործեր թող չուտէ։» «Ո՞վ կոտրեց այս ծառը,» հարցուց Գէորգին հայրը բարկութեամբ։ «Ես կոտրեցի, հայրիկ», պատասխանեց Գէորգ ամօթահար։ Դուք չըսի՞ք ինձի թէ այսօր չը պիտի կրնաք գործի երթալ։ Ես չըսի՞ ձեզի թէ այդ գործին վախճանը աղէկ պիտի չըլլայ։ Ըսէք ձեր եղբօրը որ այդչափ չաճապարէ։ Հայրս պատուիրեց մեզ ըսելով. «Հոս սպասեցէք մինչեւ որ ես գամ։» Յիսուս ըսաւ իր աշակերտներուն. «Գացէք բոլոր աշխարհ ու Աւետարանը քարոզեցէք։» Մեծն Աղեքսանդր ըսաւ անուանակից վախկոտ զինուորի մը. «Կամ սիրտդ փոխէ կամ անունդ»։ Վահրամ ըսաւ Գուրգէնին. «Ես քեզմէ երկու տարեկան մեծ եմ։» «Ոչ», պատասխանեց Գուրգէն, «Դու և ես հասակակից ենք։» «Երանի՛ սգաւորներուն, ըսաւ Յիսուս, «ինչու որ անոնք պիտի մխիթարուին։»

ԻԴ. ԴԱՍ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ՀԻՆԳ ՁԵՒԵՐԸ

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

1. Արեւը լոյսի և ջերմութեան աղբիւրն է մեր աշխարհին։

2. Մեղմ լոյսը չի վնասեր աչքերուն։

3. Ձեր հիւանդ եղբայրը ապաքինեցա՞։ Մարդս մահկանացու չէ՞ միթէ։

4. Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները։ Մի՛ ներէք ձեր անձին։ Զխաբուի՛նք կեղծաւորներէն։

Ո՜հ, ո՜րչափ կը սիրեմ գարնան ծաղիկները։ Ի՜նչ գեղեցիկ է սա տեսարանը։

Օրինակներէն կը տեսնենք թէ

1. Առաջին նախադասութիւնը բան մը կը հաստատէ=Հաստատական է։

2. Երկրորդ նախադասութիւնը բան մը կը ժխտէ, կ'ուրանայ=Ժխտական է։

3. Երրորդ նախադասութիւնը կը հարցնէ=Հարցական է։

4. Չորրորդ նախադասութիւնը կը հրամայէ, կը յորդորէ կամ կ'արգիլէ=Հրամայական է։

5. Հինգերորդ նախադասութիւնը զգացումներու յորդութիւն մը կը յայտնէ=Բացագանչական է։

Ամէն նախադասութիւն այս հինգ ձեւերէն մէկը կամ միւսը կ'ունենայ։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Յետագայ օրինակներուն մէջ որոշեցէք նախադասութեան ձեւերը.—

Խաչդ ա՛ռ և իմ ետեւէս եկուր։ Կը լսէ՞ք փողերուն ձայնը։ Մի՛ թողուք որ միտքը խաբուի սրտէն։ Աւա՜ղ, ո՜րչափ վաղանցիկ է կեանքը։ Պէտք չէ՞ որ օգտակարապէս անցընենք զայն։ Չեմ ուզեր նեղութիւն տալ ձեզի։ Հայր մը կը սիրէ իր որդին։

2. Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն առէք հատուած մը և որոշեցէք անոր նախադասութիւններուն ձեւերը։

Դաս. Եթէ հարցական նախադասութիւնը ենթակայ կամ լրացնող ըլլայ ուրիշ վճիռի մը, այն ատեն նախադասութիւնը կը կոչուի կիսահարցական եւ հարցական բառին պարոյկը կը փոխուի շեշտի.— Չեմ գիտեր թէ ո՛վ է եկողը։

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Հարցական բառին հարցնող ձայնին վրայ կը դրուի միշտ պարոյկ (՞) մը որ ղորակ կամ հարցանիշ ալ կը կոչուի։

Հրամայական ձեւին հրամայող բառին վրայ կը դրուի շեշտ (՛) մը որ ուժգին արտասանութեան նշան է։

Բացագանչական բառին երկարող ձայնին վրայ կը դրուի երկար (՛) մը։

Այս երեք նշանները կը կոչուին Առոգանութեան նշաններ և ընդհանրապէս կը դրուին բառերու վերջին ձայնաւորներուն վրայ, եթէ պէտք ըլլայ։ Բացառութիւն են հետեւեալ բառերը, որոնք իրենց առաջին վանկին վրայ կ'առնեն առոգանութեան նշանները, եթէ երբէք առնեն.—

1. Ինչպէս, այսպէս, այդպէս, այնպէս, որպէս, նոյնպէս, վերջապէս.

2. Այսչափ, այդչափ, այնչափ, որչափ, նոյնչափ.

3. Այսքան, այդքան, այնքան, որքան, նոյնքան, այսօր, այնատեն, յ'այնժամ.

4. Բա՛րէ, ա՛ղէ, հա՛պա, մանաւանդ, գրե՛թէ, գո՛նէ, յա՛նկարծ, ո՛րեւէ.

5. Աստղ, արկղ, համբ, մանր, փոքր, և համանման բառեր, որոնք իրենց վերջին վանկին մէջ սուղ ի ձայն մը ունին և կը կոչուին միեւկիսավանկ։

6. Կոչականները, եթէ որեւէ վերադիր չունին և կրկնուած չեն։ Ինչպէս՝ բա՛րեկամ, հոս եկուր։

Դաս. Կոչական մը եթէ նախապէս վերադիր ունի՝ անշեշտ կը մնայ, բայց վերադիրը կը շեշտուի վերջին վանկին վրայ.— Սիրելի՛ բարեկամ։ Եթէ վերադիրը յետադաս է, կոչականը կը շեշտուի վերջին վանկին վրայ.— Աստուա՛ծ իմ։ Եթէ կոչականը կրկնուի արագ յաջորդութեամբ, առաջինը կը շեշտուի վերջին վանկին վրայ, իսկ երկրորդը անշեշտ կը մնայ.— Աբրահա՛մ, Աբրահամ։ Բայց եթէ կրկնուած կոչականները զատ զատ արտասանուին, այն ատեն իւրաքանչիւրը կը շեշտուի առաջին վանկին վրայ.— Ա՛բրահամ, Ա՛բրահամ։

Հայերէնի մէջ հարցման համար մասնաւոր ձեւ մը կայ, այլ միայն բաւական է պարոյկով հնչել այն

բառը, որուն վրայ է հարցումը. այսպէս, Լեւոնի՞ն եղբայրը եկաւ։ Լեւոնին եղբա՞յրը եկաւ։ Լեւոնին եղբայրը եկա՞ւ։

Հարցման ուժգնութիւն տալու համար հակադիր բառը կրնայ աւելցուիլ թէ չաղկապէն վերջ, որ անջատիչ բնութիւն ունի. այսպէս. Լեւոնի՞ն եղբայրը եկաւ թէ Արմէնին, Լեւոնին եղբա՞յրը եկաւ թէ քոյրը։ Լեւոնին եղբայրը եկա՞ւ թէ չեկաւ։

Հարցման մէջ խօսքին սկիզբը կամ վերջը կրնայ աւելցուիլ մինթէ հարցական բառը, եթէ հարցումը կեղծ է. իսկ արդեօք բառը՝ եթէ հարցումը իրական է. — Միթէ տան անդամ՝ չխօսեցա՞յ ձեզի։ Արդեօք ո՞վ էր եկողը։

Նմանապէս, պէտք է չեշտել նախադասութեան մը այն բառը որուն հակառակը կը պնդուի։ Շեշտուած բառը նախադասութեան ամենէն ուշադրաւ բառը կը դառնայ միշտ։ Այսպէս, Լեւոնի՛ն եղբայրը եկաւ։ Լեւոնին եղբա՛յրը եկաւ։ Լեւոնին եղբայրը եկա՛ւ։

Աւելի որոշութիւն տալու համար՝ կրնայ նաեւ հակադիր բառը աւելցուիլ ոչ թէ. չէ թէ չաղկապէն վերջ որ անջատիչ բնութիւն ունի. այսպէս, Լեւոնի՛ն եղբայրը եկաւ, ոչ թէ Արմէնին։ Լեւոնին եղբա՛յրը եկաւ և ոչ թէ քոյրը։ Լեւոնին եղբայրը եկա՛ւ՝ ոչ թէ գնաց. կամ, Լեւոնին եղբայրը չէ թէ գնաց, այլ եկա՛ւ։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն առէք նախադասութիւններ և անոնց իւրաքանչիւր բառին հարցում և չեշտ փորձեցէք և դիտեցէք թէ նախադասութեան իմաստը ի՞նչ գոյն կը ստանայ ամէն անդամ։

ԻԵ. ԴԱՍ

ԹԷ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ԺԽՏԵԼ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՅԼԵՒԱՅԼ ՄԱՍԵՐԸ

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

1. Արմէն չխօսեցա՛ւ։ Արմէն նամակ չգրե՛ց։ Արմէն ծոյլ չէ՛։ Արմէն դիս բարեկամ չի՛ ճանչնար։

Արմէնին ճերմակ վարդը չթոռմեցա՛ւ։ Արմէնին գրիչը չկոտրեցա՛ւ։ Արաղ չխօսեցա՛ւ։

Արմէնին հակառակ չխօսեցա՛յ։

2. Արմէ՛ն չխօսեցաւ = Արմէն չէր որ խօսեցաւ = Արմէն չէր խօսողը։

Արմէ՛ն չխօսեցաւ այլ Արամ։ = Արմէն չէր որ խօսեցաւ այլ Արամ։ = Արմէն չէր խօսողը այլ Արամ։ = Ոչ թէ Արմէն այլ Արամ խօսեցաւ։

3. Արմէն նամա՛կ չգրեց = Արմէն նամակ չէր որ գրեց։ = Արմէնին գրածը նամակ չէր։

Արմէն նամա՛կ չգրեց այլ շարադրութիւն։ = Արմէն նամակ չէր որ գրեց այլ շարադրութիւն։ = Արմէնի գրածը նամակ չէր այլ շարադրութիւն։ = Ինչ որ Արմէն գրեց նամակ չէր այլ շարադրութիւն։ = Արմէն ոչ թէ նամակ գրեց այլ շարադրութիւն։

4. Արմէ՛ն ծոյլ չէ։ = Արմէն չէ որ ծոյլ է։ = Ծոյլ եղողը Արմէն չէ։

Արմէ՛ն ծոյլ չէ այլ Արամ։ = Արմէն չէ որ ծոյլ է

այլ Արամ։ = Ծոյլ եղողը Արմէ՛ն չէ այլ Արամ։ = Ոչ թէ Արմէ՛ն ծոյլ է այլ Արամ։

5. Արմէն զիս բարեկա՛մ չի ճանչնար։ = Արմէն զիս բարեկամ չէ որ կը ճանչնայ։

Արմէն զիս բարեկա՛մ չի ճանչնա՛ր, այլ թշնամի։ = Արմէն զիս բարեկամ չէ որ կը ճանչնայ, այլ թշնամի։ = Արմէն չէ թէ բարեկամ կը ճանչնայ զիս, այլ թշնամի։

5. Ձերմա՛կ վարդը չթոռմեցաւ։ = Ձերմակ վարդը չէր որ թոռմեցաւ։ = Ձերմակ վարդը չէր թոռմածը։ Ոչ թէ ձերմա՛կ վարդը թոռմեցաւ, այլ կարմիրը։ ևն. ևն.

7. Արմէնի՛ գրիչը չկոտրեցաւ։ = Արմէնի՛ գրիչը չէր որ կոտրեցաւ, այլ Արամինը։ = Արմէնի՛ գրիչը չէր կոտրածը այլ Արամինը։ = Չէ թէ Արմէնի՛, այլ Արամի գրիչը կոտրեցաւ։

8. Արա՛գ չխօսեցաւ։ = Արագ չէր որ խօսեցաւ։

Արագ չխօսեցաւ, այլ ծանր։ = Արագ չէր որ խօսեցաւ այլ ծանր։ = Ոչ թէ արագ խօսեցաւ այլ ծանր։

9։ Արմէնի հակառա՛կ չխօսեցայ։ Արմէնի հակառա՛կ չէր որ խօսեցայ։ = Խօսածս Արմէնի հակառա՛կ չէր։ Արմէնի հակառա՛կ չխօսեցայ, այլ ի նպաստ։ = Արմէնի հակառակ չէր որ խօսեցայ այլ ի նպաստ։ = Խօսածս Արմէնի հակառա՛կ չէր այլ ի նպաստ։ = Ոչ թէ Արմէնի հակառա՛կ, այլ ի նպաստ խօսեցայ։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ նախադասութեան մը ոևէ բառը կրնայ ժխդուիլ եթէ իմաստը պահանջէ։

2. Թէ վճիռը ժխտելու համար բաւական է չ կամ չի աւելցնել անոր վրայ։ (Տես. Օր. 1.)

3. Թէ վճիռէն զատ ուրիշ ոևէ բառ ժխտելու համար չորս կերպ կայ։—

Ա. Ժխտելի բառը չեշտել՝ վճիռին ժխտական ձեւը անփոփոխ պահելով։ Այս ձեւը շատ չի գործածուիր։

Բ. Ժխտելի բառը անշեշտ պահելով՝ անկէ առաջ դնել ոչ թէ, չէ թէ, կամ անկէ վերջ՝ չէ որ, չէր որ բառերէն մէկը. պայմանաւ որ ոչ, չէ, չէր միշտ շեշտուած ըլլան և բուն վճիռը հաստատական ձեւ ունենայ։

Գ. (Բ) ին մէջ որ բառով սկսող ստորակարգ նախադասութիւնը ձեւափոխել երրորդ կարգի մասի մը։ Օր. Գէորգ չէր որ խօսեցաւ։ = Գէորգ չէր խօսողը։

Դ. Ցիշուած երեք (ա. բ. գ.) ձեւերուն վրայ կրնայ աւելցուիլ վճիռին հաստատական կողմը՝ այլ շաղկապին միջոցով։ Այս մասը անհրաժեշտ է երբ ժխտելի բառէն առաջ ալ թէ կայ։

Դաս. Խօսա՛ծ եմ, խօսելո՛ւ եմ, պէ՛տք է, հա՛րկ է, ամո՛թ է եւ ասոնց նման երկմասնեայ հաստատական վճիռներու առաջին բառը կը շեշտուի, բայց անոնց ժխտական ձեւերուն մէջ կը շեշտուի այն մասը որ չ ժխտական մասնիկը ունի, ինչպէս. խօսած չեմ. պէտք չէ՛ եւն.։ Այսպէս է նաեւ հետեւեալներուն նման վճիռներ. չե՛մ խօսիր, չե՛ս խօսիր, չի՛ խօսիր, չէ՛ի խօսեր։ եւայլն։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն առէք կարճ նախադասութիւններ և փորձեցէք ժխտել անոնց իւրաքանչիւր բառը։

Նոյնը փորձեցէք նաև յետագայ նախադասութիւններուն վրայ. —

Արեւը կը փայլի։ Ձիւնը ծածկած էր լեռները։ Լեւոնին հայրը երկրագործ է։ Հայրս միշտ կը խրատէ զիս քաղցրութեամբ։ Ես Լեւոնին հայրը բժիշկ կը կարծէի։

ԻԶ. ԴՍՍ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ՁԵՒԱՁԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

1. Վարժապետը կը սիրէ հնազանդ աշակերտը։
2. Վարժապետը չկրնար չսիրել հնազանդ աշակերտը։
3. Զէ՞ որ վարժապետը կը սիրէ հնազանդ աշակերտը։ Մի՛թէ վարժապետը չի՞ սիրեր հնազանդ աշակերտը։
4. Թող աշակերտը հնազանդ ըլլայ և վարժապետը պիտի սիրէ զանի։
5. Վարժապետը ո՞ւրչափ կը սիրէ հնազանդ աշակերտը։

Կը տեսնենք թէ միեւնոյն գաղափարը նախադասութեան հինգ ձեւերովն ալ կարելի եղաւ բացատրել։

Ձեւի այս կերպ փոփոխութիւնը պիտի կոչենք նախադասութեան Ձեւազանութիւնը։

Ամեն նախադասութիւն չկրնար վայելչապէս կրել ամեն ձեւազանութիւն, ուստի գործածութեան ատեն պէտք է ընտրել պատշաճագոյնը։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Յետագայ նախադասութիւններուն վրայ կատարեցէք ամեն կարելի ձեւազանութիւն. —

Մարդիկ շատ տկար էակներ են։ Հաւատարիմ մարդը կը վարձատրուի։ Դիտութիւնը հարստութենէ թանկագին է։ Գարունը կը վերանորոգէ բնութեան կեանքը։ Գոյնզգոյն ծաղիկներ կը զարդարեն մարգագետինը։ Ի՜նչ գեղեցիկ օդ կայ այսօր։ Ո՞վ չի սիրեր գարնան չքնաղ տեսարանները։ Խրատը մի՛ անարգէք։ Հովը անոյշ կը փչէ։

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԵՐՈՒՆ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

ԻԷ. ԴԱՍ

ԷԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐՈՒՆ ԲՆԱԿԱՆ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

Զննեցէք յետագայ օրինակները, ուշադրութիւն ընելով բառերու շարքին. —

1. Արշակ բարի է։ Ներելը առաքինութիւն է։ Տեսնողը ես էի։ Դուն՝ ո՞վ ես։ Այդ ի՞նչ է։ Ասիկա ապրիլ չէ։ Խօսիլը գործել չէ։ Ներել պէտք է։ Խօսիլ մը պէտք է։

2. Արշակ կը քնանայ։ Ներողը չի զղջար։ Ատելը թող դադրի։ Մեռնիլ մը կայ որ ապրիլ մը կ'արժէ։ Գրածդ կորսուեցաւ։

3. Արշակ կը տեսնէ զիս։ Արշակ կը կարդայ գիրքը։ Ցիսուս կը պատուիրէ ներել։ Ներելը կ'աղնուացնէ մարդը։ Կրնամ ներել։ Կ'ուզեմ ներել։ Աստուած կը սիրէ ներողը։ Արշակ կը գործադրէ խորհածը։ Գէորգ կ'ըսէ թէ չի կրնար գալ։ Ցիսուս ըսաւ. «Սիրեցէք զիրար»։

4. Արշակ գիրք կը կարդայ։ Արշակ գիրք մը կը կարդայ։ Արշակ ի՞նչ կը կարդայ։ Արշակ ո՞վ կը տեսնէ։ Ներել կ'ուզեմ։ Վազել չեմ կրնար։ Ներողը ներում կը գտնէ։ Արշակ խորհածը կը գործադրէ։ Արշակ գիրքը կը կարդայ։ Ներե՞լ կ'ուզես։ Վազե՞լ չեմ կրնար։ Արշակ գի՞րքը կը կարդայ։

5. Արշակ բժիշկ կարծեց զիս։ = Արշակ զիս բժիշկ կարծեց։ Արշակ զի՞ս բժիշկ կարծեց։ Արշակ կարդալը սորվիլ կը կարծէ։ Արշակ սորվիլ կը կարծէ կարդալը։

6. Ցայտնի է թէ Արշակ բարի է։ Պէտք է ներել։ Լաւ է ներել։ Պէտք է որ ներենք։

7. Իմ փափաքս այն է որ դուք յառաջ երթաք։ Նպատակս է ուսանիլ։ Փափաքս է զարգանալ։

Օրինակներէն կը տեսնենք թէ Նախադասութեան մը էական մասերուն բնական շարքը հետեւեալն է.— Ե = Ենթակայ. Ս = Ստորոգեալ. Ա. = Առարկայ Վ. = Վճիռ.)

1. Ե (Ա. կամ Գ. կարգի) Ս (Ա. կամ Գ. կարգի) Վ. (Թերի)

2. Ե (Ա. կամ Գ. կարգի) Վ. (Անթերի —

3. Ե (Ա. կամ Գ. կարգի) Վ. (Թերի)

Ս. { (Ա. կարգի որոշեալ) (Գ. կարգի անորոշ) (Դ. կարգի)

4. Ե. (Ա. կամ Գ. կարգի

Ս. {(Ա. կամ Գ. կարգի անորոշ) (Ա. կամ Գ. կարգի որոշեալ) (Ա. կամ Գ. կարգի հարցական) Վ. (Թերի)

5. Ե (Ա. կամ Գ. կարգի) Ս (Ա. կարգի մանաւանդ) Վ (Բ. աստիճանի թերի) Ա (Ա. կամ Գ. կարգի որոշեալ) կամ՝ Ե. (Ա. կամ Գ. կարգի) Ա. (Ա. կամ Գ. կարգի որոշեալ)* Ս (Գ. կարգի մանաւանդ) Վ. (Բ. աստիճանի թերի)

6. Ս (Ա. կարգի անորոշ) Վ. (թերի) Ե. (Դ. կարգի, կամ, Գ. կարգի անորոշ)

7. Ե. (Ա. կամ Գ. կարգի) Վ. (թերի) Ս (Դ. կարգի, կամ, Գ. կարգի անորոշ)

Ծան. Որոշեալ են այն բառերը որոնք երենց վերջը ն կամ ը, կամ սկիզբը զ որոշիչ գիրերէն մէկը ունին, ինչպէս. գիրքը, ծառան, ներելը, գիս, զանի, եւայլն:

Անորոշ են այն բառերը որոնք վերոյիշեալ որոշիչ գիրերը չունին: Այս տեսակներուն քով կրնայ գտնուիլ մի բառը որ ինքնին անորոշ հանգամանք մը ունի:

Էական մասերու այս կերպ շարքը կը կոչուի անոնց բնական կամ վերլուծական շարադասութիւնը:

Ծան. Նախադասութիւններու ձեւաքանութիւնը անոնց մասերու շարադասութեան չազդեր հարկաւորապէս: Առարկան, սակայն, եթէ հարցական բառ ըլլայ, միշտ պէտք է առաջ դրուի վճիռէն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Թող իւրաքանչիւր աշակերտ երկերկու նախադասութիւն չինէ իւրաքանչիւր տարազի վրայ:

2. Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն առէք հատուած մը և նախադասութիւններու էական մասերուն շարադասութիւնը զննեցէք ուշի ուշով:

(*) Այս շարքը անհրաժեշտ է երբ առարկան հարցական բառ ըլլայ:

ԻԸ. ԴԱՍ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ԷԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐՈՒՆ ԶԱՐՏՈՒՂԻ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

1. Ահագին է ծովը: Դժուար է լռելը: Ապրիլ չէ այս: Այս է իմ փափաքս որ դուք յաջողիք:

2. Կը մարին կանթեղները: Թող դագրի ողբալը: Կայ մեռնիլ մը որ ապրիլ կ'արժէ:

3. Ճամբորդութիւնը կը սիրեմ ես: Ստելը կ'ատէ Արսէն: Պատասխանը տուաւ Կորիւն: Ի՞նչ կը սիրես դու: Գիրք կը կարդայ Յովհաննէս: Ապրիլ կ'ուզէ մարդ: «Ո՞վ կայ հոս», հարցուց Արմէն:

4. Կը սիրե՛մ ես ճամբորդութիւնը: Կ'ատէ Արսէն ստելը: Տուաւ Կորիւն պատասխանը:

5. Բժի՛շկ կարծեց զիս Արշակ:

6. Մա՛րդ կը ճանչնանք մենք զձեզ:

7. Զձեզ մա՛րդ կը ճանչնանք մենք:

8. Թէ Աստուած կը ներէ զղջացողին՝ անուրանալի է:

9. Թէ կեանքը անսայդ է՝ ոչ ոք կրնայ ուրանալ: Թէ ի՞նչ է մեր նպատակը՝ բացատրենք:

Բառերու այս կերպ շարադասութիւնը՝ որ բնական կամ վերլուծական կոչուածէն տարբեր է, կը կոչուի Զարտուղի կամ Ձեւաւոր շարադասութիւն:

Օրինակներէն կը տեսնենք թէ էական մասերու

Զարտուղի կամ Զեւաւոր շարադասութիւնը տեղի կ'ունենայ յետագայ տարազներուն վրայ.—

1. Ս Վ (Թերի) Ե Ս.ին Դ. կարգի մեկնողը (եթէ կայ)։

2. Վ (անթերի) Ե

3. (Ա. Գ. կամ Դ. կարգի) Վ (Թերի) Ե

4. Վ (Թերի) Ե Ա.

5. Ս Վ (Բ. աստիճանի Թերի) Ա Ե

6. Ս Վ (Բ. աստիճանի Թերի) Ե Ա.

7. Ա. Ս Վ (Ա. աստիճանի Թերի) Ե

8. Ե (Դ. կարգի) Ե Վ (Թերի)

Զարտուղի կամ Զեւաւոր շարադասութիւնը կը գործածուի.

Ա. Երբ բնական կարգին փոխուելովը նախադասութիւնը աւելի զօրութիւն կ'ստանայ.— ԶՕՐՈՒԹԵԱՆ համար։ Այս նպատակին համար չեչտուած բառն է որ ամենէն առաջ կը դրուի ընդհանրապէս։

Բ. Երբ բնական կարգին փոխուելովը նախադասութիւնը աւելի վայելչութիւն կ'ստանայ.— ՎԱՅԵԼՉՈՒԹԵԱՆ համար։

Գ. Ոտանաւորի մէջ՝ երբ չեչտը ու չափը այնպէս կը պահանջեն. ԱՌ ՀԱՐԿԻ։

Ծան. Ոտանաւորի մէջ կը գործածուին ուրիշ զարտուղի ձեւեր ալ որոնք արձակի մէջ բոլորովին անծանօթ ըլլալով զանց կ'ընենք հոս։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն առէք հատուած մը և անոր զարտուղի նախադասութիւններն ու անոնց տարազները որոշեցէք։

2. Նոյն կամ ուրիշ հատուածի մը մէջ Զարտուղի շարադասութիւնը վերլուծականի և վերլուծականը Զարտուղիի վերածեցէք։

ԻԹ. ԴԱՍ

Ա. ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ԷԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐՈՒ ԲՆԱԿԱՆ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

Զննեցէք յետագայ օրինակները.—

1. Գէորգ եւ ես դաշտը գացինք։ Գէորգ կը սիրէ Լեւոնը և զիս։

2. Դուք և ան բարեկամ էք։ Գէորգ կը սիրէ ձեզ եւ Լեւոնը։

3. Դուք, Լեւոն և ես դասընկեր ենք։ Գէորգ կը սիրէ ձեզ, Լեւոնը և զիս։

4. Անոնք և մենք համամիտ ենք։ Գէորգ կը սիրէ զանոնք և մեզ։

5. Դուն և ես բարեկամ ենք։ Գէորգ կը սիրէ ձեզ և զիս։

6. Դուք, անոնք և մենք համամիտ ենք։ Գէորգ կը սիրէ ձեզ, զանոնք և մեզ։

7. Դուք և մենք համամիտ ենք։ Գէորգ կը սիրէ ձեզ և մեզ։

8. Խօսողը դու և ան պիտի ըլլաք։ Խօսողը դու

և ես (ան և ես, դու, ան եւ ես, անոնք և մենք, դուք և մենք, դուք, անոնք և մենք) պիտի ըլլանք։

9. Լեւոն ժրաջան, խոնարհ և համբերող է։

10. Անոնք տկար և երկչոտ կարծեցին մեզ։ Անոնք մեզ տկար և երկչոտ կարծեցին։

11. Դո՞ւք պիտի գաք թէ ան։ Ոչ դուք պիտի գաք ոչ ան։= Ոչ դուք և ոչ ան պիտի գաք։ Կամ դուք պիտի գաք և կամ ան։„ Կամ դուք և կամ ան պիտի գաք։

Ծան. Այս վերջին օրինակին ձեւերը փորձեցէք բաղադրեալ առարկային եւ ստորոգելիին վրայ ալ։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ բաղադրեալ ենթական, ստորոգելին և առարկան պարզերուն բնական դիրքը կը պահեն։

2. Թէ երբ բաղադրեալ մասերը ես, դու, ան. մենք, դուք, անոնք. զիս, քեզ, զանիկա. մեզ, ձեզ, անոնք բառերն են, քաղաքավարութեան համար պէտք է միշտ առաջ դնել դու, դուք, քեզ, ձեզ, երկրորդ՝ ան, անոնք, զանի, զանոնք, և երրորդ՝ ես, մենք, զիս, մեզ. եթէ այս երեք տարբեր անձերէն մէկը պակաս է, մնացածները չեն փոխեր իրենց դիրքը (1—8)։

3. Թէ բաղադրեալ մասերը, եթէ հարցական են, կը փոխեն իրենց բնական դիրքը. իսկ եթէ ոչ, կամ անջատիչ շաղկապներով զատուած են, կրնան փոխել կամ չփոխել։ (11)

Բ. ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ԷԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐՈՒ ԶԱՐՏՈՒՂԻ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

Զննեցէք յետագայ օրինակները.—

1. Լեւոն ժրաջան է, խոնարհ և համբերող։ Ժրաջան խոնարհ և համբերող է Լեւոն։

2. Անոնք տկար կարծեցին մեզ և երկչոտ։ Տըկար և երկչոտ կարծեցին մեզ անոնք։

3. Գէորգը և զիս կը սիրէ Լեւոն։ Կարդալն ու գրելը կը սիրէ Լեւոն.

4. Կը սիրէ Լեւոն ձեզ և զիս։ Կը սիրէ Լեւոն կարդալն ու գրելը։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ բաղադրեալ ստորոգելիին առաջին մասը կրնայ իր բնական տեղը պահել և մնացեալ մասը նախադասութեան վերջը դրուիլ։

2. Թէ յիշուած պարագայէն զատ՝ բաղադրեալ մասերու զարտուղի շարքը միեւնոյնն է պարզ մասերու զարտուղի շարքին հետ։

Ծան. Աւելի զարտուղի ձեւերը ոտանաւորի մէջ միայն ներելի են.

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Ուղղեցէք յետագայ օրինակներու սխալ շարադրութիւնը.—

Ես և բարեկամս միասին պտոյտի գացինք։ Արշակ և դու դասընկե՞ր էք։ Անոնք, մենք և դուք

միասին պիտի ճամբորդենք։ Աստուած կը հոգայ թէ զիս և թէ ձեզ։ Զենք ատեր ոչ ձեր բարեկամները և ոչ ձեզ։ Պէտք չէ որ նախատէք ոչ մեզ և ոչ զանոնք։

2. Յետագայ օրինակներուն բնական չարքը զարտուղիի կամ զարտուղին բնականի վերածեցէք.—

Արամ հպարտ և ծոյլ է։ Լոյս, ջերմութիւն և կեանք կու տայ մեզի արեւը։ Համբերող, հնազանդ և գործունեայ եղէք։ Զանի ոճրագործ ու մահապարտ հռչակեցին։ Պիղատոս անմեղ հռչակեց Յիսուսը ու արդար։ Բոլորովին անտէր ու անօգնական կարծեցին մեզ անոնք։ Աստուած անտէր ու անօգնական չթողուր իր զաւակները։ Աստուած բարի է, սիրող և նեղրող։

Լ. ԴԱՍ

ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՆԹԱԿԱՅԻՆ, ԱՋԱՐԿԱՅԻՆ ԵՒ ՍՏՈՐՈԳԵԼԻԻՆ ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐԸ.— Ա, Բ ԵՒ Գ ԿԱՐԳԻ

Զննեցէք յետագայ օրինակները.—

1. Պզտիկ Գէորգ կը սիրէ իր դասերը։ Այս գրիչը լաւ կը գրէ։ Երկու տղաք ձեզ կ'սպասեն։ Ուրիշ մարդ չկար հոն։ Ամեն մարդ կ'ուզէ երջանիկ ըլլալ։ Ո՞ր գրիչը լաւ է։ Քանի՞ մարդ կար հոն։

2. Ձեր գրիչը լաւ կը գրէ։ Իմ անունս Լեւոն է։ Յակոբին եղբայրը հիւանդ է։ Որո՞ւն մայրը մեռաւ։

3. Աշխատող մարդը կը վարձատրուի։ Զղտուած անգթութիւն մըն է այդ։ Կատարուելիք գործը այս է։

4. Վարժապետը կը սիրէ հնազանդ աշակերտը։ Կը տեսնէ՞ք այդ լեռը։ Կարապետ հինգ դահեկան շահեցաւ։ Քանի մը մարդիկ տեսանք։ Գէորգ ուրիշ ընկերներ գտաւ։ Ո՞ր գիրքը կարդացիք։ Քանի՞ գիրք ունիք։

5. Արամ փոխ առաւ Լեւոնին գիրքը։ Գէորգ կորսնցուց իմ գրիչս։

6. Ես չտեսայ խօսող մարդը։ Հովիւը գտաւ կորսուած ոչխարը։ Խմելու ջուր չունինք։

7. Արամ շատ ժրաջան է։ Աստուած բարի հայր մը է։ Գէորգ է այն տղան։

8. Մինաս Յովսէփին բարեկամն է։ Լեւոն իմ եղբայրս է։

9. Աստուած սիրող հայր մը է։ Ասիկայ շատուած բան չէ։ Այս պտուղը ուտուելու բան չէ։

10. Աստուած բանական էակ ստեղծեց մեզ։ Ես այդչափ առողջ չէի կարծեր ձեր Գէորգը։

11. Վերը կը տարածուէր երկինք մը կապոյտ, վարը՝ թաւշեայ դեղին մը կանանչ։

12. Մինաս բարեկամն է Գէորգի։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ ենթակային, առարկային և ստորոգելիին Ա, Բ և Գ կարգի վերադիրները միշտ առաջ կը դրուին իրենցմէ։ Բացառութիւն են մը, մը, մ', նաեւ ալ, իսկ, անգամ սաստկացնող բառերը, որ միշտ վերջ կը դրուին, և անմիջապէս վերջ։

2. Թէ վերադիրները ենթակային և ստորոգելիին դիրքին չեն ազդեր հարկաւորապէս։

3. Թէ առարկան վճիռէն առաջ դրուելու է՝ եթէ հարցական վերադիր մը ունի։

4. Թէ երբեմն ձեւաւոր կամ զարտուղի չարադասութեամբ՝ վերադիրը կրնայ յետադաս ըլլալ (11)։

5. Թէ զարտուղի չարադասութեամբ ստորոգելիին երկրորդ կարգի վերադիրը կրնայ վճիռէն վերջ դրուիլ (12)։

Ծան. 1. Բացայայտողը, որ կրնայ նկատուիլ առաջին կարգի վերադիր մը, միշտ առաջ կը դրուի բացայայտուած բառէն. — Լոնտոն քաղաքը, եփրատ գետը։

Ծան. 2. Գ կարգի բառի մը առարկայ կամ ստորոգելի լրացնողը նոյն բառէն անմիջապէս առաջ կը դրուի.—Գիրք կարդացող տղան. Հիւանդ կարծած մարդս։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Է, Ը և ԺԲ դասերու վարժութիւններուն մէջ բացատրեցէք վերադիրներու չարադասութիւնը։

2. Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն առէք հատուած մը և անոր Ա, Բ և Գ կարգի վերադիրներու չարադասութիւնը զննեցէք։

ԼԱ· ԴԱՍ

ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՆԹԱԿԱՅԻՆ, ԱՌԱՐԿԱՅԻՆ ԵՒ ՍՏՈՐՈԳԵԼԻԻՆ ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐԸ. — Դ. ԿԱՐԳԻ

Զննեցէք յետագայ օրինակները.—

1. Յովսէփ, որ ժրաջան տղայ մըն է, երեք մըրցանակ շահեցաւ։ Համարձակութիւնը, որով կը խօսիք, վստահութիւն կը ներշնչէ։

2. Երեք մրցանակ շահեցաւ Յովսէփ որ ժրաջան տղայ մըն է։

3. Կարդացի՞ք գիրքը զոր ղրկեցի ձեզի։ Կը ճանչնա՞ք այն մարդը որուն վրայով երէկ կը խօսէինք։

4. Քանի մը ընկերներ ունէինք որոնց հետ կը գործէինք։

5. Ես ժրաջան չէի կարծեր Յովսէփը որ երեք մրցանակ շահեցաւ։

6. Աստուած բարի հայր մըն է որ կը խնամէ մեզ։ Գէորգ այնպիսի տղայ մըն է որ չի յուսահատիր։ Ասիկայ այն ծառն է զոր հայրս տնկեց։ Ասիկայ է այն ծառը զոր հայրս տնկեց։ Ծառը՝ զոր հայրս տնկեց՝ ասիկայ է։

7. Ես Գէորգը կը կարծէի անանկ տղայ մը որ չի յուսահատիր = Ես Գէորգը անանկ տղայ մը կը կարծէի որ չի յուսահատիր։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ ենթակային Դ. կարգի վերադիրը միշտ անկէ վերջ կուգայ, և, անմիջապէս վերջ (1—6)։

2. Թէ եթէ ենթական իր բնական դիրքին մէջ մնայ, անոր Դ. կարգի վերադիրը անոր և խօսքին մնացած մասին մէջտեղը կը մտնէ (այս դիրքը ունեցող վերադիր մը կը կոչուի Միջանկեալ Վերադիր) (1)։

3. Թէ Դ. կարգի վերադիր ունեցող ենթական կրնայ նախադասութեան վերջը դրուիլ իր վերադիրովը մէկտեղ (2)։

4. Թէ առարկային Դ. կարգի վերադիրը միշտ անկէ վերջ կուգայ, և, ընդհանրապէս անմիջապէս վերջ (3)։

5. Թէ եթէ առարկան վճիռէն անմիջապէս առաջ դրուած է, Դ. կարգի վերադիրը վճիռին կը յաջորդէ փոխանակ առարկային յաջորդելու։ Այս պարագային, սակայն, կարելի է առարկան յետադասել վճիռին (4)։

6. Թէ ստորոգելիին Դ. կարգի վերադիրը անկէ վերջ կը դրուի միշտ (6)։

7. Թէ ստորոգելիին և անոր Դ. կարգի վերադիրին մէջտեղ կրնայ մտնել վճիռը (6)։

8. Թէ Դ. կարգի վերադիր ունեցող ստորոգելին կրնայ վճիռէն վերջ դրուիլ՝ մանաւանդ եթէ իրմէ առաջ այն վերադիրը ունի (6)։

Դաս. Այս, այդ, այն վերադիրներն ունեցող ստորոգելին կրնայ վճիռէն վերջ դրուիլ եթէ Դ. կարգի վերադիր չունենայ ալ։

9. Ենթակային, առարկային կամ ստորոգելիին մը վերադիրը, եթէ կայ, միշտ առաջ կուգայ անոնց չորրորդ կարգի վերադիրէն։

Դաս. Բառի մը մեկնողը միշտ այն բառէն անմիջապէս վերջ կը դրուի Դ. կարգի վերադիրի մը նման, ինչպէս. Արշակ, Յակոբին մեծ եղբայրը, շատ խելացի տղայ մըն է։

Դիւրին է տեսնել թէ մեկնող մը Դ. կարգի վերադիրի մը համառօտուած ձեւն է միշտ. վասն զի անկէ առաջ լռելեայն կը հասկցուին որ է, որ էր բառերը։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Շարադասութեան տեսակէտէ զննեցէք ԺԶ դասին վարժութիւնը։

ԼԲ. ԴԱՍ

ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վճիռին վերադիրները.— ա, բ եւ գ կարգի

Զննեցէք յետադայ օրինակները. —

1. Հայր մը կաթողիկ կը սիրէ իր որդին։ = Հայր մը իր որդին կը սիրէ կաթողիկ։ (Զարտուղի)

Շատ վշտացած էր։ Ներս մտեր էին։ Շատ էր վշտացած։ Ներս էին մտեր։ (Զարտուղի)

Շատ մի՛ խօսիր։ Ներս մի՛ մտներ։ = Մի շատ խօսիր։ Մի՛ ներս մտներ։

Երբէք չեմ տեսած։ = Չեմ տեսած երբէք։ = Չեմ երբէք տեսած։ (Զարտուղի)

Միշտ կը խօսին = Կը խօսին միշտ։ Հոս նստէ = Նստէ հոս։ Հոն շատ մարդ կար։ = Շատ մարդ կար

հոն։ Արմէն կը կարդայ ալ, կը գրէ ալ։ Եթէ տեսնեմ ալ բան մը չեմ ըսեր իրեն։ Եթէ տեսնէ իսկ չի հաւատար։ Եթէ տեսնէ անգամ չի հաւատար։ Ա՛լ չխօսեցաւ։ Ա՛լ չտեսանք զանի։

Ե՞րբ պիտի գաս։ Ո՞ւր գնաց։ Ո՛րչափ կը սիրէ։ Մի՛չտ կը կարդայ։ Շա՛տ կը սիրէ։

2. Ցակոբ համբերութեամբ կ'աշխատի։ = Ցակոբ կ'աշխատի համբերութեամբ։։

3. Հայր մը իր զաւակներուն համար կ'աշխատի։ = Հայր մը կ'աշխատի իր զաւակներուն համար։ Եղբայրս բոլոր քաղաքը պտտեցաւ։ = Եղբայրս պտտեցաւ բոլոր քաղաքը։ Ես տուն պիտի երթամ։ Մենք լեռը պիտի ելլենք։ Եղբայրս տունը պիտի մնայ։ Դուք գիւղը կը բնակիք։

4. Աստուած խնդրողին կուտայ։ = Աստուած կուտայ խնդրողին։ Ծախողը գնողէն կը շահի։ = Ծախողը կը շահի գնողէն։ Այս գիրքը կարդալու համար գնեցի։ = Այս գիրքը գնեցի կարդալու համար։ Դաւիթ լալով կը փախչէր։ = Կը փախչէր Դաւիթ լալով։ Այս գիրքը կորսուածին տեղ կուտամ։ = Այս գիրքը կուտամ կորսուածին տեղ։

5. Կ'ուզեմ տուն երթալ = Տուն երթալ կ'ուզեմ։ Ներս կրնամ մտնել։ = Կրնամ ներս մտնել։ = Պէտք է հոս մնալ։ = Հոս մնալ պէտք է։ Պէտք է զանի համոզելու աշխատիլ։ = Պէտք է աշխատիլ զանի համոզելու։ Ցակոբին խօսիլ կ'ուզեմ։ = Կ'ուզեմ խօսիլ Ցակոբին։ = Կ'ուզեմ Ցակոբին խօսիլ։ (Զարտուղի) Սրաբ քալողը չուտ կը յոգնի։ Մարդիկ չեն սիրեր մեծ խօսողը։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ վճիռին Ա. կարգի վերադիրները կրնան նախադաս կամ յետադաս ըլլալ անոր։ Բացառութիւն են հարցական, բացագանչական և շեշտուած բառերը որոնք նախադաս միայն կրնան ըլլալ։ — Շա՛տ վշտացած էր։ Նե՛ռս էին մտեր։

2. Թէ վճիռին երկրորդ և երրորդ կարգի վերադիրները կրնան նախադաս կամ յետադաս ըլլալ։ Բացառաբար նախադաս միայն կրնան ըլլալ Բ կարգի այն չեշտուած վերադիրները որոնց քով լռելեայն կը հասկցուի դեպի կար մեջ թերի բառերէն մէկը, ինչպէս։ տուն գնաց։ Տունը մնաց։

Այս տեսակ վերադիրներ, եթէ անչեշտ ըլլան, կրնան յետադաս ալ ըլլալ վճիռին։ Ինչպէս, շատ աշխատութեա՛մբ ելանք լեռը։ Ակամա՛յ մնացինք տունը։

Այս կարգի չեշտուած վերադիր մըն ալ կրնայ յետադաս ըլլալ վճիռին՝ եթէ արագ արագ անոր կը յաջորդէն հետեւորդ գործողութիւններու շարք մը։ Ինչպէս, Ցակոբ գնաց տո՛ւն, առաւ իր գիրքը և սկսաւ ուշի ուշով կարդալ զայն։ Ելանք լե՛ռը, նստանք ծառի մը տակ, բացինք մեր ուտեստեղէնի ծրարները եւ սկսանք ճաշել։

3. Թէ եթէ Բ. կամ Գ. կարգի վերադիրները յետադաս ըլլան վճիռին, առարկան եթէ կայ պէտք է նախադաս ըլլայ անոր։ Ինչպէս։ Այս գիրքը գնեցի կարդալու համար։

Եթէ թէ՛ վերադիրը և թէ առարկան նախադաս ըլլան վճիռին, վերադիրը վճիռին և առարկային մէջտեղ կը մտնէ։ Ինչպէս, Այս գիրքը կարդալու հաւար գնեցի։ Այս կերակուրը շատ չեմ սիրեր։

4. Թէ եթէ Դ. կարգի բառ մը ենթակայ, առարկայ կամ ստորոգելի ըլլայ, կրնայ վճիռին առած Ա, Բ և Գ կարգի վերադիրները առնել միւնոյն կարգով։

5. Թէ այ, իսկ, անգամ սաստկացնող բառերը եթէ վճիռին պատկանին — անկէ անմիջապէս վերջ կը դրուին միշտ։

6. Թէ այ բառը, եթէ չեշտուած ըլլայ, վճիռէն անմիջապէս առաջ կը դրուի ընդհանրապէս և կը նշանակէ այլեւս։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Շարադասութեան տեսակետէն զննեցէք Բ և ԺԳ դասերուն վարժութիւնները։

ԼԳ. ԴԱՍ

ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վճիռին վերադիրները.— Դ. կարգի

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

1. Նստէ ուր որ կ'ուզես։ = Ուր որ կ'ուզես նստէ։ Եկուր երբ որ ուզես։ = Երբ որ ուզես եկուր։

2. Պիտի հանդչիմ վասն զի յոգնած եմ։ = Վասն զի յոգնած եմ՝ պիտի հանդչիմ։ Հանդչէ քանի որ յոգնած ես։ = Քանի որ յոգնած ես հանդչէ։

3. Լռեցի որպէս զի կասկած չտամ։ = Որպէս զի կասկած չտամ՝ լռեցի։ = Լռեցի որ կասկած չտամ։

4. Մարդոց վստահութիւնը կը կորսնցնես եթէ ստես։ = Եթէ ստես մարդոց վստահութիւնը կը կորսնցնես։

5. Գիշերը անձրեւ եկած ըլլալու է, որովհետեւ գետինը թաց է։ = Որովհետեւ գետինը թաց է, ուրեմն գիշերը անձրեւ եկած ըլլալու է։

6. Սպասէ մինչեւ որ գամ։ = Մինչեւ որ գամ սպասէ։

7. Այնչափ գրէ որչափ որ կ'ուզես։ = Որչափ որ կ'ուզես այնչափ գրէ։ Այնպէս գրէ ինչպէս որ կ'ուզես։ = Ինչպէս որ կ'ուզես այնպէս գրէ։

8. Այնպէս պարզ խօսէ որ հասկնամ։ Այնչափ կեցաւ որ հիւանդացաւ։

9. Աւելի կը խօսինք քան թէ կը գործենք։ Կը խօսինք մանաւանդ քան կը գործենք։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ վճիռին Դ. կարգի վերադիրները կրնան թէ՛ նախադաս ըլլալ անոր և թէ յետադաս։

2. Թէ բացառաբար յետադաս միայն կ'ըլլան Դ. կարգի այն վերադիրները որոնք կ'սկսին որ (նպատակական), այնպէս... որ, այնչափ... որ, քան թէ, քան չաղկապներէն մէկով։

Դ. կարգի վերադիրները, եթէ նախադաս կամ միջանկեալ ըլլան, շարադասութիւնը կը կոչուի Պարբերական. իսկ եթէ յետադաս ըլլան՝ շարադասութիւնը կը կոչուի Թոյլ։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ. —

1. Նախադասութիւններու ձեւազանութիւնը հարկաւորապէս չազդեր վերադիրներու շարադասութեան։

2. Եթէ նախադասութեան մը էական մասերը զարտուղի շարադասութիւն մը ունենան, անոնց վերադիրները կը պահեն իրենց յարաբերական դիրքը. այսինքն էական մասին հետ մէկտեղ կրնան իրենց դիրքը փոխել նախադասութեան ուրիշ բառերուն նայելով, բայց անփոփոխ կը մնան նոյն էական մասին նայելով։ Օրինակ, Գարեգինին պզտիկ եղբայրը առաջին մրցանակը չահեցաւ։ = Առաջին մրցանակը չահեցաւ Գարեգինին պզտիկ եղբայրը։

3. Դ. կարգի վերադիրները, իբրեւ առանձին նախադասութիւններ, շարադասութեան ընդհանուր օրէնքներուն կը հպատակին իրենց մասերու կարգին մէջ. բացառութիւն է միայն որ ածականացնող բառը որ միշտ նախադասութեան սկիզբը կուգայ թէ՛ ենթակայ ըլլայ, թէ՛ առարկայ և թէ վերադիր։

4. Համակարգ շաղկապով սկսող նախադասութիւնները իրենց գլխաւորներէն վերջ կուգան միշտ։ Բացառութիւն են թեւ, թեպետեւ շաղկապներով սկսող նախադասութիւնները որոնք կրնան նաև իրենց գլխաւորէն առաջ գալ, պայմանով որ այս վերջինին սկիզբը բայց շաղկապը աւելցուի։ Օրինակ, Բոլոր գիշերը հսկեց հիւանդին վերեւ, թէեւ արդէն քնատ էր։ = Թէեւ արդէն քնատ էր, բայց բոլոր գիշերը հսկեց հիւանդին վերեւ։

5. Զարտուղի շարադասութեամբ մը թեւ շաղկապը կրնայ նախադասութեան վերջը դրուիլ փոխանակ սկիզբը դրուելու. ինչպէս. Արդէն քնատ էր թէեւ բայց բոլոր գիշերը եւն։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Շարադասութեան տեսակէտէ զննեցէք ԺԷ և ԺԹ դասերուն վարժութիւնները։

ԼԴ. ԴԱՍ

ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վերադիրներուն վերադիրները.— Ա, Բ, Գ եւ Դ կարգի

Զննեցէք յետագայ օրինակները, —

1. Փոքրիկ Լեւոնին եղբայրը իր կարգին մէջ առաջին է։

2. Մեր դպրոցի ուսանողներուն խիստ մեծ մասը աղքատ է։

3. Ի՞նչ հսկայ քայլեր կ'առնէ այս ժողովուրդը։

4. Մեր ոչխարները արածող հովիւին անունն ի՞նչ է։

5. Եղբօրս գրածին նայելով՝ երկրաչարժը մեծ աւերում գործած է այս քաղաքին մէջ։

6. Ո՞վ չէ լսեր անունը այն մեծ բանաստեղծին որ կը կոչուի Հոմերոս։

7. Մովսէս կօշիկները հանեց, վասն զի իրեն ըսուեցաւ թէ տեղը ուր կը գտնուէր սուրբ էր։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ վերադիրներուն Ա, Բ և Գ կարգի վերադիրները իրենց պատկանած բառերէն անմիջապէս առաջ կը դրուին։

2. Թէ վերադիրներուն Դ. կարգի ածականակերպ վերադիրները իրենց պատկանած բառերէն անմիջապէս վերջ կը դրուին։

Դաս. Դ. կարգի ածականակերպ վերադիրի մը եւ անոր պատկանած բառին մէջտեղի պահանջել հարկին ներելի է որ մտնեն քիչ թուով բառեր, պայմանաւ որ անձ, կենդանի կամ իր նշանակող բառեր չըլլան անոնք։

3. Թէ Բ. կարգի վերադիր մը եթէ Դ. կարգի ածականակերպ վերադիր մը ունենայ, պէտք է իր պատկանած բառէն վերջ դրուի բնական կարգին շրջումովը։ (օր. 6)

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Շարադասութեան տեսակէտէ զննեցէք Թ դասին վարժութիւնը։

2. Թող իւրաքանչիւր աշակերտ վերը ցուցուած եօթը տեսակներէն իւրաքանչիւրին նման երկերկու նախադասութիւն շինէ։

ԼԵ. ԴԱՍ

ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այլասեռ Բաղադրեալ վերադիրներ.— Ա, Բ եւ Գ կարգի*

Զննեցէք յետագայ օրինակները.—

1. Ամէն հաւատարիմ ծառայ պէտք է վարձատրուի։

2. Մեր հաւատարիմ ծառաները կը վարձատրենք։ Աստուծոյ հաւատարիմ ծառաները կը վարձատրուին։

3. Այս հաւատարիմ ծառաները պիտի վարձատրուին։

(*) Միեւնոյն հարցման պատասխանող վերադիրները համասեռ են, իսկ տարբեր հարցումներու պատասխանողները՝ այլասեռ։

4. Երկու հաւատարիմ ծառաներ վարձատրուեցան։ Շատ հաւատարիմ ծառաներ վարձատրուեցան։

5. Ո՞ր հաւատարիմ ծառան չվարձատրուեցաւ։ Քանի՞ հաւատարիմ ծառաներ վարձատրուեցան։

6. Ո՞ր երկու հաւատարիմ ծառաները պիտի վարձատրուին։

7. Մեր երկու հաւատարիմ ծառաները պիտի վարձատրուին։

8. Այս երկու հաւատարիմ ծառաները պիտի վարձատրուին։

9. Մեր այս երկու հաւատարիմ ծառաները։ Այս մեր երկու հաւատարիմ ծառաները։ Բարեկամիս այս երկու հաւատարիմ ծառաները։ Եղբօրս բարեկամին այս երկու հաւատարիմ։

10. Աստուծոյ բոլոր հաւատարիմ ծառաները։

11. Աստուծոյ բոլոր համբերող ծառաները։

12. Մեր այն երկու սիրուած գրագէտները մեռան։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ այլասեռ բաղադրեալ վերադիրին Բ. կարգի մասերը ամենէն առաջ պէտք է գան, իսկ որակականները (ի՞նչպիսի հարցման պատասխանողները) ամենէն վերջ։

2. Թէ Բ. կարգի վերադիրներու պէտք է յաջորդեն հարցականները (ո՞ր, քանի՞ եւն.), ցուցականները (այս, այդ, այն), թուականները (մեկ երկու եւն.) կամ անորոշները (շատ, քիչ, քանի մը եւն.), ո՛ր տեսակը որ կայ նախադասութեան մէջ։

3. Թէ եթէ ամեն տեսակը մէկտեղ գտնուին պէտք է շարուին յետագայ կարգով.—

Բ կարգի + հարցական + թուական + որակական (Ա. կամ Գ կարգի)

Բ. կարգի + ցուցական + թուական + որակական (Ա. կամ Գ. կարգի)

Բ. կարգի + ցուցական + անորոշ + որակական (Ա. կամ Գ. կարգի)

Եթէ տեսակներէն մէկը կամ աւելին բացակայ ըլլան, մնացածներուն կարգը չի փոխուիր։

4. Թէ ցուցական և Բ. կարգի վերադիրները կրնան տեղ փոխել եթէ այս վերջինները ըլլան իմ, քոյ, անոր, իր, մեր, ձեր, անոնց, իրենց։

5. Թէ Գ. կարգի վերադիրները որակականներու դիրքը կը գրաւեն։

Ծան. Երբեմն խմաստի պայծառութեան համար հարկ կըլլայ որ որակականը տեղ փոխէ ուրիշ տեսակի մը հետ. ինչպէս, Հաւատարիմ շատ ծառաներ վարձատրուեցան։

Երբեմն ալ վայելչութեան համար կը գործածուի այս զարտուղի ձեւը. ինչպէս, բարձրաբերձ այս լեռները։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Թող իւրաքանչիւր աշակերտ երկերկու նախադասութիւն շինէ վերի օրինակներէն և տարաղներէն իւրաքանչիւրին վրայ։

ԼԶ. ԴԱՍ

ՎԵՐԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՇԱՐԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

Հաւասար Բաղադրեալ Վերադիրներ.— Ա, Բ, Գ եւ Դ կարգի

Զննեցէք յետագայ օրինակները. —

1. Բարի, հնազանդ և ջանասէր աշակերտը կը սիրուի։

2. Սիրուած ու գնահատուած հեղինակի մը գործն է այս գիրքը։

3. Կ'սպասեմ այն մեծ, երջանիկ ու բաղձալի օրուան.

4. Մեր ու ձեր պարտքերը նոյնն են։ Մեր, ձեր ու անոնց բարեկամները սակաւաթիւ են։

5. Ինծմէ, քեզմէ և Արսէնէն զատ ոչ ոք կար հոն։

6. Սիրով, համբերութեամբ և առանց յուսահատելու կատարելու ենք մեր պարտականութիւնները։

7. Աշխատողին, համբերողին և յարատեւողին կը տրուի մրցանակը։

8. Դպրոց կ'երթանք գիտութիւն սորվելու և մարդ ըլլալու համար։

9. Աստուած մեր երկնաւոր Հայրն է որ ստեղծած է մեզ, որ կը խնամէ ու կը սիրէ մեզ և որ բարձրագոյն կեանք մը պատրաստած է մեզի։ (Վերջին երկու տողերը կրնան նաև զանց առնուիլ։)

10. Մարդիկ պէտք է սիրեն զիրար, վասնզի մէկ հօր որդիք են, վասնզի հասարակաց բարօրութեան

անհրաժեշտ է ան և վասն զի այն է Աստուծոյ կամքը։

11. Սիրեցէք զիրար որպէս զի խաղաղութիւն ունենաք և (որպէս զի) Աստուծոյ որդիք ըլլաք։

12. Երկնքի կապոյտին վրայ կը չողայ արեւը՝ պայծառ ու վեհափառ։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ համասեռ բաղադրեալ վերադիրները, եթէ Ա, Բ կամ Դ կարգի են, իմաստի պահանջումին համեմատ կը շարուին։ Պէտք է սակայն հոգ տանիլ որ կարճ բառերը առաջ դրուին և երկայնները անոնց յաջորդեն աստիճանաբար։ (Տես 1, 2, 3, 6, 7)

2. Բ. կարգի վերադիրները, եթէ տարբեր անձեր ցուցնող բառեր են (իմ, քու, անոր, ինձմէ, քեզմէ և այլն), կը շարուին իրենց բնական կարգովը — իմ, քու, անոր են։

3. Թէ Դ կարգի համասեռ վերադիրներուն շարքը կը հետեւի միայն իմաստի պահանջումին։ Պատշաճ է սակայն հոգ տանիլ որ կարճերը առաջ դան և երկայնները անոնց հետեւին աստիճանաբար։

4. Թէ Դ կարգի համասեռ վերադիրներէն իւրաքանչիւրին առջեւ շաղկապը կը կրկնուի եթէ իւրաքանչիւրը տարբեր ենթակայ ունի. իսկ եթէ ենթական ամենուն հասարակաց է, շաղկապը կրկնել անհրաժեշտ չէ, թէպէտ կրնայ կրկնուի զօրութեան կամ վայելչութեան համար։

5. Վճիռին չպատկանող համասեռ բաղադրեալ վերադիրը կրնայ նաև իր պատկանած բառէն վերջ (դրուիլ՝ ձեւաւոր կամ զարտուղի շարադասութեամբ։ Տես 12)

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Շարադասութեան տեսակէտէ գտնեցէք ԺԱ դասին Վարժութիւնը։

2. Վերի օրինակներէն իւրաքանչիւրին նման երկերկու նախադասութիւն չինեցէք։

3. Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն հատուածներ գտնեցէք շարադասութեան տեսակէտէ։

ԼԷ. ԴԱՍ

ՄԻՋԱՆԿԵԱԼ ՄԱՍԵՐ

Գտնեցէք յետագայ օրինակները. —

1. Յովսէփ, Յակոբի կրտսեր որդին, առաքինի էր։ Ձեր կրտսեր եղբօր, Դէորգին, վարքը գոհացուցիչ չէ։

2. Առաջիկայ Զորեքշաբթի. Հոկ. 7, դպրոցը պիտի վերաբացուի։

Սորվէ՛, ո՛րդեակ, սորվէ՛ ծնողացդ հնազանդիլ։

4. Շատ փափաքեցանք ներս մտնել, բայց, աւա՜ղ, ժամանակը անցած էր։ Ո՜հ, ի՜նչ անոյշ կը փչէ զեփիւռը։

5. Յովսէփ, յոգնած ու վհատ, տուն դարձաւ։

6. Բռնաւորը, տեսնելով իր գործած չարիքը, զղջաց։

7. Արմէն, ինքզինքը հիւանդ կարծելով, դպրոց չգնաց։

8. Արմէն, հաղիւ թէ հիւանդութեան անկողնէն ելած, դպրոց գնաց։

9. Արշակ, հակառակ իր հիւանդ ըլլալուն, ուզեց դպրոց երթալ։

10. «Գէորգ», ըսաւ հայրը բարկութեամբ, «Ո՞վ կարեց այս ծառը։»

11. Լեւոն, որ շատ կը սիրէր իր բարեկամը, չուզեց մինակ թողուլ զայն։

12. Լեւոն, վասն զի շատ կը սիրէր իր բարեկամը, չուզեց մինակ թողուլ զայն։

13. Գողը, որպէս զի չբռնուի, ամեն բան թողուց ու փախաւ։

14. Հեթում, երբ զգաց թէ կը մսի, վերարկուն մը առաւ վրան։

15. Մարգիկ, թէեւ չար են, կը սիրեն լաւ ընծաներ տալ իրենց զաւակներուն։

16. Թովմաս, եթէ հայրը մեռած չըլլար, կը շարունակէր դպրոցը։

17. Արշակ, մինչեւ որ դասերը լաւ չսորվի, չերթար խաղալու։

18. Գուրգէն, իբր թէ հիւանդ էր, չէր ուզեր դպրոց երթալ։

19. Գէորգ, սակայն, չպատասխանեց մեր հարցումին։ Սէրը, ուրեմն, մայրն է ամեն առաքինութեան։ Լուտեր, զորօրինակ, չի սիրեր խաղալ։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ Ա, Բ, Գ և Դ կարգի մասեր կրնան գործածուիլ իբր միջանկեալ։

2. Թէ միջանկեալ մասերը երկու կողմէն կը տրոհուին ստորակէտով։

Դիտ. Երբեմն երկու ստորակէտի տեղ կը գործածուի երկու բութ, եթէ միջանկեալը շատ կարճ է, իսկ երբեմն ալ երկու գիծ։

3. Ա և Բ կարգի մասերը, եթէ իբր միջանկեալ գործածուին, կա՛մ մեկնող կ'ըլլան և կամ անկախ մաս։ Ա և Գ կարգի միջանկեալ մասերը կրնան նաև ստորոգելիի բնութիւն ունենալ (Տես 5)։

4. Թէ Գ և Դ կարգի միջանկեալ մասերը միշտ իբրեւ վերադիր կը գործածուին։ Գ կարգի միջանկեալ մասերը կրնան նաև անկախ նկատուիլ, մանաւանդ եթէ շով կը վերջաւորին։

5. Թէ համակարգ նախադասութիւններէն միայն թեւով սկսողները կրնան միջանկեալ դիրք գրաւել փոխանակ նախադասութեան սկիզբը գալու։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Շարադասութեան և կէտադրութեան տեսակէտէ հատուածներ գտնեցէք ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն։

ԼԸ· ԴԱՍ

ԶԵՂԶՈՒՄ

Զննեցէք յետագայ օրինակները։ —

1. Գիրքը կարդացի։ Զայնը լսեցի՞ր։ Տուն դացին։

2. Ո՞վ խօսեցաւ։ — Գէորգ։ Տեսա՞ր մեր նոր պարտէզը։ — Տեսայ. կամ, այո՛, ո՛չ, չէ։

3. Ահաւասիկ գիրք մը։ Երանի՛ հեղերուն։ Վա՛յ հպարտներուն։ Աւա՛ղ հեգիս։ Ամո՛թ քեզի։ Մե՛ղք որ չտեսայ։ Աւա՛ղ որ ուշ էր։ Զարմանք որ չիմացար։ Աղէկ որ եկար։

4. Ինքը քուն, բաղդն արթուն։ Զուի գող, ձիու գող։

5. Ելեր կը խօսի։ Ցակոբ նստեր կը կարդայ։ Լեւոն հովանոցս առեր կը տանի։

6. Վահրամ այնչափ սրամիտ չէ որչափ Խորէն։ Թովմաս աւելի յաջողակ է քան Սարգիս։

7. Գէորգ առողջ է, Ցակոբ՝ հիւանդ։ Գէորգ առողջ է իսկ Ցակոբ հիւանդ։

Գէորգ առողջ եւ զօրաւոր է։ Գէորգ առողջ է եւ զօրաւոր։

8. Այս գիրքը քեզի համար է (գնուած)։ Այս գիրքը Լեւոնինն (Լեւոնին գիրքն) է։ Այդ գրիչը իմս (իմ գրիչս) է։

9. Ամենքս՝ յոգնած ու տրտում (ըլլալով)՝ տուն վերադառնանք։ Արեւը, պայծառ ու գեղեցիկ (ըլլալով), կը ծիծաղէր վերէն։

10. Զերթաս խօսիս։ Մի՛ երթար խօսիր։ Պիտի երթայ խօսի։ Պէտք է երթայ խօսի։

11. Եկայ, տեսայ, յաղթեցի։ Իմաստունը կը շահի, յիմարը կը կորսնցնէ։ Յովսէփ, Ցակոբի կրտսեր որդին, առաքինի էր։ Արմէն, Գէորգ և ես ընկեր ենք։

12. Գէորգ, Լեւոն և Արսէն եկան։ = (Գէորգ եկաւ, Լեւոն եկաւ, Արսէն եկաւ)։

Լեւոն գնաց և խօսեցաւ։ = (Լեւոն գնաց և Լեւոն խօսեցաւ)։ Գէորգ առողջ և զօրաւոր է։

13. Դպրոց երթանք դաստիարակուելու և մարդ ըլլալու համար։

Ինծմէ, Լեւոնէն և Արսէնէն զատ մարդ չկար հոն։

Օրինակներէն կը տեսնենք

1. Թէ ես, դու, ան, նա, մենք, դուք, անոնք բառերը իրր ենթական կը ձգուին եթէ չեշտուած չեն։

2. Թէ պատասխանի մը մէջ կրնան ձգուիլ բոլոր այն բառերը, որոնք հարցումին մէջ չեշտուած չեն։ Շեշտուած բառն ալ կրնայ փոխանակուիլ այո՛, ո՛չ, չէ բառերէն մէկով։

3. Թէ եռ թերի վճիռը կամ անոր այլեւայլ ձեւերը կը ձգուին

(ա) Ահաւասիկ, ահա՛, ա՛հ, ամո՛թ, վա՛յ և համանման բառերու քով։

(բ) Առակաւոր խօսքերու մէջ։

(գ) Եր (տեսեր, լսեր, եկեր) վերջաւորող բառերու քով եթէ անոնց անմիջապէս կը յաջորդէ վճիռ մը։ Նոյնը կարելի է նաեւ ան վերջաւորող Գ. կարգի բառերու քով։

(դ) Իրարու յաջորդող նախադասութիւններու, որոնք միեւնոյն ենթական և տարբեր ստորոգելիներունին, միայն առաջինին կամ վերջինին մէջ կը դրուի, մնացեալներուն մէջ կը ձգուի։

4. Բաղդատութիւն ցուցնող նախադասութիւններու, որոնք այնչափ... որչափ, քան, քան որչափ, աւելի քան չաղկապները ունին, վերջին մասին մէջ ամէն տեսակ վճիռ կը ձգուի։

5. Ստորոգելին կը ձգուի երբեմն եթէ ուած վերջաւորուած Գ կարգի բառ մըն է։ Դարձեալ՝ ստորոգելին կը ձգուի եթէ իմ, քու, անոր, իր, մեր, ձեր, անոնց, իրենց բառերէն մէկը կամ Բ կարգի ուրիշ բառ մը ունի իբրեւ վերադիր. միայն թէ այս պարբառ մը

գային ստորոգելիին վրայ գրուած ս, դ, ն, կամ ը գիրը վերադիրին վրայ կ'աւելցուի։

6. Պարզ կամ բաղադրեալ ստորոգելիին քովը յաճախ կը ձգուի ըլլալով Գ կարգի բառը։

7. Իրարու յաջորդող համաձեւ վճիռներու երկրորդին առջեւէն յաճախ կը ձգուին չ և մի՛ ժխտական և արգելական մասերը։

8. Շաղկապները յաճախ կը ձգուին զօրութեան համար (տես 11)։ Բաղադրեալ մասերը կապող շաղկապներու վերջինէն զատ ամենքը կը ձգուին։

9. Երբ նախադասութիւն մը բաղադրեալ մասեր ունի, անոնց համապատասխանող միւս մասերը չեն կրկնուիր բաղադրեալ մասին իւրաքանչիւր բառին քով և կրնան ձգուած նկատուիլ։

Բառերու այս զանցառութիւնը կը կոչուի Ձեղչում և այն ատեն միայն ներելի է երբ իմաստի պայծառութեան չի վնասեր երբէք։

Հաւ. կ'ըլլայ որ աշակերտները իրենց ընթերցանութեան դասագրքէն հատուածներ գտնեն ձեղչումները գտնելու համար։

ԼԹ. ԴԱՍ

ԱՒԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Գտնեցէք յետագայ օրինակները.—

1. Ձեր բարեկամը, որ երկար տարիներ Պոլիս ապրած է և հիմա ալ շարունակ կը թղթակցի Պոլսեցի բարեկամներու հետ, ան պատմեց ինծի Պոլսահայ կեանքին վրայ։

2. Աստուծոյ կամքն այն է որ մենք կատարեալ ըլլանք։ Կամ այն է որ դուք կը սխալիք և կամ ես խաբուած եմ։

3. Այսպիսի բարեկամի մը անհաւատարիմ գըտնուի՛լ՝ այդ անհնար է ինծի։ Թէ ով պիտի նետուի այսպիսի դժուար գործի մը մէջ, այդ չեմ գիտէր։

4. Յակոբ ինքն ըսաւ զայս։ Ես ինքս պատմեցի անոր։ Գէորգ, Յակոբ, Մինաս ամենքն ալ թող երթան պտոյտի։ Մենք ամենքս ալ ներկայ էինք հոն։

5. Այն ի՞նչպէս գէշ օդ էր։ Այն ի՞նչ բարկութեամբ կը խօսէր։ Այդ ո՞վ է եկողը։ Այս քանի՛ անգամ խօսեցայ։

6. Խաղալով խնդալով կ'երթային։ Զոր ու ցաւոտ գրութիւն մըն է այս։ Լռիկ մնչիկ կը խորհէր։ Բռնաւորին սիրտը քար ու ապառաժ էր դարձեր։ Սուտ ու փուտ բաներ մի՛ խօսիր։

Օրինակներէն կը տեսնենք.

1. Թէ այս, այդ, այն, աս, ատ, ան, նա բառերը կրնան աւելորդաբար գործածուիլ զօրութեան կամ յատակութեան համար՝ յետագայ պարագաներուն տակ։

(ա) Ենթակայի մը տեղ որ տակաւ միջանկեալ նախադասութիւնով մը զատուած է իր վճիռէն։

(բ) Դ կարգի ստորոգելիի մը տեղ որ որ բառով կ'սկսի։

(գ) Գ կամ Դ կարգի բազմաման ենթակայի մը կամ առարկայի մը տեղ որ առաջ գրուած է։

(դ) ի՛նչ, ո՛ւրչափ, քանի՛, ո՞վ բառերէն առաջ՝ զարդի համար։

2. Թէ ինքը, ամենքը, ամենքն ալ և այն բառերը կրնան աւելորդաբար գործածուիլ զօրութեան համար։

3. Բառի մը հոմանիշը կամ նմանաձայնը երբեմն կը գործածուի նոյն բառին հետ աւելորդաբար՝ զարդի կամ զօրութեան համար։

Բառերը այսպէս աւելորդաբար գործածելու ձեւը կը կոչուի Աւելաբանութիւն։

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԵՐՈՒՆ ՏՐՈՀՈՒԹԻՒՆԸ

Խ. ԴՍՍ

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կէտադրութեան վրայ ցանուցիր տեղեկութիւններ տրուեցան արդէն գործիս ընթացքին մէջ։ Հիմայ հոս ամփոփենք զանոնք քանի մը կարեւոր յաւելուածներով։

Գրութեան մէջ յաճախ գործածուած նշանները կրնանք բաժնել երկու կարգի. Ա. Տրոհուրեան նշաններ, Բ. Առոգանութեան նշաններ։

Տրոհութեան նշանները կը գործածուին խօսքի այլեւայլ մասերը իրարմէ զատելու, և են. — Վերջակէտ (։), միջակէտ (.), ստորակէտ (,), բութ (՝). գիծ (—), փակագիծ ( ), ջակերտ (« »), կախման կէտեր (...)*։

ՏՐՈՀՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ.—ՎԵՐՋԱԿԷՏ, ՄԻՋԱԿԷՏ

Վերջակէտ կը դրուի հոն ուր նախադասութիւնը կը լրանայ իր ամէն կարգի մասերովը մէկտեղ։ Զորօ-

(*) Կան նաեւ ենթամնայ, ապաթարց եւ մակակէտ, որոնք սակայն, բառագիտական նշաններ ըլլալով տրոհական արժէք չունին եւ դուրս կը մնան ներկայ ուսումնասիրութեան սահմանէն։

բինակ. Ծիածանը արեւին փառքը կը ցոլացնէ։—Քու երկնաւոր հայրդ, որ ծածուկը կը տեսնէ, քեզի յայտնապէս հատուցում [պիտի ընէ։ Իմաստուններու հետ քալողը իմաստուն կ'ըլլայ, բայց անմիտներու ընկերացողը չար կ'ըլլայ։

Միջակէտով կը տրոհուին

1. Նախադասութեան մը հաւասարգ մասերը, որոնք իսկ, բայց, սակայն, որեւն, հետեւաբար, ուստի, այսինքն, զորօրինակ չաղկապներէն մէկովը կը միանան, և, իրենք իրենց մէջ ունին ստորակէտով բաժանելի (Գ կամ Դ կարգի) մասեր, կամ չատ երկայն են։

Երբոր հպարտութիւնը գայ, անարգութիւնն ալ կուգայ. բայց իմաստութիւնը խոնարհներուն հետ է։ Միայն յաջողութեան մէջ մեր երեսին ժպտողը ճշմարիտ բարեկամ չէ. իսկ ան որ մեր ձախողութիւններու մէջ ալ մեր քովը կը մնայ, արժանի է բարեկամ անունի։

2։ Ուղղակի կոչումները — որ վճիռի մը Դ կարգի առարկաները կ'ըլլան միշտ — եթէ վճիռէն վերջ դրուած են։

Պետրոս ըսաւ անոր, «Արծաթ ու ոսկի չունիմ; հապա ինչ որ ունիմ՝ ան քեզի կուտամ։»— Հայրը հարցուց բարկութեամբ. «Ո՞վ կտրեց այս ծառը, Գէո՛րգ։»— Գէորգ պատասխանեց խոնարհութեամբ. «ես կտրեցի, հա՛յրիկ։»

3. Նախադասութեան մը այս ստորակարգ մասերը որոնք վասնզի, քանզի, որովհետեւ չաղկապներէն մէկովը սկսած են, և իրենք իրենց մէջ ունին ստորակէտով բաժանելի (Գ կամ Դ կարգի) մասեր։—

Դժուարութիւններու առջև երբէք մի՛ վհատիր.

վանդի անոնք մեր ճամբուն վրայ կը դրուին, որպէսզի մեր համբերութիւնը և յարատեւութիւնը փորձուին անոնցմով։

4. (1) և (3) դէպքերուն մէջ միջակէտը կը պահուի եթէ շաղկապները զեղչուած ալ ըլլան։ Դժուարութիւններու առջեւ մի՛ վհատիր. անոնք մեր ճամբուն վրայ կը դրուին, որպէսզի մեր համբերութիւնը և յարատեւութիւնը փորձուին անոնցմով։

Ծան. 1 Կը տեսնենք թէ միջակէտի գործածութիւնը կախում ունի շաղկապներէն։

Ծան. 2 Միջակէտը իբր համառօտագրութեան նշան տրոհական արժէք չունի եւ դուրս կը մնայ մեր սահմանէն։

ԽԱ. ԴԱՍ

ՏՐՈՀՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ.— ՍՏՈՐԱԿԷՏ

Ստորակէտով կը տրոհուին գլխաւոր նախադասութիւնէն։—

1. Նախադասութեան մը ստորակարգ (Դ կարգի) մասերը, եթէ շատ կարճ չեն։ Եթէ շատ կարճ ըլլան, կէտը բոլորովին զանց կ'առնուի։

2. Նախադասութեան մը հաւասարակարգ մասերը։ Բացառութեան համար տես միջակէտի (1) կանոնը։ Միհրան չպատասխանեց իրեն եղած անարգանքին, այլ լռութեամբ իր ճամբան շարունակեց։ Մարդը չկրցաւ խօսիլ յուզումէն, ուստի կարծուեցաւ թէ համր է։— Երկինքը իր ցօղը զլացաւ այն դժբաղդ տարի-

ներուն մէջ, և երկիրը իր աղբիւրները ցամքեցուց։— Թէև շատ աշխատեցաւ Հեթում, բայց չկրցաւ շահիլ մրցանակը։— Վրէժխնդրութիւն մի՛ մնուցանէք ձեր սրտին մէջ, այլ ներեցէք ամենուն։

Ծան. Անոնք ալ, մանաւանդ եւ, ու, կամ, այլ, բայց շաղկապներով սկսողները, ոեւէ կէտ չեն պահանջեր՝ եթէ շատ կարճ ըլլան։ Շատ աշխատեցայ բայց չյաջողեցայ։ Դուռը փակեց եւ ներս դնաց։ Մի վհատիք այլ յարատեւեցէք։

3. Վերի երկու դէպքերուն մէջ ալ ստորակէտը կը պահուի եթէ շաղկապները զեղչուած ալ ըլլան։ Ուրիշ խօսքով՝ ստորակէտ կը դրուի հոն ուր համարիչ խօսքով՝ ստորակէտ կը դրուի հոն ուր համարիչ (*) կամ ստորակարգ շաղկապ մը լռելեայն կ'իմացուի։— Վրէժխնդիր մի՛ ըլլաք, ներեցէք ամենուն, Լեւոն այսօր դպրոց չգնաց, հիւանդ էր։

4. Ստորակէտով կը տրոհուին իրարմէ նախադասութեան մը Ա, Բ, Գ, և Դ կարգի համասեռ բաղադրեալ մասերը, եթէ եւ, ու, կամ շաղկապները զեղչուած են։ Ընդհանրապէս խօսելով ստորակէտ կը դրուի հոն ուր եւ, ու, կամ շաղկապներէն մէկը զեղչուած է։— Արեւը, լուսինը և աստղերը լուսաւորներ կը կոչուին։ Եկայ, տեսայ, յաղթեցի։ Ամբողջ շաբաթ մը ոչ կերան, ոչ խմեցին և ոչ ալ քունի հանգիստը վայելեցին կանոնաւորապէս։ Մեռելները կա՛մ կը թաղէին, կա՛մ կայրէին և կամ ծովը կը նետէին։ Ուտել, խմել, գործել կամ հանգչիլ՝ ամէնքը չափաւորութեամբ միայն օգտակար կրնան ըլլալ։

5. Նախադասութեան մը բոլոր անկախ մասերը ստորակէտով կը տրոհուին անոր մնացած մասերէն։

(*) Բացառութեան համար տես միջակէտի (1) եւ (4) կանոնը։

Ո՜հ, ի՜նչ երջանիկ օրեր էին անոնք։— Աւա՜ղ, պատեհութիւնը կորսուած էր։— Բա՜րեկամ, ո՞վ կը փնտռէք։— Ո՛վ Աթենացիք, չատ կրօնասէր կը տեսնեմ զձեզ։

6. Նախադասութեան մը բոլոր անկախ մասերը ստորակէտով կը տրոհուին երկու կողմէն։— Յովսէփ, Յակոբի կրտսեր որդին, առաքինի էր. — Զեփիւռը, ո՜հ, ի՜նչ անոյշ կը փչէ։—«Գէորգ», ըսաւ հայրը բարկութեամբ, ո՞վ կտրեց այս ծառը»։—Արսէն, վանդի չափազանց կ՚աշխատէր, հիւանդացաւ։ — Համբերէ՛, ո՛վ իմ անձ, վայրկեան մըն ալ համբերէ։

7. Ուղղակի կոչում մը ստորակէտով կը տրոհուի իր վճիռէն, եթէ անկէ առաջ դրուած է ամբողջութեամբ։ —«Ո՞վ կտրեց այս ծառը», հարցուց հայրը բարկութեամբ։—«Արծաթ և ոսկի չունիմ», ըսաւ Պետրոս։

Ծան. 1. Ուղղակի կոչումը՝ եթէ ենթական ըլլայ վճիռի մը եւ առարկան ըլլայ Դ կարգի բառի մը, ոեւէ կէտով չի տրոհուիր նախադասութեան մնացեալ մասերէն. ինչպէս՝ «Մի դողնաը»ը ամէն դարու եւ ամէն մարդու համար ըսուած է։ «Հրդե՛հ կայ, հրդե՛հ կայ» աղաղակելով կը վազէին փողոցներէն։

Ծան. 2. Կը տեսնենք թէ ստորակէտի գործածութիւնը, դրեթէ ամէն պարագայի տակ, կախում ունի շաղկապներէն։ Ուր որ շաղկապ մը կայ կամ լռելեայն կ՚իմացուի ընդհանրապէս հոն կը դրուի ստորակէտը։

ԽԲ. ԴԱՍ

ՏՐՈՀՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ. — ԲՈՒԹ

1. Բութով կը տրոհուի Դ կարգի ենթակայ մը կամ առարկայ մը եթէ առաջ դրուած է վճիռէն։ — Թէ Աստուած ներող ու արդահատող է՝ այն ամենուն

յայտնի է։ — Թէ ազահութիւնը բազմաթիւ չարիքներու մայրն է՝ հետեւեալ պատմութենէն կը տեսնուի։

Ծան. Այս տեսակ ենթակայ մը կամ առարկայ մը, եթէ վերջ դրուած ըլլայ վճիռէն, երբեք չի տրոհուիր ոեւէ կէտով։ Նմանապէս Դ կարգի ստորոգելին որ միշտ վճիռէն վերջ կը դրուի, չի տրոհուիր ոեւէ կէտով,— Գէորգին ջանքն այն է որ մըրցանակը շահի։

2. Դ կարգի բառ մը, որ առանձին չէ այլ բազմաթիւ մասեր ունի, իր բոլոր մասերովը մէկտեղ առնուելով՝ փութով մը կը տրոհուի նախադասութեան մնացած մասերէն։

Ամէն մարդու հետ անխտիր բարեկամանալով՝ յաճախ խաբուելու վտանգին կ՚ենթարկենք ինքզինքնիս։ Զեր կեանքի մը բոլոր չափազանցութիւններովը յափրացած՝ ալ վայելք մը չէր գտներ ապրելու մէջ։

3. Բութ կը դրուի հոն ուր վճիռ մը զեղչուած է։

Այս սասը գրիչներէն երկուքը Լուտերին տուէք չորսը՝ Մինասին, երեքը՝ Թովմասին և մէկն ալ՝ Մեսրոպին։

4. Բութ կը դրուի այն բառին վրայ զոր կ՚ուզենք անջատ պահել յաջորդ բառէ, որպէսզի անոր վերաբերը կամ անոր հետ առնչակից բառ մը չնկատուի։

—Այն բոլոր բարեմասնութիւններու վրայ՝ լաւ գրելու կարողութիւնն ալ կ՚աւելցնէր։

—Անոնք՝ ա՛լ ձմեռուան անախորժ անձրեւները չեն։

5. Նախադասութիւն մը եթէ չատ երկայն է և ոեւէ կէտով տրոհուած չէ, յարմար տեղ մը բութով երկուքի կը բաժնուի՝ շնչառութեան հանգիստ տալու համար։

Կը տեսնենք թէ մինչեւ հոս բութի գործածութիւնը անկախ է չաղկապներէն, բայց յետագայ դէպ-

քերու մէջ բութը կրնայ գործածուիլ ստորակէտի տեղ՝ որով անոր գործածութիւնն ալ շաղկապներու հետ առնչութիւն ունեցած կ'ըլլայ։

Ստորակէտի տեղ կրնայ բութ գործածուիլ։

1. Գլխաւորէն տրոհելու համար նախադասութեան այն ստորակարգ անդամները որոնք կ'սկսին քան թէ շաղկապով.—

Կը սիրեմ մեռնիլ՝ քան թէ անպարկեշտ կեանքի մը անձնատուր ըլլալ։

2. Գլխաւորներէն տրոհելու համար Դ կարգի ածականակերպ վերադիրները յետադայ կերպերով։

(ա) Զախ կողմէն բութով և աջ կողմէն ստորակէտով, եթէ միջանկեալ է։

(բ) Երկու կողմէն ալ բութով, եթէ մանաւանդ միջանկեալը շատ կարճ է։

(գ) Միայն աջ կողմէն բութով, եթէ միջանկեալ չէ։— Հարստութիւնը՝ որ ինքնին օրհնութիւն մըն է, անէծք մը կ'ըլլայ ագահին համար։ Հարստութիւնը՝ որ ինքնին օրհնութիւն մըն է՝ անէծք մը կ'ըլլայ ագահին համար։ Հարստութիւնը որ ինքնին օրհնութիւն մըն է՝ անէծք մը կ'ըլլայ ագահին համար։

Ծան։ Ուրիշ տեսակ ստորակարգ կամ Դ կարգի մասերու տրոհմանը համար ալ կրնայ բութ գործածուիլ ստորակէտի տեղ, եթէ մանաւանդ կարճ են անոնք։

3. Բութ կը գործածուի տրոհելու համար նախադասութեան մը այն համակարգ մասը որ մանաւանդ թէ շաղկապով կ'սկսի և շատ երկայն չէ։— Սէրը չի նախանձիր՝ մանաւանդ թէ չի կրնար ալ։—Չեմ ուզեր այդպիսի երկար ճամբորդութիւն մը ընել՝ մանաւանդ որ առողջութիւնս ալ չի ներեր։

ԽԳ. ԴԱՍ

ՏՐՈՀՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

Գիծ, փակագիծ, կախեալ կէտ, ջակերս

Ա. Գիծ (—) կը գործածուի

1. Ստորակէտի տեղ, միջանկեալ մասերը երկու կողմէն զատելու համար նախադասութեան մնացած մասերէն։ Այս կերպը կը գործածուի մանաւանդ երբ միջանկեալը մեկնող բնութիւնը ունի։

— Արամ — այս էր պատանիին անունը — չմոռցաւ իր խոստումը։

2. Տրամախօսական զրուցեան մը մէջ, խօսողին փոխուիլը ցուցնելու համար։

«Հա՛յրիկ, ինչու համար այս ծառը չիտակ է ու միւսը՝ ծուռ,» հարցուց Աշխէն իր հօրը։— Վանդի մէկը լաւ խնամուէր է, իսկ միւսը՝ ոչ, պատասխանեց հայրը։— Ինչու սա ծաղիկները աւելի գեղեցիկ են, իսկ միւսները՝ անչուք։— Վանդի առաջինները աւելի խնամով մշակուած են քան վերջինները։

3. Այսինքն չաղկապին տեղ։ Բոլոր տեսանելի երեւոյթներուն ետեւ անտեսանելի մեծ պատճառ մը կայ—Աստուած։

4. Խօսքի նիւթէն յանկարծական ու անակնկալ փոփոխութիւնը ցուցնելու համար։—

Լռութիւնը կատարեալ է, գիշերին խաղաղութիւնը վրդովող և ոչ մէկ շարժում կը տեսնուի— բայց մտիկ

ըրէք, այս ինչ խառնաչփոթ աղմուկ է որ կը լսուի հեռուէն։

5. Երբ անակնկալ բառ մը մէջտեղ պիտի նետուի։— Ամենքը լարուած ուշադրութեամբ կը սպասէին տեսնելու համար— աքաղաղ մը։

6. Նախապէս թուուած քանի մը կարեւոր գաղափարներու համագումարը մէջ բերելու ատեն։ Ճշմարիտը, գեղեցիկը և բարին,— ահա մարդկութեան ճակատագիրը վարող երրորդութիւնը։

Բ. Փակագիծը կը գործածուի տրոհելու համար այնպիսի միջանկեալ մասեր որոնք բոլորովին անջատ են նախադասութենէն և անուղղակի ծանօթութիւն մը միայն կաւելցնեն անոր վրայ։ Փակագիծի տեղ գիծ գործածելու սովորութիւնը չատ ընդհանրացած է հիմայ։

Սրամ (այս էր պատանիին անունը) չմոռցաւ իր խոստումը։

Գ. Կախման կէտերը կը գործածուին։

1. Երբ խօսք մը յանկարծ կ'ընդհատուի, և կամ բառերը ընդհատ կ'արտասանուին, կամ կեղչումներ տեղի ունեցած են։— Թող Աստուած զիս... Բայց ինչ՞ու ասանկ խօսքեր կ'ընես։ Ո՜հ,... մի՛ լքեր... զիս... կ'աղաչեմ... մի՛...։ Դուն քեզի կուռք չշինես... վասնզի ես... նախանձոտ Աստուած եմ։

2. Երբ խօսքի նիւթը յանկարծական ու անակնկալ փոփոխութիւն մը կրէ։ (տես վերի 4 րդ օրինակը ուր գծի մը տեղ կրնայ գործածուիլ նաև կախման կէտերը)։

3. Երբ անակնկալ բառ մը մէջտեղ պիտի նետուի։ Ամենքը լարուած ուշադրութեամբ կ'սպասէին տեսնելու համար... աքաղա՜ղ մը։

4. Ցուցնելու համար խորհրդաւոր տարակուսանք մը կամ զօրաւոր զգացում մը որ բառերով չի կրնար արտայայտուիլ. Օր. Կը սիրեմ գքեզ, հա՛յրենիք...։

4. Չակերտները կը գործածուին ուղղակի կոչում մը նշանակելու համար։—

«Հա՛յրիկ, ինչո՞ւ համար այս ծառը չիտակ է ու միւսը ծուռ.» հարցուց Աշխէն իր հօրը։

Կը չակերտուին նաև մասնաւոր առում ունեցող անուններ երբ բացատրական բառեր կը պակսին անոնց քով։ ինչպէս՝ Շնորհալիի «Յիսուս Որդի»ն, փոխանակ ըսելու՝ Յիսուս Որդի անուն գիրքը։

Ծան. Ուղղակի կոչում մը միշտ գլխագրով պէտք է սկսիլ։

2. Երբեմն, ինչպէս Ս. Գիրքի մէջ, չակերտները երբ խիստ յաճախ գործածել հարկ ըլլայ, բոլորովին զանց կ'առնուին՝ գլխագիրը միայն պահելով իւրաքանչիւր կոչումի սկիզբը։

3. Երբ կոչում մը այնքան երկար ըլլայ որ ընթերցման ատեն անոր կոչում ըլլալը մոռցուելու վտանգը գտնուի, պէտք է իւրաքանչիւր հատուածի սկիզբը աւելցնել չակերտ մը։ Այս պարագային ոմանք ամէն տողի սկիզբը կ'աւելցնեն չակերտը։

4. Ոչ չակերտ և ոչ գլխագիր պէտք է անուղղակի կոչումի մը համար։

5. Մասնաւոր առումով գործածուած անունները, չակերտուած ըլլան կամ ոչ, գլխագրով կ'սկսին. ինչպէս. Միլթընի «Դրախտ կորուսեալ»ը։

ԽԴ. ԴԱՍ

ԱՌՈԳԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

Առոգանութեան նշաններուն պաշտօնն է բառերու արտասանութիւնը կամ հնչումը եղանակաւորել։ Ասոնք կը կոչուին Պարոյկ (°), Երկար (′), Շեշտ (′)։

Պարոյկը կը գործածուի հարցական նախադասութիւններու մէջ՝ հարցնող բառին հնչումը ոլորելու համար։

Երկարը կը գործածուի բացագանչական նախադասութիւններու մէջ՝ բացագանչող բառին հնչումը երկարելու համար, ինչպէս նաեւ ձայնարկութիւններու վրայ։

Շեշտը կը գործածուի

1. Հրամայական նախադասութիւններու մէջ, հրամայող բառի հնչումին ուժգնութիւն տալու համար։ Եթէ հրամանը արգելական է, շեշտը կը դրուի մի բառին վրայ. — Մի՛ երթար։

2. Կոչական բառերու վրայ՝ միեւնոյն նպատակով։

3. Կիսհարցական բառերու վրայ՝ պարոյկի տեղ։ — Զեմ գիտեր թէ ո՛ւր գնաց։ — Նայեցէք թէ ո՛վ է եկողը։

4. Քանի մը բառերու վրայ.—Թէ՛... թէ, կա՛մ... կամ, ո՛չ... ոչ, ահա՛, ա՛լ (այլեւս), այո՛, ո՛վ որ, ո՛ւր որ, ե՛րբ որ, ի՛նչ որ, օ՛ն, ա՛ղէ, հա՛պա։

5. Շեշտը, եթէ հարկ ըլլայ, կրնայ գործածուիլ ոեւէ բառի վրայ զոր կ՚ուզենք մասնաւոր ուժգնութեամբ արտասանել։ Այս նպատակով յաճախ բառը

կը նստրագրուի — ձեռագրի մէջ՝ կ՚ընդգծուի—փոխանակ շեշտ առնելու։

Դաս. Առոգանութեան նշանները կը դրուին բառերու վերջին ձայնաւորին վրայ։ Բացառութեան համար տես ԻԴ. ԴԱՍ-ԿԻՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

1. Ձեր ընթերցանութեան դասագրքէն հատուածներ զննեցէք տրոհութեան և առոգանութեան նշաններու տեսակէտէն։

2. Թող ուսուցիչը բարեհաճի հատուածներ տալ աշակերտներուն առանց յիշելու կէտերը. յետոյ աշակերտները թող կէտադրեն զանոնք։

3. Ձեր շարադրութեան դասերուն մէջ մասնաւոր ուշադրութիւն ընծայեցէք կէտադրութեան։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԻՏԵԼԻՔ

Նախադասութիւնը միտքին է խօսուած ու գրուած լեզուին։

Ուղիղ խօսիլն և ուղիղ գրելը, ուրեմն, կախում ունի խօսքի այս միութիւնը —նախադասութիւնը— ուղիղ կազմելու և ուղիղ գործածելու արուեստէն։

Ուրիշ խօսքով, ան որ կրնայ լաւ գործածել նախադասութիւնը՝ իբր գործիք արտայայտութեան, կրնայ ուղիղ խօսիլ և ուղիղ գրել։

Նախադասութիւններէ կը կազմուին հատուածներ։

Հատուածներէ կը կազմուին յօդուածներ, գլուխներ, ճառեր, եւն.։

Այս վերջիններն ալ կը կազմեն թերթերը, գիրքերը, տետրակները,—մէկ խօսքով՝ Գրականութիւնը։

Ուրեմն,

Նախադասութիւնը միտքին է գրուած ու խօսուած լեզուին։

Նախադասութիւնը գործիքն է գաղափարի արտայայտութեան։

Ուղիղ խօսիլն ու գրելը կախում ունի այս գործիքը ճարտարօրէն գործածելու արուեստէն։

ՎԵՐՋ

ՎՐԻՊԱԿՔ

Էջ	Տող	Սխալ	Ուղիղ
14	5	բարեկամք	բարեկամս
16	9	տեսակէն	տեսակէ
21	4	վերջաւորութիւնը	վերջաւորութիւնները (աւելորդ է)
24	11	չատ	բառեր
25	2	բածեր	(աւելորդ է)
26	20	ի զատ	չեղագիր
27	9	նօտրագիր	Օրինակներէն
27	18	Օրինակներէ	ձիւնապատ է
29		ձիւնապատ	
33	5	եղանակը կաա կերպը	Եղանակը կամ կերպը
34	9	Ա.ծակաա	Ա.ծական
37	9	Եղկաթն	Երկաթն
38	13	դարձաւ	դարձան
45	10	նօտրագիր	չեղագիր
46	1	լու, ող	ուլ, ող
47	11	մի՝ լեցներ	մի՛ լեցներ
48	4	խօսելով, խնդալով	խօսելով խնդալով
48	14	Ո՛հ նեբէ	Ո՛հ, նեբէ
50	21	որչափ	ո՞րչափ

Էջ	Տող	Սխալ	Ուղիղ
50	25	Երջանիկ մանկու-	Երջանիկ մանկու-
50	25	ինչու [թիւն	ինչո՞ւ [թիւն
54	8	մէջքերում	վէջքերում
54	18	վաճառականը՛	վաճառականը՝
58	3	ինչո՞ւ	ինչո՛ւ
60	24	Ատակարգ	Ստորակարգ
60	26	Արտակարդ	Ստորակարդ
62	6	կերպով	կէտով
66	2	Հնազանդէ՛	Հնազանդէ՛,
69	6	«Հօ՛, հօ՛,	«Հօ՛, հօ՛,»
72	24	մասերէ	մասերէն
74	14	անհատ անուններն	անհատանուններն
74	14	տեսակներն	տեսականուններն
75	14	լուաչուիլ	լուացուիլ
77	38	ամենեքին	ամենեւին
77	40	կրնայ	կրնան
77	41	նաև Տրական	նաև Հայցականաձև
85	8	3րդ օրինակը	4րդ օրինակը [Տրական
85	12	4րդ օրինակը	5րդ օրինակը
88	25	թէ Ցակոբ դպրոց	թէ դու դպրոց
93	13	յ՚այնդամ	յայնժամ
83	21	նախապէս	նախադաս
93	31	կայ	չկայ

Էջ	Տող	Սխալ	Ուղիղ
97	18	աղ թէ	ոչ թէ
97	23	այսպէս է	այսպէս են
102	18	ձեւարանութիւնը	ձեւազանութիւնը
104	10	Ա. ատիճանի	Բ ատիճանի
108	16	Ա.ՋԱՌԿԱՅԻՆ	ԱՌԱՐԿԱՅԻՆ
115	11	դէպի կար մէջ	դէպի կամ մէջ
115	18	կը յաջորդէն	կը յաջորդեն
112	26	մէջտեղի պահանջել	մէջտեղ ի պահանջել
124	24	կրնայ կրկնուի	կրնայ կրկնուիլ
124	28	(դրուիլ՝	տրուիլ՝
124	29	ես 12)	(տես 12)
125	12	կրտսեռ	կրտսեր
125	14	Զորեքչաբթի։	Զորեքչաբթի,
129	16	ան վերջաւորող	ած վերջաւորող
129	20—21	կը դրուի,	կը դրուի ենթական,
130	6	չեմ գիտէր	չեմ գիտեր
131	15	քար ու ապառաժ	քար ապառաժ
131	21	տկար	երկար
132	15	ջակերտ	չակերտ
133	17	անունի	անունին
133	21	ըսաւ անոր,	ըսաւ անոր։
133	25	«ես կտրեցի	«Ես կտրեցի

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱ

ԳԻՆ 4½ ԶԲՈՒԵ

«Ազգային գրադարան»
NL0248200

4215